S. Lagerlöf

Legende o Kristu

ILUSTROVANA
OMLADINSKA
BIBLIOTEKA

UREDNIK
VELJKO · STEPANOVIĆ

IZDAVAČ
KNJIŽARA · Z · i · V · VASIĆA
ZAGREB

SELMA
LAGERLŐF

LEGENDE O KRISTU

ILUSTROVAO
HORACE J. KNOWLES

Susretljivošću londonske knjižare
ELKIN MATHEWS & MARROT
moglo je ovo izdanje da izađe ukrašeno slikama
engleskog umjetnika
HORACA J. KNOWLESA

SELMA LAGERLÖF

SELMA LAGERLÖF

Dajemo našoj omladini jedno od najljepših djela najbolje švedske spisateljice Selme Lagerlöf. Njezina se djela već dugo vremena prevode na sve svjetske jezike, te nema malo obrazovanijeg čovjeka koji nije pročitao barem jedno od tih djela, a mnogom od naše mladeži biće poznato bar njezino ime.

Selma Lagerlöf rodila se 20 novembra godine 1858 na Marbaki, dobru svojega oca u švedskoj pokrajini Vermlandu. Mladost je svoju proživjela u mjestu svoga rođenja, odgajana u dobroj porodici te je, kako sama priča, slušaja još u svom djetinjstvu mnoge priče koje je kasnije lijepo znala upotrijebiti u svojim djelima. Kasnije je pošla u više škole , a sa 22 godine primila je mjesto učiteljice na višoj djevojačkoj školi u Landskroni. Godine 1895 napustila je to mjesto, da se može sasvim posvetiti književnosti, te odonda do danas živi većinom na svome dobru u Vermlandu.

Prvo djelo kojim je izašla pred čitaoce je velik roman »Goesta Berling«. U njem priča doživljaje glavnoga junaka i lijepo opisuje Švedsku. Tim si je djelom stekla slavu i djelo je odmah priznato jednim od najboljih i najjačih u švedskoj književnosti. Kako je to djelo poznato može se vidjeti po tom što danas postoji izletnički brod pod imenom »Goesta Berling«, koji obilazi ljeti s putnicima sve one krajeve u kojima se radnja tog romana događa.

Švedska vlada podijelila joj je još koncem prošloga stoljeća stipendije i potpore, da uzmogne putovati i proučavati krajeve kojima radnju obrađuje u svojim djelima. Proputovala je temeljito Italiju, Francusku, Švajcarsku i Njemačku, pa se rezultati tih putovanja lijepo pokazuju u radu. Dok je boravila u Italiji napisala je roman »Čudesa Antikristova«.

Godine 1909 zadobila je čast koju prije nje još nije postigla nijedna žena — podijeljena joj je naime Nobelova književna nagrada, nagrada koju dobivaju samo veoma zaslužni ljudi. Godine 1914 imenovana je počasnim članom švedske akademije kao jedina žena između osmanaest najzaslužnijih švedskih muževa.

Proputovalo je i Svetu zemlju, te je to putovanje upotrijebila u djelu »Jerusalim«, koje se također broji među njezina najbolje djela. Na tom je putovanju također skupila mnogo materijala za ovo naše djelo, »Legende o Kristu«.

Švedskoj mladeži najbolje je poznato njezino djelo »Čudesna putovanja maloga Nilsa Holgersona s divljim patkama« u kojem prikazuje kako mali Nils s divljim patkama putuje preko cijele Švedske i opisuje u njem sve pokrajine svoje domovine. To se djelo upotrebljava kao školska knjiga u Švedskoj.

Još su veoma poznata njezina djela »Blago gospodina Arne«, »Kraljice u Kungahällu«, a i mnoga druga.

O njezinim bi se djelima a i njoj samoj dalo pisati mnogo, ali nam ovdje nedostaje za to mjesta. Nadamo se da će naša omladina lijepo primiti ovu knjigu i da će je znati cijeniti toliko koliko je cijene svi, mladi i stari u domovini Selme Lagerlöf.

B. H.

SVETA NOĆ

Kad mi je bilo pet godina, doživjela sam veliku žalost. Ne pamtim da bih otad bila doživjela veću. Bijaše to kad je umrla moja baka. Dotad je ona svakog dana sjedila u velikom naslonjaču u svojoj sobi i pričala priče.

Ne sjećam se drugačije nego da je baka sjedila tamo i pričala od jutra do mraka, a mi djeca sjedili smo tiho kraj nje i slušali. Bijaše to prekrasan život. Nije bilo djece koja bi živjela tako lijepo kao mi.

O svojoj baki ne pamtim mnogo. Sjećam se tek da je imala lijepu snježno-bijelu kosu, da je hodala vrlo pognuto, te da je neprestano sjedila i plela čarapu. Sjećam se još da je uvijek, kad bi ispripovjedila koju priču, običavala položiti ruku na moju glavu, i tad bi rekla: — A to je sve tako istina, kao što ja vidim tebe, a ti mene.

Spominjem se također da je znala pjevati lijepe pjesme, ali toga nije činila svaki dan. Jedna od tih pjesama pjevala je o nekom vitezu i morskoj djevici, a pripjev joj je bio: — Tako je hladan, tako je hladan vjetar sa širokog mora.

Zatim se spominjem jedne male molitve, koju me je naučila, i jednoga stiha iz psalama.

Tek se blijedo i nejasno sjećam svih onih priča koje mi je pripovijedala. Samo jedne jedine od njih sjećam se tako dobro, da bih je mogla pripovijedati. To je neka mala priča o rođenju Kristovu.

Vidite, to je gotovo sve, što još znam o svojoj baki, osim onoga, čega se najbolje sjećam, naime velike žalosti kad je umrla.

Sjećam se jutra kad je naslonjač u kutu stajao prazan, te nije bilo moguće shvatiti kako će se dan moći završiti. Toga se sjećam. Toga neću nikad zaboraviti.

Sjećam se i toga kako su nas djecu odveli onamo, da pokojnici poljubimo ruku. A mi smo se bojali to učiniti, ali nam je uto netko kazao, da sad posljednji put možemo zahvaliti baki za sve ono veselje koje nam je pružala.

I sjećam se kako su se iz kuće izvezle pjesme i priče zakucane u dugi, crni lijes, i da se nikad više vratile nisu.

Sjećam se da je nečega iz života nestalo. Bijaše kao da su se zaklopila vrata u jedan prekrasan začarani svijet u koji smo prije smjeli ulaziti i izlaziti. A sad nije bilo više nikoga tko bi umio da otvori ta vrata.

Sjećam se da smo se mi djeca tako malo pomalo naučili igrati s igračkama i lutkama te živjeti kao i druga djeca, pa se tako moglo pričinjati da nam baka ne manjka i kao da se nje više i ne sjećamo.

Ali još i danas, iza četrdeset godina, dok tako sjedim i sabirem priče o Kristu koje sam čula tamo na Istoku, budi se u meni mala priča o Isusovu rođenju, koju je običavala pričati moja baka. I mene podilazi želja da je još jednom ispripovjedim te da i nju uvrstim u svoju zbirku.

* * *

Bijaše to jednom na Božić; svi su se bili odvezli u crkvu osim bake i mene. Držim da smo nas dvije bile u cijeloj kući same. Mi se nismo mogle povesti s ostalima, jer je jedna od nas bila premlada, a druga prestara. I bijasmo obje žalosne, što se nismo mogle odvesti k ponoćki i što nismo mogle vidjeti božićna svijetla.

Ali dok smo tako osamljene sjedile, stala je baka da priča.

— Bijaše jednom jedan čovjek — reče ona, — koji je izašao u mrklu noć, da posudi ognja. Išao je od kuće do kuće i svagdje je pokucao. ‚Dragi ljudi, pomozite mi!' govoraše on. ‚Moja je žena upravo rodila djetešce, pa moram upaliti vatru, da nju i mališa ugrijem!'

Bila je međutim kasna noć tako da su svi ljudi spavali i nitko mu nije odgovarao.

I taj je čovjek išao i išao. Napokon ugleda u velikoj daljini sjaj ognja. I on se uputi u tom smjeru i opazi da vatra gori na otvorenu polju. Mnoštvo bijelih ovaca ležalo je oko vatre i spavalo, a jedan je stari pastir bdio nad stadom.

Kad je onaj čovjek, koji je htio posuditi vatru, došao do ovaca, opazi kako do pastirevih nogu tri velika psa leže i spavaju. Kad je on došao, probudila su se sva tri i otvorila svoje ogromne ralje, kao da žele zalajati, ali se nije mogao razabrati nikakav glas. Čovjek je vidio kako im se kostruši dlaka na hrptu, vidio je kako se njihovi oštri zubi sjaju u svjetlosti ognja, i kako navaljuju na nj. Osjetio je da se jedan od njih ovjesio o njegovu nogu, a jedan o ruku, i da mu jedan visi o grlu. Ali čeljusti i zubi kojima su psi htjeli ujesti nisu im se pokoravali, pa taj čovjek nije pretrpio ni najmanje boli.

Sad je čovjek htio poći dalje, da nađe ono što mu je trebalo. Ali ovce ležale su jedna do druge, tako zbijeno, leđa uz leđa da se nije mogao maknuti naprijed. Tada čovjek zakorači na leđa životinja i stane se preko njih primicati vatri. I nijedna se od životinja nije ni probudila ni trgnula.

Dotle je mogla baka pričati nesmetano, ali sad se ja više nisam mogla uzdržati, a da je ne prekinem.

— A zašto se nisu trgnule, bakice? — upitam ja.

—To ćeš za časak već saznati — reče baka i nastavi svoju priču.

— Kad je čovjek stignuo gotovo do vatre, digne pastir glavu. Bijaše to neki stari, mrzovoljni čovjek, koji je bio otresit i tvrd prema svim ljudima. A kad je vidio, kako se približava stranac, pograbi dugačak šiljat štap, koji je obično držao u ruci kad je pasao svoje stado, te ga baci prema njemu. I štap pojuri zviždeći upravo na čovjeka, ali prije nego što ga pogodi, uzmakne na stranu i projuri pokraj njega, daleko u polje.

Kad je baka dospjela tako daleko, ja je i opet prekinem. — Bakice, a zašto štap nije htio udariti čovjeka? — Ali baki ne bijaše ni nakraj pameti da mi odgovara, nego nastavi svoju priču.

— Uto stigne čovjek do pastira i reče mu: ‚Dobri prijatelju, pomozi mi i pozajmi mi malo vatre. Moja je žena upravo rodila djetešce, pa moram naložiti vatru, da nju i mališa ugrijem.'

Pastir bi bio najradije rekao ne, ali kad je pomislio na to, da psi nisu mogli naškoditi čovjeku, da ovce nisu pred njim pobjegle i da ga njegov štap nije htio oboriti, postane mu malo tjeskobno, te se nije usudio odbiti strancu ono što je želio.

Uzmi koliko ti treba,' reče on čovjeku.

Ali vatra bijaše gotovo dogorjela. Nije bilo više ni cjepanica ni grana, nego tek velika rpa žari, a stranac nije imao ni lopate ni posude u kojoj bi bio mogao nositi žarki ugljen.

Kad je pastir to vidio, reče ponovo: — Uzmi koliko ti treba! — I radovao se što čovjek ne može sa sobom ponijeti vatre. Ali čovjek se sagne, zagrabi golim rukama ugljen iz pepela i stavi ga u svoj ogr-

tač. A ugljen nije opržio ni njegovih ruku, kad ih se dotaknuo, niti je pripalio njegove kabanice, nego ga čovjek ponese kao da su orasi ili jabuke.

Ali sad je priča bila po treći put prekinuta. — Bakice, zašto ugljen nije htio opržiti čovjeka?

— To ćeš već čuti — reče baka i stane pripovijedati dalje.

— Kad je taj pastir, koji je bio tako zao i mrzovoljan čovjek, sve to vidio, stane se sam u sebi čuditi: Kakova noć mora to biti, kad psi ne grizu, ovce se ne plaše, koplje ne ubija, a vatra ne pali? On pozove stranca natrag i reče mu:

‚Kakova je to noć? I kako to da je sve prema tebi milosrdno?!'

Tada reče čovjek: ‚Ja ti to ne mogu reći, ako sam ne vidiš!' I on htjede poći svojim putem, da što brže naloži vatru te uzmogne ugrijati ženu i dijete.

Ali tada pomisli pastir, da ipak neće tog čovjeka pustiti sasvim s vida prije nego što sazna što sve to znači. On ustane i pođe za njim, dok ne dođe tamo gdje je stranac stanovao.

Sad vidi pastir da taj čovjek nema ni kolibice, da u njoj stanuje, nego mu žena i dijete leže u spilji gdje nema ništa osim golih hladnih stijena.

I pastir pomisli da bi se jadno nevino djetešce moglo tamo u spilji smrznuti, pa ga, premda je bio okrutan čovjek, ipak to gane i on odluči da pomogne djetetu. I skine s ramena svoju torbicu te izvadi iz nje mekano, bijelo ovčje runo. Dade ga čovjeku i reče mu neka na nj položi dijete.

Ali u isti čas, kad je pokazao da može biti milosrdan, otvore mu se oči i on ugleda ono što prije nije mogao vidjeti, i on začuje ono što prije nije mogao čuti.

Opazi kako unaokolo njega stoji gusti krug malih anđelčića sa srebrnim krilima. I svaki od njih drži u ruci harfu, i svi pjevaju glasno, da se ove noći rodio Spasitelj koji će svijet izbaviti od grijeha.

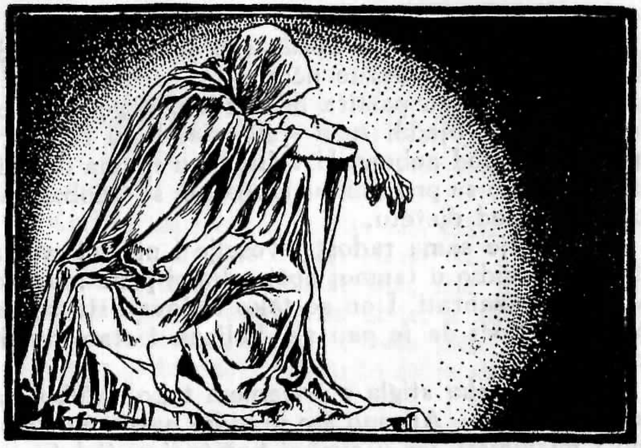
Tada shvati zašto je noćas sve tako radosno da neće nikomu ništa nažao učiniti.

I nisu samo oko pastira bili anđeli, nego ih je on vidio posvuda. Sjedili su u spilji, sjedili su i na brijegu, letjeli pod nebom. U velikim su rpama dolazili putem, i kako su prolazili, ustavljali bi se i dobacivali po koji pogled djetetu.

I vladala je sama radost i veselje i pijev i svirka, i to je sve vidio u tamnoj noći u kojoj prije nije mogao ništa razabrati. I on se tako radovao što su mu se otvorile oči da je pao na koljena i stao hvaliti Boga.

A kad je baka stigla s pričanjem tako daleko, uzdahne i reče: — Ali ono što je vidio pastir mogli bismo i mi vidjeti, jer u svakoj božićnoj noći lete anđeli pod nebom, samo kad bismo ih mogli opaziti. —

I tada položi baka svoju ruku na moju glavu i reče: — Upamti ovo, jer je to tako istina kaošto ja vidim tebe, a ti mene. Ne treba svjetiljaka i svijetla, i ne stoji to do sunca i mjeseca, nego treba da imamo oči koje mogu ugledati slavu Božju.

CAREVA VIZIJA

Dogodilo se to u vrijeme dok je August bio car u Rimu, a Herod kralj u Jerusalimu.

Tada se vrlo velika i sveta noć spustila dolje na zemlju. Bijaše to najtamnija noć koju je ikad itko vidio. Moglo bi se bilo misliti da je cijela zemlja propala u kakav podzemni podrum. Nije bilo moguće razlikovati vodu od kopna, te se nije mogao naći put ni na najpoznatijoj cesti. A nije ni moglo biti drugačije, budući da nijedna zraka svjetlosti nije dolazila s neba. Sve su zvijezde ostale doma, u svojim vlastitim kućama, a lijepi mjesec bijaše odvratio svoje lice.

Mir i tišina bijahu tako duboki kao i tama. Rijeke zastale su u svom tijeku, vjetar nije duvao, pače je i samo jasikino lišće prestalo podrhtavati. Da se je tko prošetao uz morsku obalu, bio bi vidio da valovi više ne udaraju o pijesak; a da se je tko uputio u pustinju, pijesak ne bi bio zaškripio pod njegovim nogama. Sve bijaše tako nepomično kao da se pretvorilo u kamen, kao da ne će uznemirivati svetu noć. Trava nije mogla

rasti, rosa nije mogla padati, a cvijeće nije se usuđivalo izdisati svoj miris.

U toj noći divlje zvijeri nijesu tragale za svojim plijenom, zmije nijesu bole, a psi nisu ujedali. A najdivnije od svega bijaše to da ni nežive stvari nijesu imale volju da smetaju svetost noći time što bi se dale upotrijebiti za kakav zao čin. Nijedan otpirač ne bi bio mogao ući u ključanicu, i nijedan nož ne bi nikako bio prolio ni kapi krvi.

U Rimu je upravo za te noći dolazila mala skupina ljudi iz carske palače na Palatinu te je udarila preko Fora putem koji je vodio na Kapitolij. Upravo kad se je dan svršavao, senatori su upitali imperatora ima li što protiv toga da na Svetom brdu rimskom podignu njemu hram. Ali August nije odmah pristao na to. Nije znao hoće li to biti pravo bogovima da bi on imao hram pokraj njihovih hramova, te im je odgovorio da najprije želi da se potvrdi njihova želja time, što će žrtvovati noćnu žrtvu svome geniju. Bijaše to sada on koji je, praćen nekolicinom vjernih prijatelja, polazio da izvrši svoju žrtvu.

August je dao da ga nose u njegovoj nosiljci, budući da je već bio star, te je za nj bio velik napor penjati se mnogim stepenicama što vode na Kapitolij. On sam držao je kavez sa žrtvenim golubovima. Nijesu ga pratili ni svećenici, ni vojnici, ni senatori, nego tek njegovi najbliži prijatelji. Bakljonoše stupale su ispred njega, da rasvjetljuju put u noćnoj tmini, a straga slijedili su ga robovi, koji su nosili tronog, noževe, ugljen, svetu vatru, i sve ono drugo što je potrebno kod žrtvovanja.

Na putu je imperator veselo čavrljao sa svojim pratiocima, pa zato nitko od njih nije primijetio tu beskrajnu tišinu i mir noći. Samo kad su doprli do najvišeg vrhunca kapitolinskog brda i praznoga mjesta na kojem su oni namjeravali uzdignuti hram, tako je bilo mračno kao da se nešto neobično zbilo.

To nije mogla biti noć slična svim drugima, jer su na samom rubu litice ugledali nešto neobično čudno.

Ispočetka mislili su, da je to jedan stari šuplji maslinov panj. Isto im se pričinilo, da se jedan stari kameni kip sa Jupitrova hrama spustio na pećinu. Napokon postalo im je jasno, da to može biti tek stara sibila.

Nikad još nisu ugledali ništa tako staro, tako istrošeno od vremena i tako gromadna lika. Ta stara žena ulijevala im je poštovanje. Da nije bilo tu imperatora, oni bi svi bili pobjegli svojim kućama.

— To je ona — šaputali su oni jedan drugome, — koja je živjela toliko godina koliko ima zrna pijeska na njenoj rodnoj obali. Zašto je ona izašla iz svoje spilje upravo noćas? Što ona proriče za imperatora i za carstvo? Ona koja piše svoja proročanstva na lišće s drveća i znade, da će vjetar odnijeti riječi proroštva onoj osobi, kojoj su namijenjene.

Oni su bili tako prestrašeni, da bi bili pali na koljena i pritisnuli čela prema zemlji, da se je sibila maknula. Ali ona je sjedila tako mirno kao da je bez života. Popevši se na najkrajnji vrh litice i zasjenjujući oči rukom, ona je zurila napolje u noć. Ona je sjedila ovdje, kao da se popela ovamo gore na brdo zato da može jasnije vidjeti nešto što se događalo daleko, daleko. Ona je mogla vidjeti stvari pače i u ovoj noći.

U taj čas opazi imperator i čitava njegova pratnja, kako je mrak dubok. Nijedan od njih nije mogao vidjeti pred sobom toliko, koliko mu je široka ruka. A kakav je samo mir. Kakva tišina. Nijesu pače mogli čuti ni mukli šum Tibera. Činilo se da ih zrak guši, hladni znoj izbio im je na čela, a ruke bijahu im ukočene i nemoćne. Bojali su se da se sprema nekakva strašna nesreća.

Ali nijedan nije se usudio pokazati da je prestrašen: svaki je od njih govorio imperatoru, da je to dobar omen. Čitava priroda suzdržaje svoj dah, da pozdravi novoga boga.

Savjetovali su Augustu da se požuri sa žrtvom i govorili, da je stara sibila zacijelo izašla iz svoje spilje, da pozdravi njegova genija.

Ali istina od svega bila je to, da je stara sibila bila tako zaokupljena nekim priviđenjem, te nije ni opazila, da je August došao na Kapitolij. U duhu se je ona bila prenijela u vrlo daleku zemlju te je zamišljala da tamo luta po velikoj ravnici. U mraku spoticala se nogom neprestano o nešto za što je mislila da su buseni trave. Ona se sagne i opipa rukom. Ne, ne bijaše to trava, nego ovce. Ona je hodala iz među velikih stada ovaca, koje su spavale.

Tada ona opazi vatru čuvara stada. Ona je gorjela u sredini polja, a sibila upravi korake prema njoj. Pastiri bijahu zaspali kod vatre, a pokraj njih bijahu dugačke oštre palice, kojima su branili svoja stada od divljih zvijeri. Ali nijesu li one male životinje sa svjetlucavim očima i rutavim tjelesima, što su stajale oko vatre, bili čagljevi? A sada pastiri nisu zamahnuli svojim štapovima prema njima. Psi su nastavili spavati, ovce nisu bježale, a divlje zvijeri ležale su pokraj ljudskih bića.

Sibila je vidjela to, ali nije znala ništa od onoga što se događalo na brežuljku iza nje. Ona nije znala, da tamo podižu žrtvenik, da pale ugljen, da sipaju tamjan, i da je imperator uzeo jednu od golubica iz kaveza, da je žrtvuje. Ali njegove ruke bijahu tako

ukočene, da nije mogao držati pticu. Jednim jedinim udarcem krila ona se oslobodila i nestala je u noćnoj tmini.

Kad se to dogodilo, dvorjanici pogledali su sumnjivo na staru sibilu. Mislili su da je ona uzrok toj nesreći.

Jesu li mogli oni znati, da je čitavo vrijeme sibila mislila kako stoji kraj pastirske vatre, te je slušala neobične zvukove, koji su drhtajući dolazili kroz mrtvo-mirnu noć. Ona je to čula mnogo prije nego što je opazila, da oni ne dolaze sa zemlje, nego sa neba. Napokon uzdigne glavu. Tada opazi kako se sjajni blještavi likovi kližu naprijed po mraku. To bijahu malene čete anđela, koji su pjevajući veselo i kao nešto tražeći lepršali amo tamo iznad puste ravnice.

Dok je sibila slušala anđeoski pijev, imperator spremao se na novu žrtvu. Oprao si je ruke, očistio žrtvenik i zahvatio drugu golubicu. I premda je upotrijebio svu svoju jakost, da je čvrsto zadrži, klisko tijelo golubice izmaknulo mu je iz ruku, a ptica se uzvine u neprobojnu noć.

Imperator je problijedio. On padne na koljena i stane se moliti svome geniju. On ga je molio da odvrati one nesreće, koje je, kako se činilo, proricala ta noć.

Ali sibila još uvijek nije ništa čula od svega toga. Ona je čitavom svojom dušom slušala anđeoski pijev, koji je postajao sve glasniji i glasniji. Napokon je postao tako snažan, da je probudio pastire. Oni se uzdignu na laktove, te ugledaju sjajne čete srebrno bijelih anđela, kako se miču po mraku u dugačkim redovima poput ptica selica. Nekoji od njih imali su u rukama lutnje i cimbale, drugi su držali kitare i harfe a njihov je pijev zvučio tako veselo, kao dječji smijeh i tako bezbrižno kao pijev ševe. Kad su pastiri to začuli, oni se dignu da pođu u gorski grad u kome su živjeli, da pripovijedaju o tom čudu. Oni su se stali penjati napred po strmoj vijugastoj stazi, a

sibila ih je slijedila. Iznenada padne na njih u brdima svijetlo. Velika jasna zvijezda popela se ravno iznad njih, a grad što je ležao pod brdom, zasjao je poput srebra u svijetlu zvijezde. Svi oni anđeli što su lepršali pohite ovamo kličući od radosti, a pastiri se požure kolikogod su mogli trčati. Kad su stigli do grada, opazili su da su se anđeli skupili iznad jedne niske staje blizu gradskih zidova. Bijaše to jedna trošna zgrada s krovom od slame, a žid bio joj je gola klisura. Iznad nje ustavila se zvijezda, i ovamo je letjelo sve više i više anđela. Nekoji su sjeli na slamni krov, ili su se poredali na strmu klisuru iza kuće. Drugi su opet ostali u zraku raskriljenih krila, te su lebdjeli iznad staje. Visoko, visoko gore bio je zrak obasjan svijetlom njihovih sjajnih krila.

U onaj čas kad se je zvijezda ustavila nad gradom na brdu cijela se priroda probudila, a ljudi što su stajali na kapitolijskom brežuljku nisu mogli, a da to ne vide. Oni su osjetili kako svjež ugodan vjetar prolazi kroz prostor; divni miomirisi strujali su gore do njih, drveće zašušti, Tiber započne šumjeti, zvijezde zablistaju, a mjesec iznenada zastane na nebu i zasja nad svijetom. A iz oblaka spuste se u krugovima one dvije golubice te sjednu imperatoru na ramena.

Kad se je to čudo dogodilo, August se digne, ponosan i veseo, ali njegovi prijatelji i robovi padnu na koljena: — Zdravo care! — poviknu oni; — tvoj ti je genij odgovorio. Ti si bog kome treba da se klanjaju na kapitolijskom brežuljku.

A ti krikovi poštovanja koje su ovi ljudi u svom oduševljenju slali imperatoru, bili su tako glasni, da ih je stara sibila čula. Ona ustane sa svog mjesta na rubu kllisure te siđe dolje među narod. Bijaše kao da se tmuran oblak otkinuo sa svoda i srušio se s visine brda. Ona je bila strašna u toj svojoj krajnjoj dobi. Raščupana kosa visjela je u sijedim uvojcima oko njezine glave, njeni udovi bijahu veliki, a tamna koža tvrda kao drvo pokrivala je u samim borama čitavo tijelo. Moćna i ulijevajući počitanje približavala se caru. Jednom je rukom obuhvatila svoju palicu, a drugu je upravila prema dalekom istoku.

— Pogledaj — zapovjedi ona, a imperator uzdigne oči i pogleda. Svod nebeski otvorio se pred njihovim očima a njegov je sjaj dopirao prema dalekom istoku. On ugleda nisku staju iza strme klisure, a pred otvorenim vratima ugleda kako kleči nekoliko pastira. Unutra u staji ugleda mladu majku na koljenima pred jednim malim djetetom što je ležalo na podu na snopu slame.

A sibilini veliki čvorasti prsti pokažu prema onom jadnom djetešcu. — Zdravo, cesare! — krikne sibila sa strašnim smijehom. — To je Bog kojemu će se žrtvovati na kapitolijskom brdu.

Tada August ustukne pred njom kao pred luđakom. Ali u sibilu uđe moćni duh proročki, njene tamne oči započnu plamtjeti, ruke joj se ispruže prema nebu, glas joj se tako promijeni te se činilo, da nije njezin vlastiti, nego je odzvanjao takovim zvukom i snagom da bi se bio mogao čuti po čitavom svijetu. I ona izreče riječi za koje se činilo da ih čita između zvijezda.

— Na kapitolijskom brežuljku treba da se poštuje Otkupitelj svijeta — K r i s t — a ne slabi smrtnici.

Kad je ona to izrekla, prođe pokraj od straha ukočenih ljudi, te siđe polako nizbrdo i nestane je.

Ali slijedećeg dana August strogo zabrani narodu, da mu podignu ikakav spomenik na kapitolijskom brdu. Na mjesto toga sagradi on svetište novorođenom božanskom djetetu te ga nazove NEBESKIM OLTAROM — A r a C o e l i.

ZDENAC MUDRACA

Po staroj zemlji Judeji putovala je Suša; šupljih očnica i gruba lutala je preko požutjele trave i zakržljala čička.

Bijaše ljeto. Sunce je palilo nezasjenjena gorska sljemena, a svaki najmanji vjetrić vitlao je guste oblake vapnene prašine sa sivobijela tla; stada stajala su u krdima u dolinama oko presušenih potoka.

Suša je obilazila i pregledavala zalihe vode. Pošla je do Solomunovih jezera i vidjela je uzdišući da njihove kamenite obale obuhvataju još mnogo vode. Tada pođe dalje do znamenitog Davidova zdenca kod Betlehema, pa nađe i tamo vode. Nato se uputi vukući korake velikom vojničkom cestom što vodi od Betlehema prema Jerusalimu.

Kad se našla otprilike na pola puta, ugleda zdenac mudracâ što leži tik uz rub ceste, te opazi odmah da će doskora presahnuti. Suša sjedne na rub bunara koji se sastojao iz jednoga jedinog velikog izdubenog kamena, te pogleda u bunar. Jasna površina vode koja se inače viđala blizu otvora spustila se daleko u dubinu, a mulj sa dna uzmutio ju je i zaprljao.

Kad je bunar opazio, kako se u njegovu tmurnu ogledalu ogleda osmaglo lice Suše, stane voda u njem zapljuskivati od straha.

— Htjela bih znati kad ćeš ti već jednom svršiti

— reče Suša, — ti zacijelo ne možeš tamo u tvojoj dubini naći vodenu žilu koja bi došla i dala ti nov život. A o kiši ne može, hvala Bogu, prije dva, tri mjeseca biti govora.

— Možeš biti sasvim mirna — uzdahne bunar. — Ništa mi ne može pomoći. Trebalo bi najmanje da se otvori kakovo rajsko vrelo.

— Onda te neću ostaviti, dok se sve ne svrši — reče Suša. Vidjela je da je stari bunar u posljednjim trzajima, i sad je htjela da uživa i tu radost da ga vidi kako kapljicu po kapljicu izdiše.

Ona se zadovoljno smjesti na rubu bunara i radovaše se slušajući kako bunar u dubini uzdiše. Još ju je veoma radovalo i to što je gledala kako dolaze žedni putnici i vidjela kako spuštaju kabao te ga izvlače tek sa par kapljica zamuljene vode na dnu.

Tako prođe čitav dan, a kad se spustio mrak, pogleda Suša i opet u bunar. Još se je malo vode ljeskalo na njegovu dnu. — Ostaću ovdje cijelu noć — usklikne ona. — Samo se nemoj žuriti. Kad nastane opet tako svijetlo, da mogu vidjeti dolje u tebe, biće zacijelo već i tebi kraj.

Suša se zguri na krovu bunara dok se je vruća noć, koja je bila još okrutnija i mučnija od dana, spuštala na zemlju Judeju.

Psi i čagljevi zavijali su bez prestanka, a žedne krave i magarci odzivali su im se iz svojih vrućih staja. Kad bi se časkom podignuo vjetar, ne bi donosio hlada, nego je bio vruć i sparan kao sopljivi dah kakove ogromne, usnule nemani.

Ali zvijezde sjale su najljupkijim sjajem, a mali, svjetlucavi mlađak obasjavao je lijepim zelenomodrim svijetlom sive brežuljke. I u tom zračku svjetlosti opazi Suša kako se velika karavana uspinje na brežuljak na kome se je nalazio zdenac mudracâ. Suša je sjedila i gledala na dugu povorku te se ponovo zlobno radovala na samu pomisao na svu onu žeđu, što se uspinje gore k bunaru, a neće u njem naći ni kapljice vode, da je utaži. Dolazilo je takovo

mnoštvo životinja i vodiča da bi bili mogli isprazniti bunar kad bi on i sasvim pun bio. Iznenada kao da joj se pričinilo kako nešto sablasno, nešto neobično lebdi oko te karavane koja se vuče noću putem. Sve su se deve javljale najprije na nekom vrhuncu koji se ispinjao upravo prema svodu nebeskom, i činilo se kao da silaze s neba. U mjesečevoj svjetlosti činile su se veće nego obične deve i previše su lako nosile ogromne terete kojima bijahu natovarene.

Ali ona ipak nije mogla vjerovati drugo nego da su prave, jer ih je sasvim jasno vidjela. Mogla je pače razabrati da su tri prve životinje jednogrbe deve sa sjajnom, sivom kožom, te da su bogato zauzdane, osedlane nakićenim sedlima, i da na njima jašu lijepi otmeni jahači.

Čitava se povorka ustavi kod bunara, dromedari, trgnuvši se triput oštro, pokleknu na zemlju, a njihovi jahači sjašu. Teretne deve zaustave se, a pošto ih se sve više i više sakupljalo, činilo se da tvore nepreglednu rpu visokih vratova i grba te divotno nakrcana tovara.

Ona tri jahača priđu odmah k Suši i pozdrave je položivši ruku na čelo i prsa. Ona opazi da nose sjajno bijele odjeće i ogromne turbane, na kojih je gornjem rubu pričvršćena po jedna jasna zvijezda kao da je upravo skinuta s neba.

— Mi dolazimo iz daleke zemlje — reče jedan od stranaca, — pa te molimo da nam rečeš, je li to doista zdenac mudracâ.

— Danas ga tako nazivaju — odvrati Suša, — ali sutra neće biti više ovdje zdenca. On će noćas umrijeti.

— To mi je sasvim jasno kad vidim ovdje tebe — reče čovjek. — Ali, nije li to jedan od svetih bunara, koji nikad ne presahne? Ili odakle mu inače ime?

— Ja znam da je svet — reče Suša, — ali što mu to pomaže? Ona tri mudraca su u raju.

Tri se putnika pogledaju. — Poznaješ li doista povijest toga starog bunara? — upitaju oni.

— Ja poznajem povijest sviju bunara, i rijeka, i potoka, i vrela — odvrati Suša ponosno.

— Učini nam veselje pa nam je ispripovjedi — umole stranci. I oni posjedaju oko stare neprijateljice svega onog što raste i stanu slušati.

Suša se nakašlje i smjesti se na rubu bunara kao pripovjedač priča na svojoj visokoj sjedalici; a zatim počne pripovijedati.

— U Gabesu, u Mediji, u gradu što leži tih uz rub pustinje, te mi je zato bio često milo utočište, življahu pred mnogo godina tri čovjeka, znamenita zbog svoje mudrosti. Oni bijahu usto vrlo siromašni, a to je bilo nešto neobično, jer se u Gabesu znanje visoko cijenilo i bogato naplaćivalo. Ali ovoj trojici muževa nije ni moglo drugačije da bude, jer je jedan od njih bio neizmjerno star, drugi je bio gubav, a treći crni crnac s nabreklim usnicama. Ljudi držahu prvoga prestarim, a da bi ih mogao nešto naučiti, pred drugim su bježali bojeći se da ih ne zarazi, a trećega nisu htjeli slušati, jer su držali da znaju kako mudrost još nikad nije došla iz Etiopije.

— A ona tri mudraca u svojoj su se nesreći sprijateljila. Prosjačili su kroz dan na istim vratima hrama, a noću spavali su na istom krovu. Na taj su si način mogli bar time prikratiti vrijeme da su zajedno razmišljali o svemu onom čudesnom što su opažali kod stvari i kod ljudi.

— Jedne noći, dok su jedan uz drugoga spavali na nekom krovu koji bijaše gusto obrastao crvenim omamljivim makom, probudi se najstariji između njih, i tek što je zaokružio pogledom oko sebe kad li probudi i ostalu dvojicu.

— »Neka bude hvaljeno naše siromaštvo koje nas sili da spavamo pod vedrim nebom«, progovori on. »Probudite se i dignite pogled svoj prema nebu«.

— I zaista — reče Suša nešto blažim glasom, — bijaše to noć koju nitko, tko ju je vidio, ne može zaboraviti. Sve bijaše tako svijetlo, da se je nebo koje je ponajčešće ipak nalik na čist svod sada či-

nilo dubokim i prozirnim te punim valova kao more. Svjetlost se na njem talasala gore i dolje, a zvijezde činilo se da plove u raznim dubinama, jedne usred valova svjetlosti, a druge na njihovoj površini.

— Ali sasvim daleko, visoko gore opaze ta tri muža kako izranja slab mrak. I taj mrak jurio je kroz čitav prostor kao lopta te je dolazio sve bliže i bliže, i dok se tako približavao, počeo se rasvjetljivati, ali se je tako rasvjetlio kao ruže — dao Bog da sve povenu — kad se razvijaju iz pupolja. Postajaše sve veći i veći, tamni oblak oko njega malo se pomalo rasplinuo, a svjetlost se iz njega razasula u četiri sjajna lista. Napokon, kad se spustio tako nisko kaošto je najbliža zvijezda, zaustavi se. Sad se tamni krajevi savinu sasvim na stranu, a lijepa se ružičasta svjetlost stane razvijati list za listom, dok nije jasna poput zvijezde zasjala među zvijezdama.

— Kad su ti siromašni muževi to ugledali, njihova im mudrost reče, da se toga časa rađa na zemlji moćan kralj, jedan od onih kojemu će se moć popeti više nego moć Kira ili Aleksandra. I oni rekoše jedan drugome: »Pođimo k roditeljima novorođenoga i kažimo im, što smo vidjeli. Možda će nas za to nagraditi kesicom novca ili zlatnom narukvicom.«

— Oni pograbe svoje dugačke putničke štapove i pođu na put. Upute se kroz grad napolje do gradskih vrata, ali tu se neodlučno zaustave, jer se sada pružala ispred njih velika pustinja koju ljudi mrze. Ali uto opaze kako nova zvijezda baca uzan zračak svjetlosti preko pustinjskoga pijeska, i oni stanu putovati, puni pouzdanja, pod vodstvom zvijezde.

— Išli su cijelu noć preko širokoga pješčanog polja, i na svojem su putu govorili o mladomu, novorođenom kralju kojega će naći gdje spava u zlatnoj kolijevci i igra se dragim kamenjem. Prikraćivali su noćne satove govoreći o tom kako će stupiti pred njegova oca, kralja, i njegovu majku, kraljicu i reći

im, da nebo obećaje njihovu sinu moć i jakost, ljepotu i sreću, veću nego što bijaše sreća Solomunova.

— Ponosili su se time da je Bog izabrao njih da vide zvijezdu. Govorili su si da ih roditelji novorođenoga neće moći nagraditi sa manje nego dvadeset kesa zlata, a možda će im dati pače toliko, da više neće morati osjećati patnje uboštva.

— Ja sam ležala kao pustinjski lav u zasjedi — nastavi Suša, — da se sa svim mukama žeđi oborim na te putnike, ali oni mi izmaknuše; cijelu ih je noć vodila zvijezda, a ujutru, kad se nebo razjasnilo, a ostale zvijezde poblijedjele, ostane njihova ustrajna i sjala je iznad pustinje, dok ih ne dovede do jedne

oaze gdje su našli vrelo i paome sa datulama. Tu su se odmarali čitav dan, i tek pošto se spustila noć, kad su opazili da zraka zvijezde i opet obrubljuje pustinjski pijesak, pođu dalje.

— Po ljudskom shvatanju — nastavi Suša, — bijaše to lijepo putovanje. Zvijezda ih je tako vodila da nijesu trebali ni gladovati ni žeđati. Vodila ih je pokraj oštroga čička, uklanjala se dubokom, rahlom pomičnom pijesku, izbjegavala jarko sunčano svijetlo i vruće pustinjske oluje. I tri su mudraca neprestano među sobom govorila: »Bog nas štiti i blagosilje naš put. Mi smo njegovi glasnici.«

— Ali malo pomalo ipak sam i ja zadobila nad njima moć — pripovijedaše Suša dalje, — i za nekoliko su se dana srca ovih putnika zvijezde pretvorila u pustinju, upravo tako suhu kao ona kroz koju su putovali. Bijahu ispunjena neplodnim ponosom i zatornom pohlepom.

— »Mi smo Božji glasnici«, ponavljala su tri mudraca, »otac novorođenoga kralja neće nas prebogato nagraditi, ako nam pokloni zlatom natovarenu karavanu«.

— Napokon ih zvijezda prevede preko znamenite rijeke Jordana i dovede na brežuljke zemlje Judeje. I jedne se noći zaustavi iznad malena grada Betlehema koji se sjaji ispod zelenih maslina na jednom kamenom brežuljku.

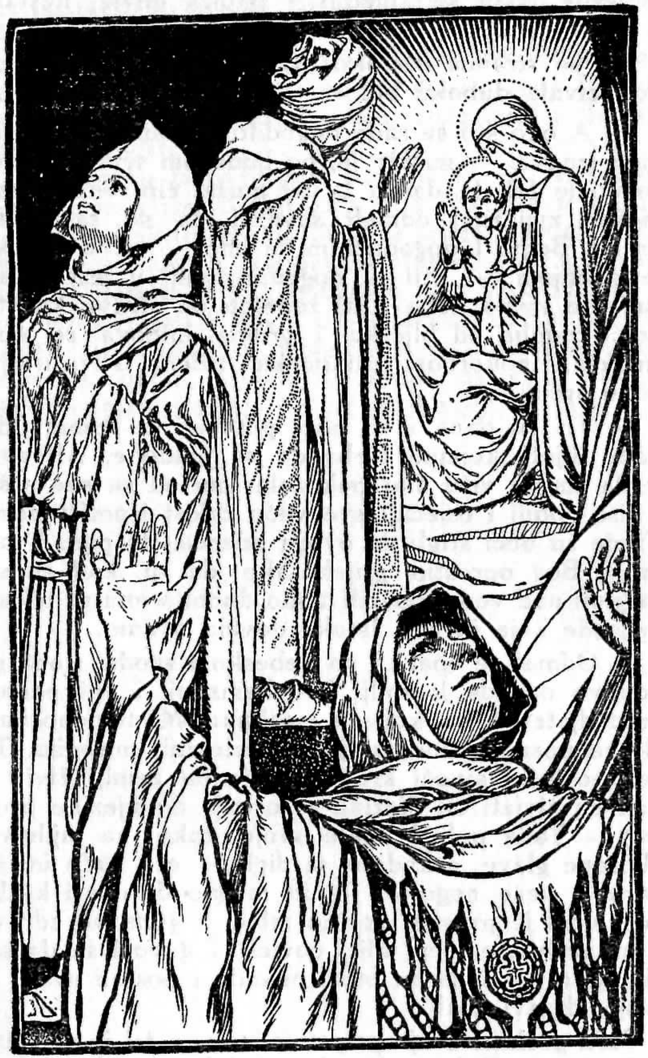
— Tri su mudraca tražila pogledom dvorove i utvrđene kule, i zidine, i sve ono ostalo što pripada kraljevskom gradu, ali od sveg toga nisu vidjeli ništa. A, što je bilo još gore, zvijezda ih nije vodila pače ni u grad, nego se zaustavila kod jedne spilje na rubu puta. Tada se blaga svjetlost uvuče kroz otvor unutra i pokaže trima putnicima maleno dijete što je ležalo u krilu svoje majke, a ona ga je uljuljavala pjesmom u san.

— Ali iako su tri mudraca sada opazila da svjetlost poput krune obuhvata glavu djeteta, ipak se zaustave pred spiljom. Oni nijesu ušli da proreknu malenome slavu i kraljevstvo. Oni se okrenu i ne odavši svoje prisustvo pobjegnu od djeteta i pođu uz brdo.

— »Jesmo li putovali zato da dođemo k prosjacima koji su upravo tako siromašni i neznatni kao i mi sami?« rekoše oni. »Je li nas Bog vodio ovamo, da se narugamo i sinu ovčara proreknemo sve časti? Ovo dijete neće se nikada dovinuti ni do čega drugoga, nego će tu u dolini pasti svoje stado.«

Suša zastane i namigne nekim znakom potvrđivanja svojim slušaocima. Nemam li pravo? činilo se da govori. Ima mnogo toga što je još suše nego pustinjski pijesak. Ali ništa nije neplodnije nego ljudsko srce.

— Tri mudraca nijesu dugo išla kad li im padne napamet da su jamačno zalutali i nisu pravo slijedili zvijezdu — nastavi Suša. — I oni uzdignu svoje oči, da nađu opet zvijezdu i pravi put. Ali uto je već

zvijezde, koju su slijedili s Istoka dovle, nestalo s neba.

Tri se stranca žestoko uzbune, a njihova su lica pokazivala duboku bol.

— A ono što se sada dogodilo — započne govornica iznova, — možda je, po ljudskom sudu, veselo. Jasno je tek to da su ta tri muža, čim više nijesu vidjeli zvijezde, odmah shvatili da su sagriješili prema Bogu. I dogodilo im se ono — nastavi Suša sa zebnjom, — što se događa zemlji u jesen kad nastane kišno doba. Oni zadršću od strave kaošto dršće zemlja od bljeska i groma, njihova se ćud smekša, i pokornost iznikne kao zelena trava u njihovu srcu.

— Tri su dana i tri noći putovali po zemlji, da nađu dijete kojemu treba da se poklone. Ali zvijezda im se više nije pokazala, oni su se sve više i više gubili i osjećali sve veću žalost i potištenost. Treće su noći stigli do ovoga zdenca, da piju. I tad im je Bog oprostio grijeh tako da su, kad su se nagnuli nad vodu, opazili tamo duboko unutra odraz zvijezde koja ih je s Istoka dovela ovamo.

— Odmah je opaze i na nebeskom svodu, i ona ih ponovo odvede k spilji betlehemskoj, i oni padnu pred djetetom na koljena i reknu: »Mi ti donosimo zlatne posude pune tamjana i mirisnih mirodija. Ti ćeš postati najveći kralj, koji je na zemlji živio i koji će živjeti od njezina stvorenja do njezine propasti.« Tada položi dijete svoju ruku na njihove oborene glave, a kad su se digli — eto, dalo im je darove ,veće nego što bi ih mogao darovati kralj. Jer, stari je prosjak postao mlad, a gubavac zdrav, a crnac bijaše lijep, bijel čovjek. I govori se da su bili tako divni da su otišli odande i postali svaki u svojoj državi kralj.

Suša prekine svoje pripovijedanje, a tri je stranca pohvale. — Dobro si pripovijedala — rekoše oni. — Ali, čudimo se da ta tri mudraca nijesu učinila

ništa za svoj zdenac koji im je pokazao zvijezdu. Zar su sasvim zaboravili takovo dobročinstvo?

— Ne mora li ovaj zdenac uvijek živjeti? — reče drugi, — da sjeća ljude na to, da se sreća koje na visinama oholosti nestaje opet može naći u dubinama poniznosti?

— Zar su pokojni gori nego živi? — reče treći. — Umire li zahvalnost kod onih što žive u raju?

Ali kad su to izrekli, Suša se trgne s groznim krikom uvis. Ona je prepoznala strance, ona je vidjela tko su putnici. I ona pobjegne kao bjesomučna, da ne mora gledati kako tri mudraca dozivaju svoje sluge, te svoje deve, koje su sve natovarene mješinama s vodom, dovode do zdenca pa jadni, umirući zdenac pune vodom što su je donijeli iz raja.

BETLEHEMSKO DJETEŠCE

Pred gradskim vratima betlehemskim stajaše na straži jedan rimski vojnik. Imao je na sebi oklop i kacigu, o boku visio mu je kratak mač, a u ruci držao je dugačko koplje. Čitav je dan stajao gotovo nepomično tako da ga se doista moglo držati čovjekom iz željeza. Građani izlazili su i ulazili na gradska vrata, prosjaci sjedali su u sjenu ispod gradskih vratnica, prodavaoci voća i trgovci vina stavljali su svoje košare i sudove na tle kraj vojnika, ali on si je jedva davao truda da okrene glavu i pogleda za njima.

Činilo se kao da želi reći: — Ta to nije ništa što bi trebalo vidjeti. Što je mene briga za vas, što radite i trgujete i dolazite ovamo s vrčevima za ulje i cijevima za vino! Dajte da vidim ratničku vojsku, koja je poredana da izađe ususret neprijatelju! Dajte da vidim metež i žarku borbu, kad se četa konjanika obara na rpu pješaka! Dajte da vidim junake što jure naprijed sa ljestvama, da se po njima popnu na zi-

dine opkoljena grada! Ništa drugo ne može razveseliti moje oči osim rata. Čeznem za tim da ugledam kako se orao rimski sja u zraku. Čeznem za jekom bakrenih truba, za blještavim oružjem, za krvlju, koja rumena brizga unaokolo.

Upravo pred gradskim vratima pružalo se prekrasno polje koje bijaše obraslo ljiljanima. Ratnik stajaše svakog dana ovdje, pogleda upravljena upravo na to polje, ali mu ni časka ne padaše na pamet da se divi neobičnoj ljepoti cvijeća. Katkada je opažao kako se prolaznici ustavljaju i raduju ljiljanima, i tad bi se čudio da zastaju na svom putovanju zato da gledaju nešto tako neznatno. — Ti ljudi ne znaju što je lijepo — mislio je on.

I dok je tako mislio, nije više vidio pred svojim očima zelena polja i maslinove brežuljka oko Betlehema, nego se je u sanjama zanosio u žarku pustinju sunčane Libije. Vidio je kako legija vojnika u dugom ravnom pravcu prolazi preko žuta pijeska. Nigdje nema zaštite pred sunčanim zrakama, nigdje vrela za okrepu, nigdje se ne može vidjeti granica pustinje ili cilj putovanja. Vidio je vojnike, smalaksale od glada i žeđi, kako nesigurna koraka putuju naprijed. Vidio je kako se jedan za drugim ruši na zemlju, oboren od žarke vrućine sunčane. Ali usprkos svemu četa je neprestano putovala naprijed, bez oklijevanja, ne misleći na to da napusti svoga vojskovođu i da krene natrag.

Vidite, to je lijepo! mislio je ratnik. Vidite, što zavređuje pogled hrabra muža!

Dok je ratnik dan za danom stajao na istom mjestu na svojem odredištu, pružala mu se najbolja prilika da promatra lijepu djecu što su se igrala oko njega. Ali s djecom bijaše isto kao i sa cvijećem. Nije shvaćao da je vrijedno i njih promatrati. Što je to, a da bi se čovjek mogao tomu radovati? mislio je on kad je vidio kako se ljudi smiješe kad promatraju igru djece. Čudnovato je da se netko može radovati ničemu.

Jednoga dana dok je ratnik kao obično stajao na svome mjestu pred gradskim vratima, vidio je kako je došao na livadu da se igra malen dječaćić kojemu su mogle biti otprilike tri godine. Bijaše to siromašno dijete, obučeno u maleno ovčje runo i sasvim se samo igralo. Vojnik je stajao i promatrao malenoga došljaka, a da to gotovo ni sam nije zapazio. Prvo što mu je udarilo u oči bijaše to što je mali tako lagano trčao preko polja te se činilo da lebdi na vršcima travnih vlati. Ali kad je zatim počeo očima pratiti njegovu igru, onda se još više začudio.

— Tako mi moga mača — reče on napokon, — to se dijete ne igra tako kao ostala djeca! Što bi moglo biti to čime se on tu zabavlja?

Dijete se igralo tek nekoliko koraka udaljeno od ratnika tako da je mogao paziti čime se bavi. Vidio je kako pruža ruku da uhvati pčelu što je sjedila na rubu jednoga cvijeta i bila tako jako natovarena cvijetnim praškom da je jedva mogla uzdignuti krila za lijet. Na svoje je veliko čudo ugledao da se pčela dala uhvatiti, a da nije ni pokušala pobjeći ili da je upotrijebila svoj žalac. Ali kad je mališ držao pčelu sigurno među svojim prstićima, potrči prema jednoj pukotini u gradskom zidu, gdje se je jedan roj pčela nastanio, i metne unutra životinjicu. I kada je na takav način pomogao jednoj pčeli, potrči odmah odande, da priskoči u pomoć drugoj. Vojnik ga je vidio kako čitav dan hvata pčele i nosi ih u njihovo obitavalište.

— Taj dječačić je doista luđi nego itko koga sam do danas vidio — pomisli ratnik. — Kako mu je samo palo na pamet da pokuša pomagati ovim pčelama koje si tako dobro i bez njega znadu pomoći i koje bi ga osim toga mogle ubosti svojim žalcem? Kakav će čovjek postati iz njega, ako ostane na životu?

Mališ dolazio je dan za danom i igrao se vani na livadi, a ratnik nije mogao drugo nego da se čudi njegovim igrama. Upravo je čudnovato — mislio je

on, — već pune tri godine stojim pred tim vratima na straži, a još nikad nisam ugledao nešto što bi moje misli zanimalo, osim toga djeteta.

Ali ratnik se nikako nije radovao djetetu. Upravo protivno, mališ ga je spominjao jednoga strašnog proročanstva nekog, starog židovskog vrača. Taj je naime prorekao, da će se na zemlju spustiti vrijeme mira. Za vrijeme od tisuću godina neće se prolijevati krv, neće se voditi rat, nego će ljudi ljubiti jedan drugoga kao braća. Kad je ratnik mislio na to, da bi se nešto tako strašno moglo doista zbiti, proletjeli bi mu tijelom trnci, i on bi čvrsto obuhvatio svoje koplje, kao da u njemu traži zaštite.

I što je više ratnik gledao mališa i njegove igre, to je češće morao misliti na carstvo tisućgodišnjeg mira. On se doduše nije bojao, da je već možda i započeo, ali ipak nije volio da mora i misliti na nešto što je tako vrijedno prijezira.

Jednoga dana, kad se mališ igrao na lijepom polju među cvijećem, spustio se iz oblaka jak pljusak. Kad je opazio kako su velike i teške kapi koje udaraju po nježnim ljiljanima, činilo se da se zabrinuo za svoje lijepe prijatelje. On pohiti k najljepšima i najvećima između njih, te savine tvrdu stabljiku na kojoj su bili cvjetovi, k zemlji, tako da su kapi kiše udarale po vanjskoj strani čaške. I čim bi na taj način savinuo jednu od stabljika, pohitio bi odmah

k drugoj te bi njezinu stapku savinuo jednako, tako da su čaške bile okrenute prema zemlji. I onda je pohitao k trećoj ,i k četvrtoj, dok nije sve cvijeće na livadi bilo zaštićeno od jake kiše.

Ratnik se morao u sebi smješkati, kad je vidio rad dječakov. — Bojim se, da mu se ljiljani baš neće zato zahvaliti — reče on. — Svakako su sve stabljike polomljene. Ne smiju se tvrde biljke na takav način savijati. —

Ali kad je pljusak napokon prestao, vidio je ratnik kako dječačić hita k ljiljanima te ih uspravlja. I na njegovo neopisivo čudo uspravilo je dijete bez najmanjeg truda krute stabljike opet u vis. Pokazalo se da ni jedna jedina od njih nije prelomljena ni oštećena. On je hitao od cvijeta do cvijeta, i svi su spaseni ljiljani doskora sjali na livadi u potpunom sjaju.

Kad je ratnik to vidio, obuzme ga neobična ljutina. — Pogledaj samo, kakovo je to dijete! — pomisli on. — Gotovo se ne može vjerovati, da može učiniti nešto tako ludo. Kakav li će čovjek postati iz tog mališa, koji ne može podnijeti ni da ljiljan vidi uništen? Kako bi bilo, da takav čovjek mora poći u rat? Što bi započeo, kad bi mu se zapovjedilo da zapali kuću, koja bi bila puna žena i djece, ili da izdube rupu na dnu broda koji sa čitavom svojom posadom plovi preko valova? —

I opet je morao misliti na staro proročanstvo, i počeo se bojati da je doista moglo već nastati vrijeme kad bi trebalo da se ono ispuni. A pogotovu kad je došlo dijete kao ovo, možda je to grozno vrijeme već sasvim blizu. Već sada vlada mir na cijelom svijetu, a jamačno neće dan rata nikad više osvanuti. Odsad će svi ljudi biti iste ćudi kao ovo dijete. Bojaće se jedan drugomu naškoditi, pače neće moći podnijeti ni da ubiju pčelu ili unište jedan cvijet. Nikakova se velika junaštva neće više vršiti. Nikakove divne pobjede neće se više izvojštiti, nikakav sjajni triumfator neće se više uspi-

njati na Kapitol. Za hrabra čovjeka neće biti više ničega za čim bi mogao čeznuti.

I ratnik koji se još uvijek nadao da će doživjeti novih ratova i da će se junačkim djelima dovinuti do moći i bogatstva ,bijaše tako ogorčen na malo trogodišnje dijete, da je prijeteći ispružio koplje prema njemu kad je prviput protrčalo pokraj njega.

Jednoga drugog dana nije mališ kušao pomagati ni pčelama ni ljiljanima, nego je učinio nešto što se ratniku učinilo još mnogo nepotrebnijim i nezahvalnijim.

Bijaše strašno vruć dan, a sunčane zrake, koje su padale na oklop i kacigu vojnika, tako su ih usijale da mu se činilo da nosi ognjenu odjeću. Prolaznicima se činilo kao da on od te vrućine strašno pati. Oči su mu zakrvavljene iskočile iz očnica, a koža se na njegovim usnicama namreškala, ali ratniku, koji bijaše otvrdnuo i podnosio žarku žegu afričkih

pješčanih pustinja činilo se kao da je to tek neznatna stvar te mu nije bilo ni na kraj pameti da napusti svoje običajno mjesto. Naprotiv, sviđalo mu se da prolaznicima pokaže, da je tako jak i ustrajan te ne mora tražiti zaštite pred suncem.

Dok je tako stajao i dao da se gotovo živ peče, dođe mali dječak, koji se običavao igrati na polju, iznenada k njemu. On je dobro znao da legijonaš ne spada među njegove prijatelje, i obično se čuvao da ne dođe na dohvat njegova koplja, ali sad pristupi sasvim blizu k njemu, promatrao ga je dugo i točno, te zatim trkom potrči preko puta. Kad se za kratko vrijeme vratio, držao je raširene obje ruke kao zdjelicu i donio tako sa sobom nekoliko kapljica vode.

Zar je sad tom djetetu palo napamet da otrči odavde i donese za mene vode? mislio je vojnik. Pa to je uistinu sasvim bez pameti. Zar da rimski legijonaš ne uzmogne podnositi malo vrućine? Što treba taj mali trčkati unaokolo da pomaže onima koji pomoći ne trebaju! Ja ne osjećam nikakove potrebe za njegovom milosrdnošću! Želim da ne bi ni njega ni svih onih, koji su mu slični, više bilo na tom svijetu.

Mališ se vrlo oprezno približavao. Prstiće je držao čvrsto stisnute da ništa ne raspe ili da mu se ne prolije. Dok se približavao ratniku, bile su mu oči sa strahom uprte u ono malo vode koju je donosio, te tako nije vidio da je taj stajao namrštena čela i odbojna pogleda. Napokon se zaustavi tik ispred legijonaša i pruži mu vodu.

Dok je hodao, njegovi su mu teški, svijetli uvojci padali sve više na čelo i na oči. On potrese nekoliko puta glavom, da zabaci kosu, te uzmogne pogledati gore. Kad mu je napokon to uspjelo, te je opazio tvrd izraz u licu ratnika, nije se ni najmanje prestrašio, nego je ostao stajati te ga čarobnim smješkom pozove da pije od one vode što ju je donio sa sobom. Ali ratniku nije se ni najmanje sviđalo da primi dobročinstvo od tog djeteta koje je držao svojim neprijateljem. On nije gledao dolje u njegovo lijepo lice nego je stajao ukočeno i nepomično i nije licem odavao da razumije što želi dijete za nj učiniti.

Ali dječačić nije mogao nikako shvatiti da ga on želi odbiti. On se još uvijek upravo tako povjerljivo smješkao, uzdignuo se na prste i pružao ruke tako visoko u zrak, koliko je samo mogao, samo da visoki vojnik lakše uzmogne prihvatiti vodu.

A sad se desilo, da je upravo u taj isti čas vrućina i sunčana toplina takovom žestinom navalila na ratnika da mu se pričinilo kao da mu rumeni oganj plamti pred očima i da mu se mozak u glavi rastapa. Bojao se da će ga sunce usmrtiti, ako smjesta ne dobije okrepe.

I sav očajan zbog opasnosti u kojoj se nalazio baci koplje na zemlju, zgrabi objema rukama dijete, digne ga uvis i posrkne toliko one vode što je dijete držalo u rukama, koliko je samo mogao.

Bijaše to dakako tek par kapljica kojima je ovlažio svoj jezik, ali više ne bijaše ni potrebno. Čim je okusio vodu, njegovim je tijelom prostrujala prijatna svježina te nije više osjećao da ga pale kaciga i oklop. Sunčane zrake izgubile su svoju ubojnu snagu. Njegove isušene usnice opet se smekšaju, a crveni plamen nije mu više igrao pred očima.

Prije nego što je još uopće imao vremena da sve to opazi, već je bio postavio dijete na zemlju i ono je opet otrčalo i igralo se dalje na tratini. Sad je on počeo u čudu sam sebi govoriti: — Kakova je to voda, što mi ju je pružilo dijete? Bijaše to divan napitak. Ja mu moram doista iskazati svoju zahvalnost.

Ali budući da je mrzio mališa, odmah si je te misli izbio iz pameti. Ta to je tek dijete, mislio je on, i ono ne zna zašto radi ovako ili onako. Ono samo izvodi onu igru koja mu se najbolje sviđa. Nailazi li možda na zahvalnost kod pčela ili kod

ljiljana? Zbog toga djeteta ne moram se ni najmanje uzrujavati. Ono ni ne zna da mi je pomoglo. I on je, koliko je bilo moguće, osjetio još veću ljutinu prema djetetu, kad li je nekoliko časaka kasnije opazio kako dolazi kroz vrata vođa rimskih vojnika koji su bili u Betlehemu. — Vidi samo, u kakovoj sam se opasnosti nalazio zbog izmišljotine toga mališa! Da je Voltigije tek čas ranije prispio, bio bi me našao kako ovdje stojim s djetetom u naručju.

Ali kapetan je pristupio ravno k ratniku i upitao ga, mogu li se ovdje porazgovoriti, a da ih nitko ne čuje. On bi mu morao povjeriti jednu tajnu. — Ako se udaljimo samo deset koračaja od vrata — odvrati ratnik, — ne može nas nitko čuti.

— Ti znadeš — reče kapetan, — da je kralj Herod nekoliko puta pokušao da se domogne jednog dječešca, koje živi ovdje u Betlehemu. Njegovi vrači i svećenici su mu rekli da će se to dijete uspeti na njegov prijesto, a osim toga su prorekli da će taj novi kralj osnovati tisućgodišnje carstvo mira i svetosti.

Ti dakle shvaćaš da ga Herod želi učiniti neškodljivim.

— Svakako da to shvaćam — reče naglo ratnik, — ali to mora da je najlakše na svijetu.

— Bilo bi svakako vrlo lako — reče kapetan, — kad bi kralj samo znao, koje od sve te djece u Betlehemu je time mišljeno.

Čelo ratnika zastru duboke bore. — Šteta što mu njegovi proroci nisu i o tom znali dati kakovih uputa.

— Ali sad je Herod iznašao jednu varku, kojom misli da će moći mladoga mironosnog kneza učiniti neškodljivim — nastavljao je kapetan.

— On obećaje poštenu nagradu svakom onome tko mu tu želi pomagati.

— Štogod Voltigije zapovjedi biće i bez plate ili nagrade izvršeno. — reče vojnik.

— Hvala ti — reče kapetan. — A sad čuj kraljevu osnovu! On želi godišnjicu rođenja svojeg najmanjeg

sina proslaviti svečanošću na koju će biti pozvani svi dječaci u Betlehemu u dobi od dvije do tri godine, sa svojim majkama. I kod te svečanosti... —

On prestane govoriti i nasmije se, kad je opazio izraz odvratnosti koji se odrazio na licu vojnikovu.

— Dobri prijatelju — nastavi on, — ne moraš se bojati da nas Herod želi najmiti za čuvare djece. Prikloni sad svoje uho k mojim ustima, pa ću ti povjeriti njegove namjere.

Kapetan je dugo šaputao s vojnikom, a kad mu je sve saopćio, doda još na kraju:

—Ja ti valjda ne moram tek reći, da je ovdje potrebna najveća šutnja, ako nećemo da se izjalovi cijeli pothvat.

— Ti znaš, Voltigije, da se u mene možeš pouzdati — reče ratnik.

Kad se je vođa udaljio, i ratnik je opet stajao na svome mjestu sâm, ogleda se za djetetom. Ono se još uvijek igralo među cvijećem, i on se sam zateče kako misli, da tako lako i nježno oblijeta oko cvijeća kao leptir.

Najednom se ratnik počne smijati. — Pa dakako, — reče on, — to mi dijete neće više dugo biti trn u oku. I ono će ove večeri biti pozvano na svečanost k Herodu.

Ratnik je cijeli dan ostao postojano na svom mjestu, sve dok se nije spustila večer i nastalo vrijeme da se za noć zatvore gradska vrata.

Kad je to bilo gotovo, otputi se uskim, mračnim uličicama do prekrasne palače, koju je Herod posjedovao u Betlehemu.

U unutrašnjosti te ogromne palače nalazilo se veliko, kamenom popločeno dvorište, koje bijaše okruženo zgradama na kojima su se uokrug nalazile tri otvorene galerije, jedna iznad druge. Kralj je odredio da se na najgornjoj od njih održi svečanost za betlehemsku djecu.

Prva galerija bijaše na naročit nalog kralja tako preudešena da je bila nalik pokrivenu trijemu u divnom vrtu. Po stropu vijala se vinova loza sa koje su visjeli krupni grozdovi, a uz zidove i stupove stajala su mala mogranjeva i narančina drveta, sva puna zrelih plodova. Tlo bijaše posuto ružinim laticama, koje su ležale guste i mekane poput saga, a uzduž ograde, zabata, stolova i niskih počivaljki, posvuda su se pružali vijenci bijelih, sjajnih ljiljana.

U tom cvjetnom gaju stajahu ovdje-ondje veliki mramorni bazeni, u kojima su se u prozirnoj vodi praćkale zlatne i srebrne ribice. Na drveću sjedile su šarene ptičice iz dalekih zemalja, a u jednom se kavezu zgurio stari gavran, koji je bez prestanka govorio.

Na početku svečanosti ulazila su djeca i majke u galeriju. Djecu su, čim su ušla u palaču, oblačili u bijele odjeće s grimiznim rubovima, a na tamne kovrčave glavice stavljali su im vijence od ruža. Žene dolazile su lijepo opremljene u svojim crvenim i modrim odjećama i svojim bijelim koprenama, koje su se spuštale s visokih, čunjastih kapa, porubljenih zlatnim novcem i lancima. Jedne su nosile dijete tako da im je sjedilo visoko na ramenu, druge su vodile svog sinčića za ruku, a neke opet kojima su djeca bila plaha i zastrašena, digle su ih u svoj naručaj.

Žene su posjedale na pod u trijemu. Čim su posjedale, došli su robovi i postavili pred njih niske stoliće, na koje su postavili izabrana jela i pića, kao što se to dolikuje kraljevskoj svečanosti. I sve su te sretne majke počele jesti i piti, a da se kod toga nisu prestale držati ponosno i dražesno, kako to običavaju činiti betlehemske žene, kojima je to najljepši ures.

Uz cijeli zid trijema, gotovo zastrti vijencima cvijeća i drvećem punim voća bijahu postavljeni dvostruki redovi ratnika u potpunoj opremi. Oni su stajali sasvim nepomično, kao da ih se sasvim ništa ne tiče ono, što se oko njih zbiva. Žene nisu mogle drugačije, a da od časa do časa ne dobace po koji zadivljeni pogled na tu četu oklopnika. — A zašto su

ovi ovdje? — šaptale su one. — Misli li Herod da se ne znamo vladati? Zar drži da treba toliko mnoštvo ratnika da nas zadrži na uzdi?

Ali druge su im opet za odgovor došapnule da je tako kaošto mora biti kod kralja. Herod sam da ne daje nikad svečanosti, a da ne bi njegova cijela kuća bila puna ratnika. Oboružani legijonaši stoje tu na straži za to da njih počaste.

U početku svečanosti bijahu malena djeca plaha i nesigurna i mirno su se držala svojih matera. Ali doskora počela su se kretati i hvatati se svih onih divota što im ih je Herod pružao.

A kralj je za svoje malene goste stvorio čarobnu zemlju. Kad su prolazili kroz trijem nalazili su košnice iz kojih su smjeli vaditi med, a da ih pri tom nije smetala nijedna razjarena pčela. Nalazili su drveće koje je blagim nagibanjem spuštalo prema njima svoje voćem opterećene grane. U jednom su kutu nalazili čarobnike, koji su im u jednom času načarali pune džepove igračaka, a u jednom drugom ćošku trijema našli su krotitelja zvjeradi koji im je pokazao nekoliko tigrova tako pitomih da su mogli jahati na njihovim leđima.

Ali u tom raju sa svim njegovim divotama ne bijaše ipak ništa što bi dušu mališa tako privlačilo kao dugačak red ratnika, što su nepomično stajali na jednoj strani trijema. Njihove su poglede privlačili sjajni šljemovi, stroga, ponosna lica, kratki mačevi koji su bili utaknuti u bogato iskićene korice.

Dok su se međusobno igrali i ludovali, još su neprestano mislili na ratnike. Još su se postavljali malo podalje od njih, ali su čeznuli za tim da im se približe i da vide, jesu li živi i mogu li se doista micati.

Igra i veselje svečanosti rasli su svakoga časa, ali su vojnici stajali još uvijek nepomično. Mališima se činilo nevjerojatnim da mogu ljudi stajati tako blizu kraj sveg toga grožđa i poslastica, a da ne ispruže ruku i ne zahvate za tim.

Napokon nije jedan od mališa više mogao savladati svoju radoznalost. On se stao oprezno, spreman na brzi bijeg, približavati jednome oklopniku, a budući da je vojnik još uvijek stajao ukočen, prilazio je sve bliže i bliže. Napokon mu se toliko približio, da je mogao opipati remenje na njegovoj obući i njegove nazuvke.

Ali uto, kao da je to bilo kakovo nečuveno zločinstvo, svi su se željezni ljudi najednom stali kretati. Neopisivim bijesom oborili su se na djecu i zgrabili su ih. Neke su od njih zavitlali iznad svojih glava kao praćke i bacili ih između svjetiljaka i vijenaca preko ograde trijema dolje na tle, gdje su se razmrskali na mramornom podu. Neki su izvukli svoj mač i probili srca djece, neki su opet smrskali njihove glave o zid, prije nego što su ih bacili u mračno dvorište.

U prvi čas, pošto se to stalo zbivati, vladala je mrtva tišina. Mala su tjelesa još lebdjela u zraku, a žene bijahu se ukočile od straha. Ali najednom probudile su se sve te nesrećnice i stale shvaćati ono, što se dogodilo, i jednim su se jedinim očajničkim vriskom oborile na krvnike.

U trijemu bijaše još djece koja ne bijahu uhvaćena odmah kod prvog napadaja. Ratnici su ih ganjali, a njihove su se majke bacale pred njih i obuhvatale golim rukama mačeve, da odvrate smrtni udarac. Neke žene, kojima su djeca već bila mrtva, obarale su se na ratnike, hvatale ih za grlo i kušale su se osvećivati za svoje mališe daveći njihove ubojice.

U tom divljem metežu, dok su poklici puni strave odjekivali palačom i dok su se vršila najokrutnija krvološtva, stajaše ratnik, koji je običavao stražiti na gradskim vratima, na najvišem odjeljku stepenica što su vodile sa trijema. On nije sudjelovao u borbi i pokolju. Tek protiv žena kojima je uspjelo prihvatiti njihovu djecu i koje su sad kušale s njima odjuriti niza stepenice, podizao bi svoj mač, a sam pogled na nj, kako je tu stajao tmuran i neumoljiv, bijaše tako grozan da su se bjegunice radije bacale

preko ograde ili se vraćale u pokolj nego da su se izlagale opasnosti da se proguraju pokraj njega.

— Voltigije je doista učinio pravo da je meni odredio to mjesto — mislio je ratnik. Kakav mladi, nepromišljeni ratnik bio bi ostavio svoje mjesto i pohrlio u sječu. Da sam se dao odavde odmamiti, bilo bi bar dvanaestero djece pobjeglo.

Dok je tako razmišljao, zapne mu pogled o jednu mladu ženu koja je svoje dijete privinula k sebi te je sad u divljem bijegu hrlila prema njemu. Nijedan od legijonaša kraj kojih je morala projuriti, nije joj mogao zakrčiti puta, jer su se svi nalazili u žestokoj borbi s ostalim ženama, i tako je doprla do kraja trijema.

— Gledaj, gledaj, evo jedne koja je blizu tome da sretno umakne! pomisli ratnik. Ni ona ni dijete nisu ranjeni. Da sad ne stojim ovdje ja — — —

Žena je tako naglo dojurila do ratnika kao da leti, te on nije imao vremena da jasno vidi lice ni njoj ni djetetu. Tek je prema njoj ispružio mač, a ona je s djetetom u naručju hrlila na nj. On je očekivao da će je začas vidjeti kako se probodena s djetetom ruši na zemlju.

Ali u isti čas začuje vojnik iznad svoje glave ljutito zujanje, a odmah zatim osjeti žestoku bol u jednom oku. Ta bol bila je tako jaka i teška, da je ostao sasvim smućen i omamljen, a mač mu je iz ruke ispao na tle.

On se rukom prihvatio oka i zgrabio pčelu te je shvatio da mu je takav užasan bol zadao tek žalac ove male životinje. Strelovitom brzinom sagne se za mačem nadajući se da još nije prekasno zaustaviti bjegunce.

Ali mala je pčelica vrlo dobro svršila svoj posao. Za ovo kratko vrijeme u koje je zaslijepila vojnika uspjelo je mladoj majci da pokraj njega projuri niza stepenice i premda je što je brže mogao pojurio za njom nije je više mogao naći. Nje bijaše nestalo, i u cijeloj je velikoj palači nije mogao nitko otkriti.

Slijedećeg je jutra stajao ratnik s nekoliko svojih drugova tik pred gradskim vratima na straži. Bijaše rano ujutru, i teška su vrata bila tek otvorena. Ali, činilo se, kao da nitko nije čekao na to, da se ona toga jutra otvore, jer toga jutra nisu iz grada izlazile skupine poljodjeljaca kao što se je to obično jutrom događalo. Svi su stanovnici Betlehema bili tako ukočeni od strave poradi sinoćnjeg pokolja, da se nitko nije usuđivao napustiti svoj dom.

— Tako mi moga mača — reče vojnik dok je tako stajao i gledao niz usku ulicu što je vodila prema vratima, — držim da je Voltigije stvorio nerazborit zaključak. Bilo bi bolje da se zatvore gradska vrata i dade pretražiti svaka kuća u gradu, dok se ne nađe dječak kojemu je uspjelo umaknuti sa svečanosti. Voltigije računa s time da će njegovi roditelji pokušati odvesti ga odavde, čim saznaju da su gradska vrata otvorena, a on se još i nada da ću ga ja upravo ovdje na vratima uhvatiti. Ali ja se bojim, da to baš nije razborit račun. Kako im lako može uspjeti da dijete sakriju!

I on je razmišljao hoće li kušati da dijete sakriju u košaru voća na hrptu magarca ili u ogroman sud za ulje ili pod vreću žita u kakovoj karavani.

Dok je tako stajao i čekao da se pokuša prevariti ga na taj način, opazi jednoga muškarca i jednu ženu kako naglo dolaze ulicom i približuju se vratima. Išli su brzo i strašljivo se ogledavali iza sebe kao da bježe pred kakovom opasnošću! Muškarac držao je u ruci sjekiru i čvrsto ju je obuimao kao da je odlučio silom si prokrčiti put, ako bi mu ga tkogod htio zakrčiti.

Ali ratnik nije toliko gledao muškarca koliko ženu. Vidio je da je upravo tako visoka stasa kao ona mlada majka koja mu je sinoć utekla. On je opazio još i to da je prebacila suknju preko glave. Ona je možda ovako nosi, pomisli on, da prikrije da nosi dijete u naručju.

Što su bliže dolazili, to je jasnije vidio ratnik kako se dijete što ga je žena nosila u naručju ističe ispod podignute haljine. I on pomisli: — Siguran sam da je to upravo ona koja mi je jučer navečer izmaknula. Ja joj svakako nisam mogao vidjeti lica, ali prepoznajem visok stas. I evo sad dolazi s djetetom na rukama, a da ni ne kuša da ga drži sakrivenim. Ja se doista ne bih bio usudio nadati se takovu sretnu slučaju.

Čovjek i žena nastavljali su svoj nagli hod prema gradskim vratima. Oni jamačno nisu očekivali da će ovdje biti zadržani te su zadrhtali od straha kad je ratnik oborio pred njima svoje koplje i zatvorio im put.

— Zašto nam priječiš da izađemo van na polje k našemu poslu? — upita ga čovjek.

— Možeš odmah poći — reče vojnik, — ali ja moram samo prije vidjeti što sakriva tvoja žena ispod haljine.

— Što ima tu da se vidi — reče čovjek. — To je tek hljeb i vino, od čega treba da kroz dan živimo.

— Ti možda govoriš istinu — reče vojnik, — ali ako je tomu tako, zašto mi drage volje ne pušta da pogledam što nosi.

— Ja ne ću da ti to vidiš — reče čovjek. — I savjetujem ti da nas propustiš.

Uz te riječi podigne čovjek sjekiru, ali žena mu položi ruku na rame.

— Ne zameći kavge! — moljaše ona. — Ja ću pokušati nešto drugo. Daću mu da pogleda što nosim i uvjerena sam da mu ne može učiniti ništa na žao.

I s ponosnim i povjerljivim smiješkom okrene se prema vojniku te odgrne jedan vršak svoje haljine. U isti čas vojnik ustukne i zatvori oči kao zaslijepljen jakim sjajem. Ono što je žena držala sakrivenim pod svojom haljinom tako mu je jako zablještilo pred očima da isprva uopće nije znao što je vidio.

— Mislio sam da držiš na rukama dijete — reče vojnik.

— Vidiš što nosim — odvrati žena.

Tada napokon opazi vojnik da je ono što je tako blještalo i sjalo bila tek kita bijelih ljiljana, one iste vrste kao oni što rastu vani na polju. Ali je njihov sjaj bio mnogo bogatiji i jasniji. Jedva je mogao izdržati gledajući ih.

Turio je ruku među cvijeće. Nije mogao da se otrese misli da to što žena nosi nije dijete. Ali on je osjećao tek mekane cvjetne latice.

Bijaše gorko razočaran i u svom bi bijesu bio najradije uapsio i čovjeka i ženu, ali je uviđao da za takav postupak ne može da navede nikakova razloga.

Kad je žena opazila kako se je smeo, reče mu:

— Nećeš li dopustiti da pođemo dalje?

Ratnik je nijemo povukao koplje, što ga je bio držao pred otvorenim vratima, i stupio je u kraj.

Ali žena zagrne svoju haljinu opet preko cvijeća i promatrala je u isto vrijeme sa blaženim smiješkom ono što je nosila u naručju.

— Znala sam da mu nećeš moći učiniti ništa na žao, samo kad ga vidiš — reče ona vojniku.

Napokon se požure odavde, ali vojnik ostane na svom mjestu te je gledao za njima dogod ih je mogao vidjeti.

I dok je on njih tako pratio pogledom, opet mu se sasvim jasno činilo da ona nije nosila u ruci kitu ljiljana, nego pravo živo dijete.

Dok je još tako stajao i pratio ih pogledima, začuje sa ceste glasne povike. Približavao se to Voltigije s nekoliko svojih ljudi.

— Zadrži ih — vikali su oni, — zatvori pred njima vrata, ne daj im da umaknu.

Kad su stigli do vojnika, pripovijedali su, da su otkrili trag dječaku koji je pobjegao. Oni su ga sada potražili u njegovu stanu, ali im je odmah izmaknuo. Vidjeli su kako njegovi roditelji s njime bježe. Otac

mu je jak sjedobradi čovjek i nosi sjekiru, a mati visoka žena koja nosi dijete sakriveno ispod zavrnute haljine.

U isti čas dok je Voltigije to pripovijedao, dojaše do gradskih vrata jedan Beduin na dobrom konju. Bez riječi pojuri ratnik prema jahaču, silom ga svuče s konja i baci ga na tle. I jednim se skokom uzvine na konja te odjuri.

*

Nekoliko dana zatim jahao je ratnik kroz strašnu gorsku pustinju koja se prostire preko južnog dijela Judeje. On je još uvijek progonio ona tri bjegunca iz Betlehema, i bijaše sav očajan da se taj besplodni lov nikako ne svršava.

— Doista se čini kao da ti ljudi imadu moć da propadnu u zemlju — mrmljao je on. — Koliko sam im puta ovih dana bio tako blizu da sam za djetetom upravo htio baciti svoje koplje, pa su mi ipak izmaknuli. Počinjem vjerovati da ih više nikada neću dostignuti.

Osjećao je da nema snage, upravo kao ni onaj koji misli da se bori protiv nečega vrhunaravnoga. Pitao se je li moguće da bogovi ove ljude pred njim zaštićuju.

— Sav mi je trud uzaludan. Bolje bi bilo da se vratim prije nego što poginem od gladi i žeđi u ovoj divljoj pustoši — govorio je sam sebi nekoliko puta.

Ali onda ga uhvati strah pred onim što ga očekuje na povratku kući, ako se vrati neobavljena posla. Upravo on je već dva puta pustio da mu dijete izmakne. Nije mu se činilo vjerojatnim da bi mu Voltigije i Herod nešto takovo oprostili.

— Dotle dok Herod znade da jedno od betlehemske djece još živi, moriće ga uvijek onaj isti strah — govorio je ratnik. — Najvjerojatnije je da će pokušati svoje muke ublažiti time da mene dade razapeti.

Bijaše to za vrućih podnevnih sati, i on je strašno

patio jašući kroz ovu kamenitu pustoš bez sjene putem koji se provlačio kroz duboke klance, gdje nije bilo ni daška vjetra. I konj i jahač bili su tako smalaksali da su se jedva držali.

Već pred nekoliko sati ratnik je izgubio svaki trag bjeguncima i bio je beznadniji nego ikad.

— Ja to moram ipak napustiti — mislio je on. — Doista ne mislim da je vrijedno muke slijediti ih dalje. Oni moraju u ovoj strašnoj pustoši i onako propasti.

Dok se tako zabavljao tim mislima, opazi u jednoj klisuri što se dizala blizu puta okrugao ulaz u neku spilju.

Odmah skrene svog konja prema otvoru spilje. — Hoću da se jedan čas odmorim u hladnoj spilji — mislio je on. — Možda ću onda moći da ih sa novom snagom dalje progonim.

Upravo kad je htio ući u spilju, iznenadilo ga je nešto neobično. S obiju strana ulaza rasle su dvije lijepe stabljike ljiljana. Stajale su visoko i uspravno, pune cvjetova. Širile su opojan medni miris, a oko njih rojilo se mnogo pčela.

To bijaše tako neobičan prizor u ovoj pustinji da je ratnik učinio nešto neobično. On otkine jedan lijep bijeli cvijet i ponese ga sa sobom u spilju.

Spilja ne bijaše ni duboka ni mračna, a čim je stupio pod svod, opazio je da ovdje već borave tri putnika. Jedan muškarac, jedna žena i jedno dijete ležali su ispruženi na zemlji i spavali dubokim snom.

Nikada ratnik još nije osjećao da mu srce tako kuca kao kad je opazio taj prizor.

Bijahu to upravo ona tri bjegunca što ih je tako dugo progonio. On ih je odmah prepoznao, a ovdje ležali su u snu, i nijesu se mogli braniti, i bili su sasvim u njegovoj vlasti.

On istegne bučno mač iz korica te se nagne nad usnulo dijete.

Oprezno nagne mač prema njegovu srcu i nacilja

točno, da ga s jednim jedinim udarcem uzmogne maknuti s ovoga svijeta.

Na po udarca zastane jedan čas, da pogleda lice djeteta. Sad kad je znao da mu je pobjeda sigurna, uživao je okrutno u tome da promatra svoju žrtvu.

Ali kad je vidio dijete, njegova se radost koliko je moguće još povećala, jer je ponovo prepoznao onoga maloga dječarca što ga je gledao pred gradskim vratima, kako se igra sa liljanima i pčelama na polju.

— Pa dakako — mislio je on, — to sam već odavna mogao razabrati. Zato sam to dijete uvijek tako mrzio. To je onaj obećani mironosni knez.

I on opet spusti mač te stane razmišljati. — Ako glavu toga djeteta položim pred Heroda, učiniće me zapovjednikom svoje tjelesne straže.

I dok je šiljak mača sve više približavao usnulom djetetu, govorio je sav veseo sam sebi: — Bar ovaj puta neće se nitko postaviti među nas i oteti ga iz moje vlasti.

Ali ratnik držao je još uvijek u ruci ljiljan što ga je ubrao na ulazu spilje, i dok je tako razmišljao, doleti jedna pčela, što je bila sakrivena u čaški ljiljana, k njemu te stane zujeći oblijetati oko njegove glave.

Ratnik se trgne. Odjednom se sjetio onih pčela kojima je dječarac pomagao i sjetio se da je upravo pčela pomogla djetetu da umakne s Herodove gozbe.

Ta ga misao zapanji. On zaustavi mač, ostane stajati i stane slušati pčelu.

Ali sad više nije čuo zujanje te male životinjice.

I dok je tako stajao, udisao je jaki slatki miris koji je izlazio iz ljiljana kojega je držao u ruci.

I morao je misliti na one ljiljane kojima je dječarac pomagao i sjetio se da je stručak ljiljana sakrio dijete njegovim očima i pomogao mu da izmakne kroz gradska vrata.

Postajao je sve zamišljeniji, te je pritegnuo mač k sebi.

— Pčele i ljiljani odužili su mu se za njegova dobročinstva — stane on šaptati sam sebi.

Morao je misliti na to da je to dijete jednom i njemu iskazalo dobročinstvo, i njegovo lice obaspe rumenilo.

— Može li rimski legijonar zaboraviti da se oduži za uslugu koja mu je iskazana? — šaptao je on.

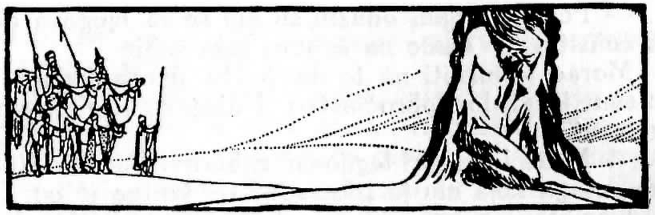
I on stane boriti sam sa sobom kratku borbu. Mislio je na Heroda i na svoju radost kad bi uništio mironosnog kralja.

— Ne dolikuje mi da ubijem ovo dijete koje je meni spasilo život — reče napokon, i on se sagne te položi svoj mač pokraj djeteta, da bjegunci, kad se probude, vide kakovoj su pogibli utekli.

U to opazi da je dijete budno. Ležalo je i gledalo ga svojim lijepim očima što su sjale poput zvijezda.

I ratnik prigne koljeno pred djetetom — Gospodine, ti si moćan — reče on. — Ti si jak i pobjednik. Ti si onaj koga bogovi vole, ti si onaj koji možeš gaziti po zmijama i štipavcima.

I on mu poljubi noge te pođe zatim tiho iz spilje, dok je dijete ostalo ležati i gledalo za njim začuđenim dječjim očima.

BIJEG U EGIPAT

Daleko u jednoj od pustinja Istoka rasla je pred mnogo, mnogo godina jedna paoma koja je bila strašno stara i strašno visoka. Svi koji su putovali pustinjom morali su se zaustavljati i promatrati je, jer ona bijaše mnogo veća od svih ostalih paoma, te se je običavalo govoriti da će sigurno postati višom od obeliskâ i piramidâ.

Dok je tako ta velika paoma u svojoj samoći stajala i gledala kroz pustinju, opazi jednoga dana nešto što ju je ponukalo da svoju snažnu krošnju na uskom stablu od čuda zanjiše. Odande, s kraja pustinje dolazilo je dvoje osamljenih ljudi. Oni bijahu još u onoj udaljenosti u kojoj se deve čine malenima poput mravi, ali to bijahu zacijelo dva ljudska stvora. Dvoje, što bijahu stranci u pustinji, jer je paoma poznavala ljude pustinje. Bijahu to jedan muškarac i jedna žena, koji nijesu imali ni vodiča, ni tegleće marve, ni čadora, ni vreća za vodu.

— Diosta — reče paoma sama sebi, — ovo je dvoje došlo ovamo da umre.

Paoma se stane naglo ogledavati oko sebe.

— Čudim se — nastavi ona, — da već nijesu dojurili lavovi, da zgrabe svoj plijen. Ali ja ne vidim nijednoga od njih da se miče. Ne vidim nijednoga pustinjskog razbojnika. Ali oni će zacijelo još doći.

— Na njih vreba sedmerostruka smrt — mislila je paoma dalje. — Lavovi će ih proždrijeti. Zmije će

ih izbosti, žeđa će ih osušiti, pješčana oluja pokopati, razbojnici će ih napasti, sunčanica spaliti, a strah će ih uništiti.

I ona pokuša da misli na nešto drugo. Sudbina ovih ljudi činila ju je tužnom.

Ali u čitavom krugu pustinje, što je ležao ispružen ispod paome, nije nalazila ništa što ne bi već tisućama godina poznavala ili promatrala. Ništa nije moglo zaokupiti njezinu pozornost, i ona je opet morala misliti na ono dvoje putnika.

— Tako mi suše i vihora — reče ona zazivajući najopasnije neprijatelje života, — što to ta žena nosi u naručju? Čini mi se da ti ljudi vode sa sobom i jedno malo dijete.

Paoma, koja bijaše dalekovidna kao što su to obično starci, doista je pravo vidjela. Žena nosila je u naručju dijete koje je naslonilo glavu na njeno rame i spavalo.

— Dijete nije ni dovoljno obučeno — nastavljala je paoma. — Vidim da je majka privrnula svoju suknju i njome ga ogrnula. Ona ga je u velikoj žurbi izvadila iz njegova kreveta i s njime odjurila. Sad razumijem sve: ovi su ljudi bjegunci.

— Pa ipak su oni lude — nastavljala je ona. — Ako ih kakav anđeo ne zaštićuje, trebali su radije pustiti da neprijatelji učine i ono najgore, nego da se upućuju u pustinju.

— Mogu sasvim dobro zamisliti kako se to dogodilo. Muž bio je kod posla, dijete spavalo je u kolijevci, a žena je izašla, da donese vode. Kad je stupila pred vrata, vidjela je kako jure neprijatelji. Jurnula je natrag, pograbila dijete, doviknula mužu neka je slijedi i otputila se. Zatim su mnogo dana bježali te se zacijelo ni časka nisu odmarali. Da, tako se sve to dogodilo. Ali ja ipak vjerujem, ako ih ne štiti kakav anđeo . . . —

— Oni su tako prestrašeni da ne mogu osjećati ni umora ni drugih boli, ali ja vidim da im žeđa viri iz očiju. Ja ipak dobro poznajem lice žedna čovjeka.

I kad je paoma pomislila na žeđu, potrese se grčevito njezino visoko stablo, a bezbrojni vršci njezinih dugih listova saviju se kao da ispod njih gori vatra.

— Da sam ja čovjek — reče ona — ne bih se nikada usudila izaći u pustinju. Junak je svaki onaj koji se usuđuje ovamo, a nema korjenje koje dosiže dolje do nepresušnih vodenih žila. Ovdje može da postane opasno pače i za same paome, štoviše i za takovu paomu kao što sam ja.

— Kad bih im mogla svjetovati, molila bi ih da se vrate. Njihovi neprijatelji ne mogu nikada biti prema njima tako okrutni kao pustinja. Možda misle da je lako živjeti u pustinji. Znam još kako je jednom za moje mladosti oluja sasula preko mene čitavo brdo pijeska; malo je manjkalo, te bih se bila zagušila. Da, sam mogla umrijeti, bio bi to moj posljednji čas.

I paoma nastavi glasno misliti, kao što to obično čine stari pustinjaci.

— Čujem kako neobično čudan šum prolazi kroz moju krošnju — reče ona. — Vršci sviju mojih listova mora da se pravilno njišu. Ne znam što me obuzima dok gledam ove bijedne strance, ali ta tužna žena tako je lijepa; ona mi dovodi na pamet ono najljepše što sam doživjela.

I dok se lišće i nadalje micalo u jednoj zvučnoj melodiji, mislila je paoma na to kako je jednom prije vrlo duga vremena dvoje sjajnih ljudi bilo gostima oaze. Bijaše to kraljica od Sabe, a s njom došao je ovamo mudri Solomun. Lijepa kraljica htjela je da se opet vrati u svoju zemlju, a kralj ju je ispratio jedan komad puta, i sad su trebali da se rastanu. Zaspomen na taj čas rekla je tada kraljica: »Posadiću košticu datulje u zemlju, te želim da iz nje postane paoma koja će rasti i živjeti dok se u zemlji Judeji ne pojavi kralj veći od Solomuna«. I kad je to rekla, utakne košticu u zemlju, a njezine je suze natope.

— Kako to da ja upravo danas na to mislim? — reče paoma. — Je li ova žena tako lijepa da me

sjeća na najkrasniju od kraljica, na onu na čiju sam riječ izrasla i poživjela do današnjega dana?

— Čujem kako moje lišće sve jače šumi — reče paoma, — i zvuči tužno kao mrtvačka pjesma. Tako mi je kao da proriče da se netko mora doskora rastati sa životom. Dobro je da to ne znači mene, jer ja ne mogu umrijeti.

Paoma je držala da onaj posmrtni šum u njezinu lišću vrijedi za onu dvojicu samrtnih putnika. Jamačno su i oni sami mislili da se približava njihov posljednji sat. Vidjelo se to na izrazu njihovih lica, kad su prolazili pokraj jednog kostura deve koji se nalaze uz čitav put. Vidjelo se to na pogledima kojima su gledali za nekoliko jastrebova što su prolijetali. To drugačije nije ni moglo biti. Oni bijahu izgubljeni.

Opazili su paomu i oazu te su sada pohitjeli prema njoj, da nađu vode. Ali kad su se napokon približili, stali su očajavati, jer je izvor bio presahnuo. Izmorena žena položila je dijete na tle te je sjela plačući na rub vrela. Muž se bacio na zemlju pokraj nje, te je ležao i udarao obim šakama po osušenoj zemlji.

Paoma je čula kako govore o tome da moraju umrijeti.

Ona je iz njihovih razgovora čula i to, da je kralj Herod dao svu djecu u dobi od dvije i tri godine poubijati, bojeći se da bi se mogao roditi veliki očekivani kralj Židova.

— Moje lišće šumi sve jače i jače — mislila je paoma. — Tima bijednim bjeguncima kucnuće doskora njihov posljednji čas.

Razabrala je i to da se njih oboje boje pustinje. Čovjek je govorio da bi bilo bolje, da su ostali i borili se sa ratnicima, a ne da su pobjegli. Tako bi im smrt bila lakša.

— Bog će nam pomoći — reče žena.

— Mi smo sami među divljim zvijerima i zmijama — reče čovjek. — Nemamo ni jela ni pića. Kako bi nam Bog mogao pomoći?

On razdere od očaja svoje haljine i zarije svoje lice u zemlju. Bijaše bez nade kao čovjek koji ima u srcu smrtnu ranu.

Žena sjedila je uspravno i sklopila ruke na koljenima, ali pogledi što ih je upravljala kroz pustinju izražavali su bezgraničan očaj.

Paoma je čula kako žalostan šum na njenom lišću postaje sve jači. Zacijelo je čula to i žena, jer je uzdignula oči prema krošnji drveta. I u tili mah podigne ona sasvim nesvijesno u zrak svoje ruke.

— Ah datulje, datulje! — usklikne ona.

U njenom je glasu bilo toliko čežnje da je stara paoma zaželjela da ne bi bila više od kakova grma i da se do njenih datulja može tako lako segnuti kao do šipka na trnovu grmu. Ona je dobro znala da je njezina krošnja puna grozdova sa datuljama. Ali kako bi mogli ljudi dosegnuti do tako vrtoglave visine.

Muškarac je već vidio u kakovoj se nedokučivoj visini nalaze datulje. On nije ni uzdignuo glave, tek je molio ženu da ne čezne za nemogućim.

Ali dijete, koje je sâmo naokolo tapkalo te se igralo vlatima i travčicama, čulo je usklik svoje majke.

Mališ nije mogao ni pomisliti da njegova majka ne bi mogla dobiti sve što si poželi. Čim se stalo govoriti o datuljama, počelo je gledati gore prema drvetu. Mislilo je i razmišljalo kako bi moglo da skine dolje datulje. Njegovo se čelo gotovo navoralo ispod svijetlih uvojaka. Napokon preleti preko njegova lica smiješak. On je pronašao sredstvo. Pošao je prema paomi, stao je gladiti i rekao slatkim djetinjim glasom:

— Paomo, sagni se! Paomo, sagni se!

Ali šta se to dešavalo? Šta je to bilo? Paomino lišće zašumjelo je kao da je kroza nj prošao orkan, a kroz dugačko paomino stablo stala je prolaziti jeza. I paoma osjeti da to dijete imade nad njom moć. Ona mu nije mogla odoljeti.

I ona prigne svoje visoko stablo pred djetetom kao što se ljudi prigibaju pred knezovima. U snažnom luku

sagnula se do zemlje, i napokon se tako duboko spustila da je velika krošnja uzbibalim lišćem mela pustinjski pijesak.

Činilo se da dijete nije ni prestrašeno ni začuđeno, nego je s veselim usklikom pohitalo do paome te stalo kidati plod za plodom iz krošnje stare paome.

Kad je dijete već dosta nabralo, a drvo je još uvijek ležalo na zemlji, pođe ono do njega i reče umiljatim glasom: — Paomo, uzdigni se! Paomo, uzdigni se!

I veliko se drvo uzdigne tiho i s počitanjem na svome vitkom stablu, dok mu je lišće šumjelo poput harfe:

— Sad znam kome sviraju posmrtnu pjesmu — reče stara paoma sama sebi kad se opet uspravila. — Nijednome od tih ljudi.

A muž i žena pali su na koljena i stali hvaliti Boga.

— Ti si vidio naš strah i uzeo ga od nas! Ti si onaj jaki, što sagibaš stablo paome kao tanku trsku. Pred kakovim neprijateljem da uzdršćemo kad nas tvoja jakost štiti?!

Kad je slijedeća karavana putovala pustinjom, vidjeli su ljudi da je krošnja stare paome povenula.

— Kako to može biti? — reče jedan od putnika. — Ta paoma ne smije da pogine prije nego što je vidjela kralja koji je veći od Solomuna.

— Možda ga je vidjela — odgovori drugi od pustinjskih putnika.

U NAZARETU

Jedamput je Isus, u ono vrijeme kad mu je bilo tek pet godina, sjedio na pragu pred radionicom svojeg oca u Nazaretu i zabavljao se time da je iz grudice gipke ilovače, što ju je dobio od lončara na drugoj strani ulice, radio kukavice. Bijaše tako sretan kao nikada prije, jer su sva djeca one četvrti govorila Isusu da je lončar mrzovoljan čovjek, koji se ne da smekšati prijaznim pogledima ni medenim riječima, te se on nije nikad usuđivao da što od njeg zaište. Ali, gledaj, on je jedva znao, kako se to desilo: on je tek stajao na svojem pragu i čeznutljivo promatrao susjeda, kako izrađuje svoju robu, i taj je evo došao iz svoga dućana i poklonio mu toliko ilovače, da bi se iz nje mogao izraditi i vrč za vino.

Na stepenicama susjedne kuće sjedio je Juda, koji je bio ružan i riđokos; lice bijaše mu puno modrih brazgotina, a haljine pune rupa, što ih je izderao u svojim stalnim borbama s uličnjacima. U taj je čas bio miran, nikoga nije dražio niti se s kim rvao, nego je mijesio komad ilovače isto tako kao i Isus. Ali tu si ilovaču nije mogao sam pribaviti: on se jedva usuđivao izaći na oči lončaru, jer ga je lončar objeđivao da običaje bacati kamenje na njegovu krhku robu, te bi ga bio štapom otjerao. Isus je svoju zalihu podijelio s njime.

Kad bi ova dva dječaka koju kukavicu od ilovače dovršila, postavljali bi je u krugu preda se. Izgledale su tako, kašto su ptice od ilovače u sva vremena izgledale: imale su veliku crvenu grudu umjesto nogu, da na njoj stoje, kratke repove, nikakav vrat i jedva vidljiva krila.

Ali kakogod je to izgledalo, ipak se doskora pokazala neka razlika u radu malih drugova. Judine ptice bijahu tako kose, da su se odmah prevaljivale, i kolikogod se on svojim malim tvrdim prstima mučio, ipak nije mogao njihova tjelesa učiniti lijepima i pravilnima. On bi od vremena do vremena kriomice pogledavao preko prema Isusu, da vidi kako on to čini da su mu ptice tako pravilne i glatke kao hrastovo lišće u šumama na gori Taboru.

Iza svake ptice što ju je načinio postajao je Isus sve sretniji. Jedna mu se činila ljepšom od druge, i on ih je sve promatrao s ponosom i ljubavlju. One su trebale da postanu njegovi drugovi u igri, njegova mala braća, one su trebale da spavaju u njegovu krevetu, da se s njime razgovaraju, da mu pjevaju svoje pjesmice, kad bi ga njegova majka ostavljala sama. Nikad se nije sam sebi pričinjao tako bogatim, i nikad se više neće moći osjećati osamljenim ili ostavljenim.

Prošao je pokraj njega visoki vodonoša, pognut pod svojom teškom vrećom, a odmah za njim došao je trgovac povrća, koji se njihao između svojih praznih velikih vrbovih košara na leđima svog magarca. Vodonoša položio je svoju ruku na plavokosu kovrčastu glavu Isusovu te ga upitao za njegove ptice, a Isus mu je pripovijedao, kako se zovu i rekao da mogu pjevati. Sve njegove male ptičice došle su iz stranih zemalja k njemu i pripovijedale mu stvari koje su tek on i one znale. A Isus je pripovijedao tako da su i vodonoša i trgovac povrća na dugo vrijeme zaboravili na svoje poslove samo zato da ga slušaju.

Kad su htjeli da krenu dalje, pokazao im je Isus

Judu. — Gledajte kako lijepe ptice radi Juda! — rekao je on:

Tada je trgovac povrća dobroćudno zaustavio svojega magarca i upitao Judu imaju li i njegove ptice imena i znadu li i one pjevati. Ali Juda nije znao ništa o tom; šutio je tvrdokorno te nije dizao očiju sa svog posla. Trgovac povrća ljutito odgurne nogom jednu od njegovih ptica i pojaše dalje.

Tako je prošlo poslije podne, a sunce je zašlo tako duboko, da je njegova svjetlost mogla da uđe kroz niska gradska vrata, što su se, ukrašena rimskim orlom, uzdizala na kraju ceste. To sunčano svijetlo, što je dolazilo na izmaku dana bijaše ružičasto i kao pomiješano s krvlju te je davalo svoju boju svemu, što mu je dolazilo na put dok se je razlijevalo uskom uličicom. Ono je bojadisalo posuđe lončarevo kao i onu gredu što je škripala pod blanjom tesarevom i bijelu maramu, što je okruživala Marijino lice.

Ali najljepše se odrazivala sunčana svjetlost u malim mlačicama što su se skupile među velikim grbavim kamenim pločama, koje su pokrivale cestu. I Isus iznenada zaroni svoju ruku u mlaku koja mu je bila najbliža. Palo mu je napamet, te je htio svoje sive ptice obojiti blještavom sunčanom svjetlošću koja je vodi, zidovima kuća, ukratko, svemu što ga je okruživalo, dala tako lijepu boju.

I sunčanoj svjetlosti svidi se najednoć da se dade uloviti kao boja iz slikarskog lončića, i kad je Isus njome prelazio preko ptičica od ilovače, svjetlost je stajala mirno te ih obojila od glave do pete alemovim sjajem.

Juda, koji je katkada bacio po koji pogled preko prema Isusu, da vidi pravi li onaj više i ljepših ptica nego on, klikne oduševljeno, kad je vidio kako Isus svoje zemljane ptičice boji sunčanom svjetlošću, koju hvata iz mlačice. I Juda zaroni također svoju ruku u sjajnu vodu te pokuša uhvatiti sunčanu svjetlost.

Ali sunčana se svjetlost njemu nije dala uhvatiti. Posklizne kroz njegove prste, i kakogod se on mučio i micao rukama da je uhvati, ona mu je ipak izmicala, i on nije svojim siromašnim pticama mogao dobaviti ni mrvu boje.

— Čekaj Juda! — reče Isus — Ja ću doći i oslikati tvoje ptice. —

— Ne — reče Juda, — ti ih se ne smiješ dotaknuti. One su dobre takove kakove jesu.

On ustane, čelo mu se namršti, a usnice mu se stisnu. I on položi svoju široku nogu na ptice te ih stane jednu za drugom pretvarati u male, plosnate komadiće ilovače.

Kad su sve njegove ptice bile uništene, pođe prema Isusu, koji je sjedio i gladio svoje male ptičice što su se sjale kao dragulji. Juda ih je neko vrijeme šutke promatrao, ali onda digne nogu i pogazi jednu od njih. Kad je Juda potegnuo natrag svoju nogu i vidio čitavu malu ptičicu pretvorenu u sivu ilovaču, osjeti u sebi takovu radost da se je stao smijati te je podignuo nogu, da zgazi još jednu.

— Juda — reče Isus, — što to radiš? Ne znaš li da su žive i da mogu pjevati?

Ali Juda se nasmije pa zgazi još jednu pticu.

Isus se stane ogledavati, da nađe pomoć. Juda bijaše velik, a Isus nije imao snage da ga zadrži. On stane gledati gdje je njegova majka. Ona ne bijaše daleko, ali prije nego što bi došla, mogao bi Juda uništiti sve njegove ptičice. I Isusu se oči zaliju suzama. Juda je već četiri od njegovih ptičica zgazio, te su mu preostale samo tri.

On se je ljutio na svoje ptičice što su tako mirno stajale i dale se gaziti nemareći za pogibao. Isus tada pljesne rukama, da ih probudi, te im dovikne: Poletite! Poletite!

Tada počnu one tri ptičice micati svojim malim krilima te se plašljivo lepršajući dignu do ruba krova gdje su bile izvan pogibelji.

Ali kad je Juda vidio da su ptice na Isusove riječi stale micati krilima i poletjele, počne plakati. Stane

čupati kosu kaošto je vidio da to rade starci kad su u velikom strahu ili brizi, i baci se Isusu pred noge. I Juda ležao je i valjao se pred Isusom u prašini kao pas te je ljubio Isusu noge i molio ga da podigne nogu i da ga zgazi, kaošto je on zgazio njegove zemljane ptičice.

Juda je naime ljubio Isusa, i divio mu se, i obožavao ga, i mrzio ga u isto vrijeme.

Ali Marija koja je kroz to cijelo vrijeme promatrala igru djece, ustane sada, podigne Judu posadi ga sebi u krilo te ga stane milovati.

— Ti jadno dijete! — govoraše mu ona. — Ti ne znaš da si pokušao nešto što ne može učiniti nikoje stvorenje. Nemoj više činiti takovih stvari, ako ne želiš postati najnesrećnijim od svih ljudi! Kako bi morao da prođe onaj koji bi pokušao da se takmi s njime, koji slika sa sunčanom svjetlošću i mrtvoj ilovači udahnjuje dah života?

U HRAMU

Bijahu jednom siromašni ljudi: jedan muškarac, jedna žena i njihov mali sinčić, te su hodali po velikom hramu jerusalimskom. Sin bijaše krasno dijete. Kosa mu se spuštala u mekanim uvojcima, a oči su mu sjale kao zvijezde.

Sin nije odonda, otkad je mogao shvaćati što je vidio, bio u hramu; a sad su njegovi roditelji išli s njime unaokolo i pokazivali mu sve divote. Bijahu tu dugački redovi stupova, pozlaćeni žrtvenici, bijahu tu sveti muževi što su sjedili i poučavali svoje učenike, bijaše tu vrhovni svećenik sa svojom medaljom iz dragog kamenja, bijahu tu zastori iz Babilona protkani zlatnim ružama, bijahu tu velike bakrene dveri, tako teške da ih je trideset ljudi moralo pomicati u stožerima ovamo i onamo.

Ali maleni dječak, kojemu bijaše tek dvanaest godina, malo je za sve to mario. Njegova mu je majka pripovijedala, da je ono što mu pokazuju najneobičnije na svijetu. Ona mu je govorila da će jamačno

proći još mnogo vremena prije nego što će ugledati što ovakovo. U siromašnom Nazaretu, otkud su oni, nema ništa drugo da se vidi nego sive tmurne ulice.

Ali njezine opomene nisu mnogo koristile. Činilo se da bi mali dječak radije bio pobjegao iz krasnog hrama, samo kad bi se smio igrati u uskoj ulici Nazareta.

Bijaše međutim čudnovato to: što se dječak činio ravnodušnijim, to su roditelji postajali sve radosniji i veseliji. Oni su jedno drugome preko njegove glave domahivali, i iz njihovih je lica sjalo zadovoljstvo.

Napokon se dijete činilo već tako umornim i iscrpljenim da se je sažalilo majci. — Mi smo s tobom išli predaleko — reče ona. — Dođi, da se jedan čas odmoriš.

Ona se pokraj jednog stupa spusti na tle, te mu reče neka legne na zemlju i metne glavu u njeno krilo. I on to učini te odmah zadrijema.

Čim je zaspao, reče žena mužu: — Ničega se nijesam toliko bojala kao onog časa kad stupi u hram jerusalimski. Mislila sam da će, kad ugleda ovu kuću Božju, htjeti u njoj da ostane za sva vremena. — I ja sam se plašio ovoga puta — reče muž. — U vrijeme kad se on rodio, pokazali su se mnogi znakovi, koji su pokazivali da će postati velik vladar. Ali što bi mu kraljevsko dostojanstvo donijelo osim briga i pogibli. Ja sam uvijek govorio, da bi najbolje za njega i za nas bilo, kad ne bi nikad bio ništa drugo nego tesar u Nazaretu.

— Od njegove pete godine — reče majka zamišljeno, — nije se kraj njega dogodilo nikakvo čudo. On se sam ne sjeća ništa na ono, što se je dogodilo za njegova najranijeg djetinjstva. On je upravo takav kao svako dijete među drugom djecom. Neka se vrši prije svega volja Božja. Ja sam se počela gotovo nadati, da će Gospod u svojoj milosti izabrati drugoga za velike stvari, a meni ostaviti moga sina.

— Što se mene tiče — reče čovjek, — uvjeren sam da će sve biti dobro, samo ako ne sazna ništa o onim

čudesnim znamenjima, što su se zbila za njegovih prvih godina.

— Ja nikad s njime ne govorim ništa o tim čudesima — reče žena, — ali ja se uvijek bojim, da će se i bez moje pomoći dogoditi nešto, što će mu dati da spozna, tko je zapravo on. — Najviše od svega bojala sam se da ga dovedem u taj hram.

Sad možeš biti mirna, da je i ta pogibelj prošla — reče čovjek. — Doskora ćemo ga opet imati uz nas u Nazaretu.

— Bojala sam se najviše od svega mudraca u hramu — reče žena. — Bojala sam se vrača koji ondje sjede na svojim hasurama. Mislila sam da će oni kad im dođe na oči, ustati i pokloniti se pred djetetom, te ga pozdraviti kao kralja židovskoga. Čudno je da nijesu spoznali njegovu slavu. Takovo dijete nije im još nikada došlo pred oči.

Sjedila je neko vrijeme šuteći i promatrala dijete.

— Jedva mogu to da shvatim — reče ona. — Mislila sam kad ugleda ove suce, što sjede u tom svetom domu i izravnavaju pravde naroda, i te učitelje koji govore svojim učenicima, i te svećenike što služe Gospodu, da će se probuditi i uskliknuti: »Rođen sam

da živim među tim sucima, tim učiteljima i tim svećenicima!«

— Kakova bi to bila sreća sjediti zatvoren u tim trijemovima? — prekine joj govor čovjek. — Bolje je za njega da luta po brežuljcima i brdima oko Nazareta.

Majka malo uzdahne: — On je tako sretan kod nas kod kuće — reče ona. — Tako je zadovoljan, kad smije pratiti stada ovaca na njihovim samotnim putevima ili kad prolazi preko polja te promatra posao seljaka. Ne mogu vjerovati da griješimo protiv njega, kad kušamo da ga zadržimo za sebe.

— Mi mu samo uštеđujemo najveću bol — reče čovjek.

Oni su nastavljali ovaj razgovor sve dok se dijete nije probudilo iza sna.

— No evo! — reče majka — jesi li se sada odmorio? Deder, sad ustani, jer se približava večer, a mi moramo kući na noćište.

Oni su se nalazili u najudaljenijem dijelu zgrade kad su počeli da idu prema izlazu.

Iza nekoliko časaka imali su da prođu kroz jedan stari trijem što se održao još iz onih vremena kad je prviput bio sagrađen hram na ovome mjestu. Ovdje je naslonjena na jedan zid stajala stara bakrena truba, neobične duljine i težine, slična stupu. Stajala je, da se je uzmogne primaknuti k ustima i u nju duvati. Bijaše grbava i čvorasta, izvana i iznutra puna prašine i paučine, okružena jednim jedva čitljivim omotom starinskih pismena. Zacijelo je prošlo već tisuću godina otkad je posljednji čovjek pokušao da iz nje izmami kakav glas.

Ali kad je mali dječak opazio ovaj ogromni rog, ostane zadivljen stajati. — Što je to?— upita on.

— To je velika trublja koja se naziva »Glas vladara svjetova« — odvrati majka. — Njome je Mojsija sazivao na okup djecu Izraela, kad su bila raspršana po pustinji. Iza njega nije još nitko uzmogao da iz

nje izmami ni jedan jedincati glas. Ali onaj, tko to uzmogne, sakupiće pod svoju vlast sve narode svijeta.

Ona se sama smiješila tome, što je držala starinskom bajkom, ali maleni dječak ostane stajati pred velikim rogom, sve dok ga nije pozvala da krene. Od svega što je u hramu vidio bijaše taj rog prvo što mu se svidjelo. On bi bio rado ostao još ovdje, da ga dugo i točno promotri.

Nijesu još dugo hodali, kad li dođu u jedno veliko, prostrano dvorište hrama. Tu se nalazila na dnu brda provalija, duboka i široka, tako kaošto je to bilo još

u pradavna vremena. Tu udubinu nije kralj Solomun htio dati ispuniti kad je gradio hram. Preko nje nije položio ni mosta, niti je pred vrtoglavi ponor dao postaviti ogradu. Umjesto toga napeo je preko provalije nekoliko lakata dugačku oštricu od čelika, oštro nabrušenu, s oštricom okrenutom gore. I iza bezbrojnih godina i događaja ta je oštrica još uvijek ležala iznad ponora. Sada bijaše već gotovo zarđala, ne bijaše više sigurno pričvršćena na svojim krajevima, nego je podrhtavala i njihala se čim bi netko teškim koracima prolazio kroz dvorište hrama.

Kad je majka provela dječaka okolišnim putem pokraj ponora, upita je on: — Kakav je to most?

— Postavio ga je ovamo kralj Solomun — odgovori

majka, — a mi ga nazivamo »Rajskim mostom«. Ako možeš preko ovoga ponora prijeći po ovom drhtavom mostu kojemu je oštrica tanja od sunčane zrake, onda možeš biti uvjeren, da ćeš doći u raj.

I ona se nasmiješi te pohita dalje, ali se dječak zaustavi te stane promatrati usku, uzdrhtalu čeličnu oštricu, sve dok ga majka nije zazvala.

Kad ju je poslušao, uzdahne, što mu te dvije čudnovate stvari nije pokazala ranije te bi bio imao dovoljno vremena da ih promotri.

Oni su sada išli bez ustavljanja sve dok nijesu stigli do velikih ulaznih vrata sa peterostrukim redom stupova. Tu su stajala u jednom kutu dva stupa iz crna mramora, na istom podnožju, postavljeni tako blizu jedan drugome, da bi se jedva između njih mogla proturati slamčica. Bijahu visoki i veličanstveni, s bogato izrađenim glavicama oko kojih je bio izrađen red neobično izrađenih životinja. Ali nijedan palac široko ne bijahu ti lijepi stupovi bez pukotina i brazgotina; bijahu oštećeni i istrošeni kao nijedna druga stvar u hramu. Pače je i tlo oko njih bilo izglodano i malo udubeno od koraka mnogih nogu.

I opet ustavi dječak svoju majku i upita je: — Kakvi su to stupovi?

— To su stupovi što ih je naš praotac Abraham donio iz daleke Haldeje ovamo u Palestinu i koje je on nazvao »Vratima Pravednosti«. Tko se između njih može protisnuti, taj je pravedan pred Bogom i nije nikad počinio grijeha.

Dječak je ostao stajati i promatrao je širom otvorenih očiju stupove.

— Ta ti valjda nećeš pokušati da se protisneš između njih? — reče majka i nasmije se. — Vidiš, kako je izgaženo tlo unaokolo njih od mnogih koji su kušali da se protisnu kroz usku pukotinu, ali, vjeruj mi, nikome to nije uspjelo. A sad se požuri! Čujem tutnjavu bakrenih dveri, u koja trideset hramskih slugu upire svoja ramena, da ih pokrenu.

Ali maleni je dječak ležao čitavu noć u čadoru

budan te nije pred sobom vidio ništa drugo nego Vrata pravednosti, Rajski most i Glas kneza svjetova. O tako divotnim stvarima nije nikad prije slušao. I on si ih nije mogao izbiti iz glave.

A ujutro slijedećeg dana bilo mu je upravo isto tako. Nije mogao da misli ni na što drugo. Tog jutra trebao je da pođe na put kući. Roditelji imali su mnogo posla dok su srušili čador i natovarili jednu veliku devu i dok se je sve ostalo uredilo. Oni su imali da putuju sami nego u društvu mnogih rođaka i susjeda, a budući da je toliko ljudi imalo da otputuje, spremanje je na put svakako išlo veoma polagano.

Maleni dječak nije pomagao kod posla, nego je usred žurbe i jurnjave sjedio mirno i razmišljao o one tri čudnovate stvari.

Najednom mu padne na pamet da ima još vremena otići do hrama te ih još jednom pogledati. Bilo je još toliko toga, što se moralo natovariti. On bi se svakako još prije polaska mogao vratiti iz hrama.

On pohita odande, a da nikome nije rekao kuda polazi. Nije mislio da je to potrebno. Ta on će opet za čas biti ovdje.

Nije dugo potrajalo, i on stigne do hrama te stupi u ulazni trijem gdje su bila postavljena ona dva jednaka stupa.

Čim ih je opazio, stale su mu se oči krijesiti od veselja. On sjedne na tle pokraj njih te je nepomično gledao gore u njih. Kad je mislio na to, da je onaj tko se može progurati između ta dva stupa pravedan pred Bogom, činilo mu se da još nikad nije gledao ništa tako divotno.

On pomisli, kako mora biti divno moći se protisnuti između ta dva stupa, ali su oni stajali tako blizu jedan drugome da je bilo nemoguće to i pokušati. Tako je on gotovo čitav sat sjedio nepomično ispred stupova, ali nije znao, kako dugo sjedi. On je mislio da ih je promatrao tek par časaka.

Slučajno se desilo da su u divnome trijemu u ko-

jemu je dječak sjedio bili sakupljeni suci velikoga vijeća, da sude narodu u njegovim pravdama. Čitav je trijem bio pun ljudi koji su se tužili poradi međaša što su bili pomaknuti, poradi ovaca što su im bile otete iz stada i označene lažnim znakovima, na dužnike što nijesu htjeli platiti svojih dugova.

Među ostalima došao je ovamo i jedan bogataš odjeven u skupocjene grimizne haljine i vodio je pred sudačku stolicu siromašnu udovicu koja mu je dugovala nekoliko kesa srebra. Jadna je udovica jadikovala i govorila da bogataš nepravedno s njome postupa. Ona mu je već jednom isplatila svoj dug, a sad je on hoće prisiliti da to još jednom učini, ali ona to ne može. Ona je tako siromašna da bi, ako je suci osude, morala bogatašu dati svoje kćerke za ropkinje.

Onaj koji je sjedio na sudačkoj stolici na najvišem mjestu obrati se k bogatašu pa mu progovori:

— Usuđuješ li se priseći na to, da ti ta siromašna žena još nije isplatila novce?

Tada odvrati bogataš: — Gospodine, ja sam bogat čovjek. Zar da se ja mučim te zahtijevam svoje novce od ove siromašne žene, kad ne bih imao pravo na to? Prisižem ti, kaošto nitko neće proći kroz Vrata pravednosti, tako mi je ova žena dužna svotu koju zahtijevam.

Kad su suci saslušali tu zakletvu, povjerovali su njegovim riječima i izrekli osudu da siromašna žena mora svoje kćeri dati za ropkinje.

Ali maleni je dječak sjedio tik do njih te je sve to čuo. On pomisli sam u sebi: »Kako bi ipak dobro bilo, kad bi se netko mogao protisnuti kroz Vrata pravednosti! Ovaj bogataš nije zacijelo govorio istinu. Kako mi je žao te stare žene koja mora svoje kćeri dati za ropkinje«.

On skoči na podnožje, sa kojega su se oba stupa uzdizala u vis, te pogleda kroz pukotinu.

— Ah, kad to ipak ne bi bilo tako sasvim nemoguće! — pomisli on.

On bijaše tako tužan poradi siromašne žene. Sad nije uopće više na to mislio, da je onaj koji se uzmogne protisnuti kroz ta vrata pravedan i bez grijeha. On je htio da prođe tek poradi siromašne žene.

On upre svoje rame u udubinu između stupova, kao da si želi prokrčiti put.

U taj su čas svi ljudi što su stajali u trijemu pogledali prema Vratima pravednosti. Zatutnjilo je naime pod svodovima i zašumjelo u starim stupovima, i oni su se pomaknuli na stranu, jedan nadesno, drugi nalijevo te su ostavili među sobom tako širok prostor da se vitko tijelo dječaka moglo između njih provući.

I sve se uvelike začudi i zaprepasti. U prvi čas nije nitko znao što da kaže. Ljudi su samo stajali i buljili u maloga dječaka koji je izvršio tako veliko čudo. Prvi koji se opet sabrao bijaše najstariji od sudaca. On povikne neka zgrabe bogatog trgovca te ga dovedu pred sudačku klupu. I on ga osudi da sve svoje imanje dade siromašnoj udovici, jer je u Božjem hramu krivo prisegnuo.

Kad je to bilo gotovo, zapita sudac za dječaka koji je prošao kroz Vrata pravednosti, ali kad su se ljudi ogledali za njim, bijaše ga već nestalo. U isti naime čas kad su se stupovi razmaknuli, on kao da se probudio iza sna te se sjetio svojih roditelja i povratka kući. »Sad se moram požuriti odavde, da moji roditelji ne čekaju na me«, pomisli on.

Ali on nije uopće znao da je proveo čitav jedan sat pred Vratima pravednosti, nego je mislio da je tamo proveo tek par časaka, te je zato mislio da ima još vremena da samo baci oko na Rajski most, prije nego što ostavi hram.

I brzo se progura kroz mnoštvo naroda, te dođe do Rajskog mosta koji se nalazio na sasvim drugom kraju velikog hrama.

Ali kad je opazio oštru čeličnu oštricu što se je pružala preko ponora, te je mislio na to da je onaj čovjek koji može preći preko toga mosta siguran da će doći u raj, onda mu se pričinjalo, da je to naj-

divotnija stvar koju je ikad vidio. I on sjedne na rub ponora, da promatra čeličnu oštricu.

Tako je tu sjedio i mislio kako lijepo mora biti doći u raj i kako bi rado prešao preko toga mosta. Ali je u isti čas uvidio, da je sasvim nemoguće to samo i pokušati.

Tako je sjedio dva sata i razmišljao, ali nije znao, da je toliko vremena prošlo. On je samo sjedio i mislio na raj.

Međutim se desilo da je u dvorištu, gdje se nalazio taj duboki ponor, stajao velik žrtvenik, a oko njega obilazili su u bijelo odjeveni svećenici koji su čuvali vatru na oltaru i primali žrtvene darove. U dvorištu stajalo je također mnogo ljudi koji su žrtvovali, i veliko mnoštvo koje je tek gledalo službu Božju.

Ovamo došao je i jedan siromašni stari čovjek noseći janješce, koje je bilo vrlo maleno i mršavo, a osim toga još i nagriženo od pseta, te je imalo veliku ranu.

Taj čovjek pođe s tim janjetom k svećenicima te ih zamoli da ga smije žrtvovati, ali mu oni to odbiju. Kažu mu da se tako siromašan dar ne može žrtvovati Gospodu. Starac je molio, da za volju milosrđa prime to janje, jer njegov sin leži na smrt bolestan, a on nema ništa drugo, što bi mogao žrtvovati Bogu za njegovo ozdravljenje. — Morate me pustiti, da ga žrtvujem — reče on, — inače neće moja molitva dospjeti pred lice Božje i moj će sin umrijeti.

— Možeš mi vjerovati, da imam s tobom sažaljenja — reče svećenik, — ali naš zakon zabranjuje da žrtvujemo ozlijeđene životinje. Isto je tako nemoguće uslišiti tvoju molbu, kao što je nemoguće prijeći preko Rajskog mosta.

Mali je dječak sjedio tako blizu da je to sve čuo. On je odmah pomislio, koliko je ipak šteta što nitko ne može prijeći preko tog mosta. Možda bi starac mogao da zadrži svoga sina, kad bi se janje žrtvovalo.

Starac pođe tužan iz dvorišta hrama, ali se dječak

digne, zakorači prema drtavom mostu, te postavi na nj svoju nogu.

On nije ni mislio na to da prijeđe preko njega, da bude siguran za raj. Njegove misli bile su kod onoga siromaha, kome je želio pomoći.

Ali on je opet povukao nogu, jer je pomislio: To je nemoguće. Taj je most previše star i rđav, on uopće ne bi mogao podnijeti moj teret.

No još jednom su njegove misli odletjele prema siromahu, komu je sin ležao na smrt bolestan. I opet postavi svoju nogu na oštricu mača.

Tada opazi da je prestala drhtati, te se osjeća pod nogom široka i čvrsta.

A kad je učinio na njoj drugi korak, osjeti da ga zrak unaokolo podupire, da ne može pasti. Zrak ga je nosio kao da je ptica i da ima krila.

Ali iz napete oštrice izvijao se dršćući ljupki glas, dok je dječak stupao preko nje. A jedan od onih što su stajali na dvorištu okrene se, jer je čuo glas. On usklikne, a sad se okrenu i svi drugi, te opaze malena dječaka kako prelazi preko čelične oštrice.

Tada se su svi koji su ondje stajali, uvelike zadivili i začudili. Prvi su se sabrali svećenici. Oni su odmah poslali glasnika za siromahom, a kad se ovaj vratio, rekli su mu: — Bog je učinio čudo, da nam pokaže da hoće primiti tvoj dar. Daj ovamo svoje janje, mi ćemo ga žrtvovati.

Kad se to dogodilo, zapitali su za malena dječaka koji je prešao preko ponora. Ali kad su se za njim ogledali, nisu ga mogli naći.

Jer je dječak, upravo kad je prešao preko ponora, morao pomisliti na svoje roditelje i na povratak kući. On nije znao, da je već prošlo jutro i prije podne, nego je mislio: — Moram se sada žuriti da dođem kući, da ne moraju na me čekati. Ja ću samo još pohitjeti i baciti pogled na Glas vladara svijetova. —

I on se prošulja kroz svjetinu i pohiti lagana koraka u polumračni trijem, gdje je stajao na zid naslonjen bakreni rog.

Kad ga je vidio, pomislio je da onaj koji može iz njega izmamiti glas, može skupiti sve narode zemlje pod svoju vlast, te mu se pričinilo da nikada nije vidio nešto tako divotno, i on sjedne kraj njega na zemlju i stane ga promatrati.

Mislio je, kako mora biti veličajno zadobiti sve narode zemlje i kako vruće on želi da uzmogne dunuti u stari rog. Ali on je shvatio da je to nemoguće, te se nije usudio ni pokušati.

Tako je sjedio nekoliko sati, ali nije znao da je toliko vremena prošlo. Mislio je samo na to, kakav mora da je to osjećaj sakupiti sve ljude svijeta pod svoju vlast.

Ali se desilo da je u tom hladnom trijemu sjedio jedan sveti čovjek i poučavao svoje učenike. I on se sada obratio jednomu od mladića koji su sjedili do njegovih nogu i rekao mu da je varalica. Duh mu je otkrio, govorio je svetac, da je taj mladić stranac, a ne Izraelac. I sad ga zapita svetac, zašto se pod krivim imenom ušuljao među njegove učenike.

Tada se digne strani mladić i reče, da je hodao kroz pustinje i putovao preko velikih mora, da čuje objavljenje prave mudrosti Boga Jedinoga. — Moja je duša propadala od čežnje — govorio je on svecu. — Ali ja sam znao, da me ti ne ćeš poučavati, ako ti ne kažem da sam Izraelac. Zato sam ti slagao, da se umiri moja čežnja. I ja te molim, pusti me da ostanem kod tebe.

Ali svetac se digne i pruži ruke prema nebu. — Isto tako nećeš kod mene ostati, kao što neće uskrsnuti čovjek i dunuti u rog koji nazivamo Glasom vladara svjetova. Nije ti pače ni dopušteno da stupiš na ovo mjesto hrama, jer si poganin. Požuri se odavde, jer će inače ostali moji učenici navaliti na te i raskidati te na komade. Jer tvoja prisutnost oskvrnjuje hram. — No mladić stajao je mirno i rekao:

— Neću poći nikamo gdje moja duša ne nalazi nikakove hrane. Radije ću umrijeti ovdje kod tvojih nogu.

Jedva je to izrekao kad li su svečevi učenici skočili, da ga otjeraju. A kad je on stao da se brani, bacili su ga na tle i htjeli ga ubiti.

Ali dječak sjedio je sasvim blizu, tako da je sve vidio i čuo, te je mislio: — To je velika okrutnost. Ah, kad bih bar mogao dunuti u mjedeni rog, onda bi mu bilo pomoženo.

On ustane i položi svoju ruku na rog. U taj čas nije više želio da ga uzmogne dignuti do svojih usnica za to, jer će onaj koji to može postati velik vladar, nego zato, jer se nadao da će moći pomoći čovjeku kojemu je život u pogibli.

I on obuhvati bakreni rog svojim malim ručicama i pokuša ga dignuti.

Tada osjeti da se ogromni rog sâm diže k njegovim ustima. I kako je samo disao, prodre jak zvučan glas iz roga i zamnije kroz čitav veliki hram.

U to se svi pogledi skrenu onamo i opaze da maleni dječak stoji, te ima rog na svojim ustima i duva u nj tako da se svodovi i stupovi tresu.

U isti mah klonu sve ruke koje su se bile uzdignule da udaraju stranog mladića, a sveti mu učitelj progovori:

— Dođi i sjedi ovamo do mojih nogu gdje si i prije sjedio. Bog je učinio čudo, da mi pokaže kako je njegova želja da se i ti uputiš u njegovu nauku. —

*

* *

Kad se je dan približivao kraju, hitali su jedan čovjek i jedna žena brzim koracima prema Jerusalimu. Činili su se prestrašeni i nemirni, te su svakomu koga su sretali govorili:

— Izgubili smo našeg sina. Mislili smo, da je među našim rođacima i susjedima, ali nijedan od njih nije ga vidio. Je li tko od vas prošao putem pokraj jednoga osamljenog djeteta?

Ljudi koji su dolazili iz Jerusalema, odgovarali su im: — Ne, vašega sina nismo vidjeli, ali smo u hramu

vidjeli najljepše dijete. Bijaše kao anđeo s neba i prošao je kroz Vlata pravednosti. — Oni bi rado bili to sve u tančine pripovijedali, ali roditelji nisu imali vremena da ih slušaju.

Kad su opet prošli komad puta, susretnu druge ljude te i njih upitaju.

Ali oni koji su dolazili iz Jerusalima htjeli su svi pripovijedati samo o najljepšem djetetu, koje se čini, kao da je sišlo s neba i koje je prešlo preko Rajskog mosta.

Oni bi se bili rado zaustavili te bi o tom do kasne večeri pripovijedali, ali muž i žena nisu imali vremena da ih slušaju, nego su se žurili u grad.

Hodali su gore dolje po ulicama, a da nijesu našli dijete. Napokon su stigli do hrama.

Kad su prolazili pokraj njega, reče žena: — Kad smo već ovdje, daj da uđemo i vidimo kakovo je to dijete o kome govore da je sišlo s nebesa. — Oni uđu i upitaju, gdje bi mogli vidjeti dijete.

— Pođite ravno onamo gdje sveti učitelji sjede sa svojim učenicima. Tamo je dijete. Stari su ga muževi posadili u svoju sredinu, te oni ispituju njega, a on pita njih, i svi mu se dive. Sav narod stoji u dvorištu hrama, da vidi tek odraz onoga koji je prinio k svojim ustima Glas vladara svjetova.

Čovjek i žena prokrče si put kroz mnoštvo naroda, te vide da je ono dijete, što je sjedilo među mudrim učiteljima, njihov sin.

Ali čim je žena prepoznala dijete, počne plakati.

A dječak koji je sjedio među mudrim muževima začuje da netko plače i prepozna glas svoje majke. Tada on ustane, priđe k svojoj majci, a mati ga i otac uzmu među se i pođu s njime iz hrama.

No majka nije čitavo vrijeme prestala plakati, a dijete je zapita: — Zašto plačeš? Ta ja sam došao k tebi, čim sam začuo tvoj glas.

— Kako da ne plačem? — reče majka. — Mislila sam da si za mene izgubljen.

Oni su izlazili iz grada, i mrak se spustio, a majka je još uvijek plakala.

— Zašto plačeš? — reče dijete. — Ja nisam znao da je dan već prošao. Mislio sam da je još jutro i došao sam k tebi, čim sam začuo tvoj glas.

— Kako da ne plačem? — reče majka. — Ja sam te tražila cijeli dan. Mislila sam da si za me izgubljen.

Oni su putovali cijelu noć, i još je uvijek plakala majka.

Kad je počelo jutro svitati, reče dijete: — Zašto plačeš? Ja nijesam išao za svojom slavom, ali Bog je dao da ja izvršim ta čudesa, jer je htio pomoći ono troje siromašnih ljudi. A čim sam samo začuo tvoj glas, došao sam odmah k tebi.

— Moj sinko — odgovori majka. — Ja plačem, jer si ti ipak za me izgubljen. Ti mi nećeš nikada više pripadati. Od ovog časa biće cilj tvoga života ispunjen pravednošću, a tvoja čežnja biće raj, a tvoja će ljubav obuhvatiti sve one siromašne ljude što ispunjaju zemlju.

MARAMA SVETE VERONIKE

I.

Jedne od posljednjih godina vlade cara Tiberija dogodilo se da su se jedan siromašni vinogradar i njegova žena smjestili u jednu osamljenu kolibicu visoko gore u Sabinskim brdima. Oni bijahu stranci i življahu u najvećoj osamljenosti, te ih nije nikada posjetio nitko. Ali jednoga dana, kad je radnik otvorio svoja vrata, začudio se kad je opazio kako na njegovu pragu sjedi zgurena neka stara žena. Ona bijaše zaogrnuta jednostavnim sivim plaštem, te se činilo kao da je veoma siromašna. Pa ipak mu se, kad se je uzdignula i zakoračila prema njemu, pričinilo da ulijeva toliko počitanja, te je morao pomisliti na ono što bajke pričaju o boginjama koje u liku starice pohađaju ljude u njihovim kućama.

— Prijatelju, — reče starica vinogradaru, — ne čudi se tome, što sam noćas spavala na tvom pragu.

Moji su roditelji stanovali u toj kolibici, i ja sam se u njoj pred gotovo devedeset godina rodila. Mislila sam da ću je naći praznom. Nijesam znala da su je ljudi ponovo uzeli u svoj posjed.

— Ne čudim se što si mislila da će kolibica koja leži tako visoko među tim osamljenim liticama biti prazna i napuštena — reče vinogradar. — Ali ja i moja žena iz daleke smo zemlje ,te kao siromašni tuđinci nijesmo mogli naći bolje nastambe. A tebi koja iza duga putovanja, na koje si se u svojoj dubokoj starosti otpremila, moraš biti umorna i gladna, moralo bi biti draže da u toj kolibi stanuju ljudi, nego vuci iz Sabinskih brda. Sad ćeš u njoj naći krevet, da se na njem odmoriš, kao i zdjelicu kozjega mlijega i hljebac kruha, ako se hoćeš time zadovoljiti.

Starica se malo nasmiješi, ali taj je smiješak bio tako prolazan da nije mogao raspršati izražaj tužnoga jada što je počivao na tom licu. — Ja sam proživjela cijelu svoju mladost ovdje gore u tim brdima — reče ona. — Ja još nijesam zaboravila način kako se može istjerati vuk iz njegove spilje.

I ona je doista izgledala tako jaka i snažna te radnik nije o tom sumnjao da ona, uprkos svojoj velikoj starosti, ima dosta snage da se uhvati u koštac s divljim zvijerima šumskim.

Međutim je on ponovio svoj poziv, i starica je ušla u kolibu. Ona sjedne k stolu siromašnih ljudi te bez oklijevanja stane s njima jesti. Ali premda se činilo da je veoma zadovoljna što smije jesti prosti kruh razmočen u mlijeku, ipak su muž i žena mislili: Otkud može samo da je ta stara putnica? Ona je zacijelo češće jela gnjetlove iz srebrenih zdjela, nego pila kozje mlijeko iz zemljanih sudova.

Od časa do časa dizala bi ona oči sa stola i razgledavala se, kao da želi pokušati da se ponovo snađe u kolibici. Siromaška kućica sa golim zemljanim zidovima i nabijenim tlom zacijelo se nije mnogo promijenila. Ona je pače pokazala svojim gostoprimcima da se na zidu vidi još nekoliko tragova pasâ i jelenâ koje je njezin otac tamo narisao, da priredi svojoj malenoj djeci veselje. A visoko gore na jednoj gredi činilo joj se da vidi krhotine jednoga zemljanog suda u koji je nekad običavala sama musti mlijeko.

Ali čovjek i njegova žena mislili su sami u sebi: Sigurno je istina da se rodila ovdje u toj kolibici, ali ona se je u životu bavila sasvim drugim poslovima, nego da muze koze i sprema sir i maslac.

Oni su također opažali da je ona svojim mislima bila često vrlo daleko i da je svakiput, kad se opet povratila, teško i tužno uzdahnula.

Napokon se digne od stola. Ona zahvali ljubezno za gostoprimstvo koje su joj iskazali te pođe prema vratima.

Ali onda se pričinila vinogradaru tako strašno osamljenom i siromašnom da je uskliknuo: — Ako se ne varam, nije nipošto bila tvoja namjera sinoć, kad si se uspinjala ovamo gore, da tu kolibicu tako brzo ostaviš. Ako si doista tako siromašna kao što se to čini, onda je zacijelo bila tvoja namjera da sve one godine koje imaš još da poživiš ostaneš ovdje. No međutim ti sada želiš otići, jer smo mi, moja žena i ja, već preuzeli tu kolibu u naše vlastništvo.

Starica nije poricala da je on pogodio dobro. — Ali ta koliba koja je tolike godine stajala napuštena pripada isto toliko tebi kao i meni — reče ona. — Ja nemam nikakovo pravo, da te odavle izagnam.

— Ali to je koliba tvojih roditelja — reče vinogradar, — i ti imaš jamačno više prava na nju, nego ja. Mi smo osim toga mladi, a ti si stara. Zato treba ti da ostaneš, a mi ćemo otići.

Kad je starica začula te riječi bijaše sasvim začuđena. Ona se na pragu okrene te se zagleda u čovjeka, kao da ne razumije što on svojim riječima misli.

Ali sad se umiješa u razgovor i mlada žena.

— Ako smijem i ja da progovorim — reče ona mužu, — ja bih te zamolila, da upitaš tu staru ženu, ne bi li nas ona htjela držati svojom djecom te nam dopustiti da kod nje ostanemo i da je njegujemo. Kakovu bi korist imala od toga da joj poklonimo ovu jadnu kolibu te je u njoj ostavimo samu? Bilo bi za nju strašno da osamljena stanuje u pustoši. A od čega bi živjela? Bilo bi to isto, kao kad bismo je prisiliti da umre od gladi.

Ali starica pristupi k čovjeku i ženi te ih stane promatrati ispitujući. — Zašto govorite tako? — upita ona. — Zašto mi iskazujete samilost? Ta vi ste tuđinci!

Tad joj odvrati mlada žena: — Zato jer nam je samima jednom bila iskazana samilost.

II.

Tako se desilo da je starica stanovala u kući vinogradarevoj, i ona se uvelike sprijateljila s mladim ljudima. Ali ipak im nije nikad rekla odakle dolazi ili tko je ona, i oni su shvatili da joj ne bi bilo sasvim pravo da su je za to zapitali.

Ali jedne večeri, kad je posao bio dovršen i njih je sve troje sjedilo na velikoj, ravnoj litici što je ležala pred ulazom, te su jeli svoju večeru, opaze jednoga stranca koji se uspinjao stazom.

Bijaše to visok, krepak čovjek, tako širokih ramena kao gladijator. Njegovo je lice imalo tmuran, grub izraz, čelo se uspinjalo iznad dubokih očiju, a crte oko ustiju iskazivale su gorčinu i prezir. Išao je uspravno i kretao se brzo.

Čovjek je imao na sebi jednostavno odijelo, a vinogradar, čim ga je ugledao, pomisli: To je jedan stari legijonar, jedan koji je već odslužio te je sad na putu prema svojoj domovini.

Kad je stranac došao do njih, zaustavi se neodlučno. Radnik, koji je znao da se put svršava nedaleko

iznad kolibe, odloži žlicu te mu dovikne: — Jesi li zalutao, tuđinče, da dolaziš ovamo k ovoj kolibici? Nitko si ne običaje zadavati muku da se popne ovamo gore, tek ako nema kakovu vijest za kojega od nas što tu stanujemo.

Dok je tako pitao, pristupi stranac bliže. — Da, tako je, kako ti kažeš — odgovori on. — Ja sam sišao s puta pa sada ne znam kamo da upravim svoje korake. Ako mi dopustiš da se jedan časak ovdje odmorim te mi onda kažeš kojim putem moram poći da dođem do kakova imanja, biću ti vrlo zahvalan.

S tim riječima sjedne na jedan od onih kamena što su ležali pred kolibicom. Mlada ga žena zapita hoće li s njima podijeliti večeru, ali on joj to odbije sa smiješkom. Ali se zato pokazalo da je vrlo raspoložen da s njima razgovara, dok su oni jeli. Pitao je mlade ljude kako žive i čime se bave, a oni su mu odgovarali rado i bez sustezanja.

Ali najednom se radnik obrati k strancu te započne njega ispitivati: — Ti vidiš kako osamljeno i odijeljeno mi živimo — reče on. — Ima već gotovo godinu dana, otkad nisam razgovarao s drugima osim pastira i vinogradara. Ne možeš li nam ti, koji dolaziš sigurno iz kakova vojničkog tabora, pripovijedati nešto malo o Rimu i o caru.

Jedva što je čovjek to izrekao, kad li mlada žena opazi kako mu je starica pogledom kazala neka se čuva i rukom dala znak koji znači da ima biti na oprezu s onim što će reći.

Ali stranac odgovori zatim ipak sasvim prijazno: — Vidim, da me držiš legijonarom, a nemaš ni sasvim krivo, iako sam već pred dugo vremena napustio službu. Za vlade Tiberijeve nije bilo mnogo posla za nas ratnike, a on je ipak bio velik vojskovođa. To bijaše vrijeme njegove sreće. Sad nema ništa drugo na pameti, nego da se čuva pred zavjerama. U Rimu govore svi ljudi o tom, da je prošle nedjelje tek poradi vrlo malene sumnje dao uapsiti i pogubiti senatora Ticija.

— Jadni car, on više ni ne zna što radi — usklikne mlada žena. Ona zalama rukama i potrese sažalno i začuđeno glavom.

— Ti imaš doista pravo — reče tuđinac, dok je preko njegova lica preletio odraz duboke uzbuđenosti. — Tiberije zna, da ga svi ljudi mrze, i to će ga još nagnati u ludilo.

— Što ti to govoriš? — usklikne žena. — Zašto da ga mrzimo? Mi samo žalimo da nije tako velik vladar, kao što je bio u početku svoje vlade.

— Ti se varaš — reče stranac. — Svi ljudi mrze i preziru Tiberija. A zašto da to i ne čine? Ta on je tek jedan okrutni tiranin koga se ne smije štediti. U Rimu svi vjeruju da će u buduće biti još nepopravljivi nego što je bio dosad.

— Je li se možda dogodilo šta, što bi ga učinilo još većom nemani, nego što već jest? — upita čovjek. Kad je to rekao, opazi žena da mu je starica i opet dala znak neka se čuva, ali tako kriomice da to nije mogao ni opaziti.

Stranac odgovori prijazno, ali u isti čas preleti neki čudnovat smiješak pokraj njegovih usnica.

— Ti si možda čuo da je Tiberije dosad imao u svojoj blizini jednoga prijatelja u kojeg se je mogao pouzdavati i koji mu je uvijek govorio istinu. Svi ostali što žive na njegovu dvoru tek su licumjeri i lovci za srećom, koji njegova zla i podmukla djela isto tako hvale kao i dobra i lijepa. Ali, kako sam već rekao, bijaše tu jedno biće, koje se nikad nije bojalo, da on sazna koliko njegova djela vrijede. Taj čovjek koji bijaše smioniji nego senatori i vojskovođe bijaše careva stara dadilja Faustina.

— Dà, ja sam već čuo o njoj govoriti — reče radnik. — Kazivali su mi da joj je car uvijek iskazivao veliko prijateljstvo.

— Dà, Tiberije znao je cijeniti njezinu odanost i vjernost. On je tu siromašnu seljakinju koja je jednom došla iz neke jadne kolibice u Sabinskim brdima,

cijenio kao svoju drugu majku. Dok je on sâm boravio u Rimu, dao je da ona stanuje u jednoj kući na Palatinu, da je ima uvijek blizu sebe. Nijednoj od otmenih rimskih gospođa nije bilo bolje nego njoj. A odijevala se poput carice. Kada bi se car preselio u Kapreju, morala ga je pratiti, on joj je dao tamo kupiti kuću punu robova i skupocjena pokućtva.

— No, njoj je doista bilo dobro — reče čovjek. Sad je on dalje sâm razgovarao sa strancem. Žena sjedila je mirno i začuđeno promatrala promjenu, što se zbila sa staricom. Odkad je stranac došao, ne bijaše progovorila nijedne riječi. Ona je sasvim izgubila svoj blagi i prijazni izgled. Zdjelu je odgurnula od sebe, te je sad sjedila ukočeno i uspravno, naslonjena na dovratnik i gledala oštra i ukočena lica ravno preda se.

— Bijaše careva volja, da ona provodi sretan život — reče stranac. — Ali usprkos svih njegovih dobročinstava sad ga je i ona ostavila.

Kod tih riječi stara žena uzdrhta, ali mlada položi umirujući je ruku na njeno rame. Tada započne govoriti svojim toplim blagim glasom: — Ja ipak ne mogu vjerovati da je stara Faustina bila na dvoru tako sretna kako ti govoriš — reče ona strancu. — Uvjerena sam, da ju je Tiberije tako ljubio kao da bi bio njezin vlastiti sin. Mogu zamisliti kako je ponosna bila na njegovu plemenitu mladost, a mogu također shvatiti, kakova je bol za nju bila, kad se on u svojoj starosti zaokupio nepovjerenjem i okrutnošću. Ona ga je zacijelo svakog dana opominjala i poticala. Bilo je to za nju strašno da uvijek uzalud moli. Napokon više nije mogla podnositi da gleda kako on pada sve dublje i dublje.

Stranac se začuđen nagne malo naprijed kad je razabrao te riječi. Ali mlada žena nije pogledala u nj. Držala je oči oborene i govorila vrlo tiho i ponizno.

— Ti imaš možda pravo u tom, što si kazala o staroj ženi — odgovori on. — Faustina na dvoru

zaista nije bila sretna, ali ipak se čini čudnim, da je cara ostavila u njegovoj dubokoj starosti, pošto je čitav jedan ljudski vijek izdržala kod njega.

— Što ti to govoriš? — usklikne čovjek. — Zar je stara Faustina ostavila cara?

— Ona se, a da nitko nije zato znao, odšuljala iz Kapreje — reče stranac. — Ona je otišla upravo tako siromašna kao što je bila i došla. Nije ponijela ništa od svega svojega blaga.

— A ne zna li car doista kud je ona otišla? — upita mlada žena svojim blagim glasom.

— Ne, nitko ne zna sigurno kojim je putem starica pošla. Ali svi drže vjerojatnim da si je potražila sklonište u svojim rodnim brdima.

— A zar car također ne zna, zašto je ona od njeg otišla? — upita mlada žena.

— Ne, car ne zna ništa o tom. On nikako ne može vjerovati da ga je ona stavila zato, što joj je on jednom rekao da mu i ona, kao i svi drugi, služi zato da dobije plaću i darove. Ta ona zna, da on nije nikad posumnjao o njenoj nesebičnosti. On se još uvijek nadao da će se ona dragovoljno vratiti k njemu, jer nitko ne zna bolje od nje da je on sad sasvim bez prijatelja.

— Ja je ne poznajem — reče mlada žena, — ali držim da ti ipak mogu reći, zašto je ona ostavila cara. Ta je stara žena tu u tim brdima bila odgojena u jednostavnosti i pobožnosti, i ona je uvijek čeznula da se vrati ovamo. Ali zacijelo ne bi ipak bila ostavila cara, da je on nije uvrijedio. Ja shvaćam da je ona sada, kad se dani njena života moraju doskora završiti, držala da ima pravo misliti na samu sebe. Da sam ja siromašna žena s brda, bila bih jamačno uradila isto što i ona. Bila bih mislila, da sam učinila dosta, ako sam svome gospodaru služila za cijeloga svog života. Ja bih se bila napokon udaljila od toga obilna života i carske milosti, da dam svojoj duši osjetiti čast i pravednost prije nego što se odijeli od mene da pođe na svoje dugo putovanje.

Stranac je žalosno i zamišljeno gledao u mladu ženu. — Ti ne misliš na to da će carev način života postati sada grozniji nego što je ikad bio. Sad više nema nikoga tko bi ga mogao smiriti kad njime zavlada nepovjerenje i prezir za ljude. Pomisli samo na to — nastavi on i upre svoj tmurni pogled duboko u mladu ženu, — da sad na cijelome svijetu nema nikoga koga on ne bi mrzio, nikoga koga on ne bi prezirao, upravo nikoga.

Kad je izrekao te riječi iz kojih se osjećajo gorko očajanje, starica se naglo trgne te se obrati prema njemu, ali mlada mu žena pogleda čvrsto u oči i odgovori: — Tiberije zna da će se Faustina opet k njemu vratiti kadgod on to zaželi. Ali najprije mora ona znati da njezine stare oči ne će više morati gledati grijeh i sramotu na njegovu dvoru.

Kod tih su se riječi bili svi digli, ali vinogradar i njegova žena bijahu se postavili pred staricu kao da je kane zaštititi.

Stranac nije progovorio više nijedne riječi nego je upitnim pogledima promatrao staricu. Je li to i tvoja posljednja riječ? činilo se kao da kani reći. Usnice staričine zadršću, ali s njih nijesu htjele da se izvinu riječi.

— Ako je car svoju staru služavku ljubio, onda joj mora priuštiti i mir u njenim posljednjim danima, — reče mlada žena.

Stranac je još oklijevao, ali se onda iznenada razvedri njegovo lice i on reče: — Moji prijatelji, štogod se govorilo o Tiberiju, ipak ima nešto, što je on bolje naučio nego drugi, a to je: odricanje. Ja imam da vam kažem samo još to jedno: ako ova starica o kojoj smo govorili, potraži vašu kolibu, primite je dobro! Milost je careva sa svakim, tko njoj pomaže.

On se ogrne svojom kabanicom i udalji se istim putem kojim je i došao.

III.

Poslije toga nijesu više vinogradar i njegova žena nikad sa starom ženom razgovarali o caru. Među sobom čudili su se da je u svojoj dubokoj starosti imala snage odreći se svega onoga bogatstva i moći na koje bijaše navikla. Neće li se ona ipak doskora vratiti k Tiberiju? pitali su se oni. Ona ga zacijelo još ljubi. Ona ga je ostavila nadajući se da će ga to dovesti k svijesti te ga sklonuti da se odvrati od svojega lošeg postupka.

— Tako star čovjek kaošto je car neće više nikad započeti nov život — reče radnik. — Kako ćeš mu oduzeti njegov veliki prezir za ljude? Tko bi mogao da stupi preda nj te ga pouči, da ih ljubi? Dok se to ne dogodi, ne može on da se izliječi od svoje zlobe i okrutnosti.

— Ti znaš da ima netko tko bi to u istinu mogao — reče žena. — Ja često mislim o tome kako bi bilo kad bi se ta dvojica susrela. Ali putevi Božji nijesu naši putevi.

Činilo se da staroj ženi nimalo ne manjka njezin pređašnji život. Iza nekog vremena rodila je mlada žena dijete, pa kad je starica imala sad njega da njeguje, činilo se da je tako zadovoljna te se moglo vjerovati da je zaboravila na sve svoje brige.

Svake pola godine jednom običavala se zagrtati u dug, siv plašt i odlaziti dolje u Rim. Ali tamo ne bi tražila ni žive duše, nego bi odlazila ravno na for. Tu bi ostajala stajati pred jednim malenim hramom koji se uzdizao s jedne strane prekrasno urešena trga.

Taj se hram sastojao zapravo samo iz jednoga neobično velikoga žrtvenika što je stajao pod vedrim nebom u jednom mramorom opločenom dvorištu. Na vrhu žrtvenika sjedila je na prijestolju Fortuna, boginja sreće, a na njegovu podnožju vidio se kip Tiberijev. Unaokolo dvorišta uzdizale su se zgrade za svećenike, komore za drva i staje za žrtvene životinje.

Putovanje stare Faustine nije dopiralo nikad dalje, nego do tog hrama koji bi običavali potražiti oni koji su htjeli moliti za sreću Tiberijevu. Kad je bacila samo pogled i vidjela da su božica i kip carev ovjenčani cvijećem, da vatra na žrtveniku plamti i da su pred žrtvenikom sakupljene rpe pobožnih poklonika, i kad bi razabrala da unaokolo odjekuju tihi hvalospjevi svećenika, tada bi se okrenula i pošla opet natrag u brda.

Tako bi saznala, a da nije nikoga morala pitati, da se Tiberije nalazi još među živima i da mu je dobro.

Kad je po treći puta došla na to putovanje, očekivalo ju je iznenađenje. Kad se je približila malenome hramu, našla ga je pusta i prazna. Pred kipom nije plamtjela vatra, niti se pred njim vidio ijedan jedini poklonik. Nekoliko osušenih vijenaca visjelo je još s jedne strane žrtvenika, ali to bijaše i sve što je svjedočilo o pređašnjem sjaju. Svećenika bijaše nestalo, a carev kip, koji se uzdizao bez čuvara, bijaše oštećen i nabacan blatom.

Starica se obrati prvome čovjeku koji je prolazio.

— Što to znači? — upita ona. — Je li Tiberije mrtav? Imamo li novoga cara?

— Ne — odvrati Rimljanin. — Tiberije je još car, ali smo mi prestali za nj moliti. Naše mu molitve ne mogu više pomoći.

— Prijatelju — reče starica, — ja stanujem daleko odavde, u brdima gdje se ne saznaje ništa od onoga što se zbiva vani u svijetu. Hoćeš li mi reći kakova je nevolja snašla cara?

— Strašna nesreća — odvrati čovjek. — Spopala ga je bolest koja je dosad u Italiji bila nepoznata, ali kažu da je zato vrlo običajna na Istoku. Otkad je ta pošast svladala cara, njegovo se lice promijenilo, glas mu je sličan glasu roktajuće životinje, a njegovi su prsti na rukama i nogama izjedeni. A protiv te bolesti, kažu, nema lijeka. Drži se da će za nekoliko nedjelja biti mrtav, a ako pak ne umre, mora

biti svrgnut, jer tako bolestan, jadan čovjek ne može dalje vladati. Ti dakle shvaćaš da je njegova sudbina zapečaćena. Ništa ne koristi moliti bogove za njegovu sreću. A to se ni ne isplati — doda on s tihim smiješkom. — Nitko se nema od njega više ništa bojati. Zašto da se dakle zbog njega mučimo?

On pozdravi i pođe, ali je starica ostala stajati kao omamljena.

Prvi puta u svom životu klonula je te se činila kao žena koju je svladala starost. Stajaše zgrbljenih leđa i drhtave glave, a ruke su joj bez snage hvatale zrak. Ona je željela da se makne s toga mjesta, ali je tek lagano micala noge i glavinjajući kretala se naprijed. Ona se ogledavala da nađe nešto što bi mogla upotrijebiti kao štap za podupiranje.

Iza nekoliko časaka ipak joj uspije da s neizmjernim naporom volje svlada klonulost. Ona se opet uspravi te se prisili da prođe sigurna koraka kroz ulice pune ljudi.

IV.

Nedjelju dana iza toga uspinjala se je stara Faustina uz strme obronke otoka Kapreje. Bijaše vruć dan, a nju je opet spopao užasan osjećaj starosti i klonulosti dok se penjala uz vijugave staze i u kamen usječene stepenice što su vodile do Tiberijeve vile.

Taj se je osjećaj još pojačao kad je počela opažati da se za onog vremena dok je ona bila otsutna mnogo toga promijenilo. Prije su uvijek hitale velike rpe ljudi uz i niz te stepenice. Tu je vrvjelo senatorima koje su nosili snažni Libijci; glasnicima iz provincija koji su dolazili praćeni dugim povorkama robova; moliteljima i otmenim muževima što su bili pozvani da budu prisutni kod carskih svečanosti.

Ali danas bijahu ove stube i hodnici sasvim opustjeli. Sivozelene gušterice bijahu jedini živi stvorovi koje je starica opažala na svome putu.

Čudila se što se činilo da je već sve blizu propadanju. Careva je bolest mogla trajati najviše neko-

liko mjeseci, pa ipak je već niknuo korov u pukotinama između mramornih podova. Plemenite biljke u lijepim posudama bijahu se već osušile, a smioni razarači, kojih nije nitko suzdržavao, na nekoliko su mjesta bili razorili ogradu.

Ali najgroznijom činila joj se još ta potpuna praznina. Premda je strancima bilo zabranjeno da se pojavljaju na otoku, ipak su morale biti ovdje te beskonačne rpe ratnika i robova, plesačica i glazbenika, kuhara i prostirača stolova, dvorskih stražara i vrtnih radnika koji su pripadali gospodarstvu carevu.

Tek kad se Faustina popela na najvišu terasu, opazi dva stara roba, koji su sjedili na stepenicama pred vilom. Kad im se približila, digli su se i poklonili pred njom.

— Budi zdrava, Faustino, — reče jedan. — Bog te neki šalje, da ublažiš našu nesreću.

— Što je to, Milone? — upita Faustina, — zašto je ovdje tako pusto. Kazali su mi, da Tiberije još boravi na Kapreji.

— Car je odagnao sve svoje robove, jer je posumnjao da ga je jedan poslužio otrovanim vinom i da je to uzrok njegovoj bolesti. On bi bio prognao i mene i Tita, da se mi nijesmo oprli i nismo ga poslušali; ta ti znadeš da smo mi čitav svoj život služili caru i njegovoj majci.

— Ja ne pitam samo za robove — reče Faustina. — Gdje su senatori i vojskovođe, gdje su carevi pouzdanici i svi oni laskavi udvorice?

— Tiberije se ne će više pokazivati pred strancima — reče rob. — Senator Lucije i Makro, vođe tjelesne straže, dolaze svakog dana ovamo i primaju njegove zapovijedi. Inače mu se ne smije približiti nitko.

Faustina bijaše se popela stepenicama, da uđe u ljetnikovac; rob je stupao pred njom, i dok su išli upitala ga je ona:

— Što kažu liječnici o Tiberijevoj bolesti?

— Nijedan od njih ne zna da liječi tu bolest; oni pače ni ne znaju, da li brzo ili polagano ubija, ali

jedno ti mogu reći, Faustino, da Tiberije mora umrijeti, ako bude i dalje odbijao, da primi hranu, sve iz bojazni, da bi ona mogla biti otrovna. A ja znam, da bolestan čovjek ne može izdržati da dan i noć bdije, kao što to car radi, sve od straha, da će ga u snu umoriti. Ako se hoće pouzdati u tebe kao za pređašnjih dana, možda će ti uspjeti da ga skloniš na jelo i na san. Time možeš njegov život produljiti za mnogo dana.

Rob je vodio Faustinu kroz mnoge hodnike i dvorišta do jedne terase, na kojoj se je običavao zadržavati Tiberije, da uživa u pogledu na lijepe morske zatone i ponosni Vezuv.

Kad je Faustina stupila na terasu, opazila je tamo jedno grozno stvorenje s nabreknulim licem i zvjerskim crtama; njegove ruke i noge bile su ovijene bijelim ovojima, ali su se iz ovoja pomaljali napola izgriženi prsti, a haljine tog čovjeka bijahu prašne i zgužvane. Vidjelo se da nije bio sposoban da uspravno hoda, već je morao puziti preko terase.

Ležao je zatvorenih očiju sasvim na kraju ograde, te se nije ni maknuo kad su se približili rob i Faustina. Ali Faustina prišapne robu, koji je koracao pred njom: — Ali, Milone, kako se može takav jedan čovjek zadržavati ovdje na carskoj terasi? Požuri se, da ga odavde otpremiš?

Ali čim je to izrekla, opazi, kako se je rob pred tim ispruženim jadnim čovjekom poklonio duboko do zemlje.

— Cesare Tiberije — reče on, — napokon mogu da ti donesem veseo glas.

U isti se čas obrati rob prema Faustini, ali prestrašen ustukne natrag i nije mogao više izgovoriti ni riječi.

On nije više vidio ponosnu matronu, koja se je činila tako jakom te se moglo očekivati da će svojom starošću dostignuti sibilu. U tom je času smalaksala u nemoćnoj starosti, a rob je ugledao pred sobom pognutu staricu, mutna pogleda i drhtavih ruku.

Premda se je reklo Faustini, da se je car strašno promijenio, ipak ona nije nijednog časa prestala, da si ga zamišlja snažnim čovjekom, kakav je bio kad ga je posljednji put vidjela. Ona je također čula kako netko govori, da ta bolest polagano djeluje i da treba mnogo godina da promijeni čovjeka. Ali tu bijaše takovom snagom uznapredovala, da je iznakazila cara već za nekoliko mjeseci.

Ona dotetura do cara; nije mogla govoriti, nego je bez riječi pokraj njega stajala i plakala.

— Jesi li napokon došla, Faustino? — reče on ne otvorivši očiju. — Ja sam tu ležao i mislio, da ti stojiš ovdje i plačeš nada mnom. Ne usuđujem se pogledati od straha da bi to mogla biti tek varka.

Tada sjedne starica pokraj njega. Podigne njegovu glavu i položi je u svoje krilo.

Ali Tiberije ostane mirno ležati, a da je nije ni pogledao; ispunjao ga je osjećaj blaženoga mira, i za čas utone u mirni san.

V.

Nekoliko nedjelja iza toga uspinjao se jedan od carevih robova prema samotnoj kolibici u Sabinskim brdima. Spuštala se večer, a vinogradar i njegova žena stajali su na svojim vratima i gledali kako na dalekom zapadu tone sunce. Rob skrene s puta, približi se i pozdravi ih. Tada izvuče tešku kesicu, što mu je bila zataknuta za pas, te je položi u ruke čovjeku.

— To ti šalje Faustina, ona stara žena kojoj si iskazao samilost — reče rob. — Ona ti poručuje, da si za taj novac kupiš vlastiti vinograd i da si sagradiš stan, koji ne leži tako visoko u zraku kao orlovska gnijezda.

— Dakle stara Faustina ipak još živi — reče čovjek. — Tražili smo je u ponorima i močvarama, kad se nije k nama vratila. Mislio sam da je poginula u ovim jadnim brdima.

— Zar se ne sjećaš — prekine ga njegova žena, — da ja nisam htjela vjerovati da je ona mrtva. Nisam li ti rekla da se je ona vratila caru.

— Da — prizna čovjek, — ti si doista tako govorila, i ja se radujem da si imala pravo, ne samo za to što je Faustina time postala dosta bogata, da nas spasi iz našeg siromaštva, nego i poradi siromašnog cara.

Rob se je htio sada odmah oprostiti da prispije do naseljenih krajeva prije nego što se spusti noć. No toga mu ono dvoje nije nikako dopustilo. — Ti moraš do jutra ostati kod nas — govorili su oni — i mi ne možemo pustiti da odeš prije nego što nam ispripovjediš sve što se Faustini dogodilo. Zašto se je vratila caru? Kakav je bio njihov susret? Jesu li zadovoljni što su sada opet skupa?

Rob je popustio njihovim molbama, ušao je s njima u kolibicu te je kod večer pripovijedao o bolesti carevoj i o povratku Faustine.

Kad je rob dovršio svoje pripovijedanje, opazi da su čovjek i žena ostali sjediti nepomično i začuđeno; njihovi su pogledi bili oboreni prema zemlji, da ne izdadu uzbuđenje koje ih je svladalo.

Napokon uzdigne čovjek oči i reče svojoj ženi: — Ne vjeruješ li ti, da je to sudbina Božja?

— Da — reče žena, — zacijelo nas je Gospod poradi toga poslao preko mora u tu kolibicu, i sigurno bijaše to njegova namjera, kad je doveo staricu pred naša vrata.

Čim je žena izgovorila te riječi, obrati se vinogradar opet prema robu.

— Prijatelju — reče mu on, — treba da Faustini odneseš od mene jednu vijest. Reci joj to riječ po riječ: To ti poručuje tvoj prijatelj vinogradar iz Sabinskih vrda. Ti si vidjela mladu ženu, koja je moja supruga. Nije li ti se učinila krasna u svojoj ljepoti i čvrsta u svom zdravlju, pa ipak je ta mlada žena jedamput patila od iste bolesti koja je sada napala Tiberija.

Rob se začuđen okrene, ali vinogradar nastavi sa

sve većom važnošću: — Ako Faustina bude oklijevala da povjeruje mojim riječima, reci joj da moja žena i ja potječemo iz Palestine u Aziji, zemlje u kojoj se ta bolest često javlja. Tamo postoji zakon kojim se gubavci progone iz gradova i sela te stanuju na opustjelim mjestima i traže svoje utočište u grobovima i spiljama. Reci Faustini da moja žena potječe od bolesnih roditelja i da se rodila u jednoj spilji. Dok je još bila dijete, bila je zdrava, ali kad je dorasla do djevojke, napala ju je ista bolest.

Kad je vinogradar to rekao, nagne rob, prijazno se smijući, glavu i reče mu: — Zar ti hoćeš da Faustina to vjeruje? Ta ona je vidjela tvoju ženu u njenom zdravlju i ljepoti, i ona zna da protiv te bolesti nema nikakova lijeka.

Ali čovjek odvrati: — Bilo bi za nju najbolje, kad bi mi htjela povjerovati, ali ni ja nisam bez svjedoka. Neka pošalje glasnike preko u Nazaret u Galileju. Tu će svaki čovjek potvrditi moje riječi.

— Je li tvoja žena možda izliječena čudom kakovog boga? — upita rob.

— Da — odgovori radnik, — tako je kako ti kažeš. Jednog se dana među bolesnicima, što su stanovali u pustinji pročula vijest: ‚Evo rodio se velik prorok u gradu Nazaretu u Galileji. On je pun snage duha božanskoga te može izliječiti vašu bolest, ako samo položi svoju ruku na vaše čelo'. Ali bolesnici što su bili ispunjeni svojim jadom nijesu htjeli vjerovati da je ta vijest istinita. ‚Nas ne može nitko izliječiti. Od vremena velikih proroka nije nitko nijednog od nas mogao spasiti iz njegove nevolje'.

Ali među njima bijaše jedna što je vjerovala, a ta jedna bijaše djevica. Ona se udalji od ostalih, da potraži put do grada Nazareta gdje je prorok boravio. I jednoga dana, dok je prolazila preko jedne prostrane ravnice, susretne nekog čovjeka, visoka uzrasta i blijeda lica, a kosa mu je padala u sjajnim, crnim uvojcima. Tamne su mu oči sjale poput zvijezda, te su ga k njoj privlačile. Ali još prije nego

što su se sastali, poviče mu ona: ‚Ne prilazi mi blizu, jer sam ja jedna od nečistih, ali mi kaži gdje mogu naći proroka iz Nazareta?' Ali čovjek je nastavio da joj se približava, a kad je stajao tik pred njom, reče: — ‚Zašto tražiš proroka iz Nazareta?' — ‚Tražim ga, da položi svoju ruku na moje čelo te me izliječi od moje bolesti.' Tada pristupi čovjek k njoj te položi svoju ruku na njezino čelo. — Ali mu ona reče: ‚Što mi koristi da ti polažeš svoju ruku na moje čelo? Ta ti nisi nikakav prorok?' — Tada joj se on nasmiješi i reče: ‚Pođi sada u grad što leži tamo na obronku brda i pokaži se svećenicima.'

Bolesnica mislila je u sebi: On mi se ruga, jer mislim da mogu biti izliječena. Od njega ne mogu saznati ono što želim znati. I ona pođe dalje. Odmah zatim opazi jednoga čovjeka koji je polazio u lov, kako jaše preko širokoga polja. Kad joj je prišao tako blizu da ju je mogao čuti, dovikne mu ona: ‚Ne prilazi k meni, jer sam ja jedna od nečistih, ali mi reci, gdje mogu naći proroka iz Nazareta?' — ‚Što hoćeš od proroka?' upita je čovjek te se stane polagano približavati k njoj. — ‚Ja samo želim da položi svoju ruku na moje čelo te me ozdravi od moje bolesti!' Ali čovjek dojaše još bliže. — ‚Od kakove bolesti želiš da se izliječiš?' upita on. ‚Ta ti ne trebaš liječnika.' — ‚Ne vidiš li, da sam nečista? upita ona. ‚Potječem od bolesnih roditelja i rođena sam u pećini.' Ali čovjek se nije dao odvratiti od toga da joj priđe sasvim blizu, jer ona bijaše lijepa i dražesna kao raspupali cvijet. — ‚Ti si najljepša djevica u zemlji Judeji', usklikne on. — ‚Nemoj se i ti rugati meni', reče ona. ‚Ja znam da mi je lice izjedeno i da moj glas zvuči kao urlanje divlje zvijeri.' Ali on joj pogleda duboko u oči te joj progovori: ‚Tvoj je glas zvučan kao glas proljetnog potočića kad struji preko šljunka, a tvoje je lice glatko kao marama od meke svile!'

U taj čas dojaše joj tako blizu da je mogla vidjeti svoje lice u sjajnim pločama koje su krasile njegovo

sedlo. ‚Ogledaj se ovdje', reče on. Ona to učini te ugleda lice koje je bilo nježno i mekano kao krilo leptira što se upravo iščahurio. — ‚Što ja to gledam?' reče ona. ‚To nije moje lice!' — ‚Pa ipak je to tvoje lice', reče jahač. — ‚A zar mi glas ne zvuči kao hropac? Ne zvuči li kao da se kotrljaju kola preko kamenita puta?' — ‚Ne, on zvuči kao najslađa melodija harfe', reče jahač.

Ona se okrene i pokaže po putu. ‚Znadeš li tko je onaj čovjek kojega upravo nestaje između onih dviju hrastova?' upita ona jahača. — ‚To je on, za koga si prije pitala, prorok iz Nazareta', reče čovjek. Tada ona začuđeno sklopi ruke, a oči joj se napune suzama. ‚O, ti sveti! O, ti nosioče božanske moći!' usklikne ona. ‚Ti si me izliječio!'

Ali jahač je podigne na sedlo, povede je u grad na obronku brda te pođe s njome k najstarijima od svećenika pa im razloži kako ju je našao. Oni su ga potanko ispitivali o svemu, ali kad su čuli da je djevojka rođena u pustoši od bolesnih roditelja, onda nijesu htjeli vjerovati da je izliječena. ‚Pođi natrag tamo odakle si došla', rekoše joj oni. ‚Ako si bila bolesna, moraš to ostati kroz cijeli svoj život. Ti ne smiješ dolaziti ovamo u grad, da nas ostale zaraziš svojom bolešću!'

A ona im reče: ‚Ja znam da sam zdrava, jer je prorok iz Nazareta položio svoju ruku na moje čelo.'

Kad su oni to čuli, kliknu: ‚Tko je on, da nečiste može učiniti čistima? Sve je to sljeparija zlih duhova. Vrati se natrag k tvojima, da nas ne survaš sve u propast.'

Oni nijesu htjeli da je proglase izliječenom, i zabranili su joj da boravi u gradu. Izdali su nalog da će svaki tko joj pruži zaklon biti isto tako proglašen nečistim.

Kad su svećenici izrekli ovu osudu reče mlada djevica čovjeku koji ju je našao vani na polju: ‚Kuda da krenem? Moram li se vratiti natrag u pustoš k bolesnicma.'

Ali čovjek je uzdigne opet na svog konja te joj reče: ‚Doista ne, ti nećeš poći u pećinu k bolesnicima, nego ćemo mi oboje otputovati preko mora u drugu zemlju gdje nema zakona za čiste i nečiste. I ona —'

Ali kad je vinogradar ispripovjedio svoju priču dotle, uzdigne se rob te mu prekine govor: ‚Ne trebaš mi više ništa pripovijedati', reče on. ‚Ustani radije i isprati me komad puta, ti koji poznaješ brda, da mogu još ove noći započeti svoj put kući i ne trebam čekati do jutra. Car i Faustina ne mogu tvojih vijesti čuti nijednog časa prerano'.

Kad je vinogradar otpratio roba i vratio se opet natrag u kolibu, našao je svoju ženu još budnu.

‚Ja ne mogu spavati', reče ona, ‚jer mislim na to, da će se ova dvojica još susresti. On, koji sve ljude ljubi, i onaj koji ih mrzi. Čini mi se kao da taj susret mora čitav svijet skrenuti s njegova puta.'

VI.

Stara se Faustina nalazila u dalekoj Palestini na putu u Jerusalim. Ona nije htjela da bude nalog, da se potraži prorok i bude doveden k caru, povjeren ikome drugom nego njoj. Zacijelo je u sebi mislila: Ono što mi od toga stranog čovjeka tražimo nešto je što ne možemo izmamiti ni silom ni darovima. Ali će nam moguće to uslišati, ako mu tko padne pred noge te mu reče u kakovoj se nevolji nalazi car. A tko može da izrazi pravu molbu za Tiberija, ako to ne može ona koja njegovu nesreću osjeća upravo tako teško kao i on.

Nada da će Tiberija možda moći spasti bijaše pomladila staru ženu. Bez poteškoća prešla je dugačak morski put do Jafe, a na putu u Jerusalim nije se poslužila nosiljkom, nego je jahala. Činilo se da najnaporniji put tako lako podnosi kao plemeniti Rimljani i robovi koji su sačinjavali njezinu pratnju.

Taj put od Jafe u Jerusalim ispunjao je srce stare žene radošću i vedrom nadom. Bijaše doba proljeća,

a Saronska ravnica kojom su projahali prvoga dana, bijaše pravi sjajni cvjetni sag. I na putovanju drugoga dana kad su prodrli u brda Judeje nije ih ostavljalo cvijeće. Svi oni mnogoliki humci, kroz koje se vijugao put, bijahu zasađeni voćkama koje su stajale u najdivnijem cvatu. A kad je putnike umorilo da promatraju blijedoružičaste cvjetove kajsija i bresaka, mogli su odmarati svoje oči dajući im da počivaju na mladom vinovom lišću što je niknulo iz crnosmeđih trsova i koje je tako naglo raslo te se činilo da se može rast pratiti očima.

Ali putovanje nijesu činili ugodnim samo cvijeće i proljetno zelenilo. Najveći čar davale su mu sve one skupine ljudi koje su se toga jutra nalazile na putu u Jerusalim. Sa svih putova i staza, sa samotnih visina i iz najudaljenijih kutića ravnice dolazili su putnici. Kad bi stigli na cestu za Jerusalim, združivali bi se pojedini putnici u velike skupine te su veselo kličući putovali dalje. Oko jednoga starca, što je jahao na devi koja se njihala, išli su njegovi sinovi i kćeri, njegovi zetovi i snahe, i sva njegova unučad. Bijaše to tako veliko pleme, da je sačinjavalo cijelu jednu malu vojsku. Jednu staru majku, koja bijaše preslaba da ide, dignuli su sinovi na svoje ruke, i ona je ponosna dala da je nose kroz mnoštvo, što se je s počitanjem sklanjalo na strane.

Bijaše to doista jutro koje bi i najžalosnijeg čovjeka moglo ispuniti radošću. Nebo ne bijaše dakako vedro nego je bilo prekriveno tankom bijelosivom koprenom oblaka, ali nijednome od putnika nije ni padalo na pamet da se potuži što je oštri sjaj sunca zastrt. Ispod toga koprenom zastrta neba nisu strujali miomirisi rascvjetala drveća i mlada lišća tako naglo kao inače u tom širokom prostoru, nego su se prostirali preko putova i livada. A taj lijepi dan, koji je svojim slabim svijetlom i nepomičnim vjetrom potsjećao na tišinu i mir noći, činilo se da svima ovim četama ljudi što su jurile naprijed kazuje nešto od svojega bitka, tako da su radosno, ali ipak po-

požno polazile dalje pjevajući u po glasa prastare himne ili svirajući na neobične, starinske instrumente iz kojih su se izvijali glasovi što su bili slični zujanju mušica ili cvrčanju cvrčaka.

Dok je stara Faustina jahala između svih tih ljudi, i nju je zahvatio njihov žar i njihova radost. Ona je poticala svoje goniče da se jače požure, dok je jednome mladom Rimljaninu što je jahao uz nju rekla:

— Sanjala sam noćas da gledam Tiberija i da me on moli neka ne odgađam puta nego da upravo danas otputujem u Jerusalim. Čini mi se da su mi bogovi htjeli poslati svoju opomenu da ne oklijevam da upravo toga lijepog jutra tamo putujem.

Dok je govorila te riječi, bijahu upravo stigli na najviši vrhunac jednoga dugačkog gorskog sljemena i tamo se ona sasvim nesvijesno zaustavi. Ispred nje pružala se velika, duboka dolina, okružena lijepim vrhuncima, a iz tamne, sjenovite dubine te doline uzdizala se snažna klisura koja je na svome vrhuncu nosila grad Jerusalim.

Ali taj uski gorski gradić što je sa svojim zidinama i kulama poput krune ležao na plosnatoj visini klisure bijaše toga dana tisućstruko povećan. Svi vrhunci što su okruživali dolinu bijahu prekriveni šarenim čadorima i mnoštvom ljudi.

Faustini postade jasno da se sve stanovništvo zemlje sakupilo u Jerusalimu da proslavi neku veliku svetkovinu. Oni što su dalje stanovali bijahu već stigli te su popeli svoje čadore. A oni što su stanovali u susjedstvu grada već su se približavali. Vidjelo se kako se spuštaju niza sve one svijetle brdske visove poput neprekinute struje bijelih odjeća, pjesama i prazničke radosti.

Dugo je promatrala stara žena to mnoštvo naroda što je ovamo strujalo i te dugačke redove čadora. Tada reče mladom Rimljaninu što je jahao uz nju:

— Doista, Sulpicije, mora da je cijeli narod došao u Jerusalim.

— Uistinu je tako — odgovori Rimljanin koji bijaše

od Tiberija izabran da prati Faustinu, jer je više godina proživio u Judeji. — Oni sada slave veliku proljetnu svetkovinu, i tada polazi sve, i staro i mlado u Jerusalim.

Faustina je jedan čas razmišljala. — Radujem se što smo na taj dan došli u grad, kad narod slavi svoj praznik, — reče ona. — To ne može da znači ništa drugo nego da bogovi štite naš put. Ne čini li ti se vjerojatnim da je i on, kojega mi tražimo, prorok iz Nazaretu došao također u Jerusalim da bude kod svečanosti?

— Ti imaš doista pravo, Faustino — reče Rimljanin. — On je zacijelo ovdje u Jerusalimu. To je zaista prst bogova. Kakogod si ti jaka i snažna, možeš se ipak držati sretnom, ako ne moraš da prođeš onaj dugački, naporni put u Galileju.

On odmah pojaše prema nekolicini putnika koji su upravo prolazili pokraj njih i upita ih ne misle li da se prorok iz Nazareta nalazi u Jerusalimu.

— Mi smo ga svake godine u to doba vidjeli — odgovori jedan od putnika. — Zacijelo je i ove godine došao, jer je on pobožan i pravedan čovjek.

Jedna žena ispruži ruku i pokaže na uzvisinu što je ležala istočno od grada. — Vidiš li obronak što je obrašten maslinama? — reče ona. — Tamo običaju Galilejci razapinjati svoje čadorove, i tamo ćeš dobiti najtočnije vijesti o onome koga tražiš.

Svi stanu ići dalje po vijugavom putu sve do dna doline te su se zatim počeli uspinjati na brdo Sion, da dospiju do grada na njegovu vrhuncu.

Strmi put bijaše ovdje obrubljen niskim zidovima, a na njima je ležalo i sjedilo nebrojeno mnoštvo prosjaka i bogalja koji su prizivali samilost putnika.

Za polagane vožnje priđe jedna od žena Izraelskih k Faustini. — Vidiš li tamo? — reče ona i pokaže na jednoj prosjaka što je sjedio na zidu, — to je čovjek iz Galileje. Sjećam se da sam ga vidjela među učenicima prorokovim. On ti može reći gdje ćeš naći onoga koga tražiš.

Faustina pojaše sa Sulpicijem prema čovjeku, kojega joj bjehu pokazali. Bijaše to siromašan star čovjek s velikom progrušanom bradom. Njegovo lice bijaše opaljeno od vrućine i sunca, a ruke bijahu mu ižuljane od rada. On nije tražio nikakove milostinje nego se naprotiv činilo, da je zapao tako duboko u tužne misli, da nije ni gledao one, koji su prolazili. On pače nije ni čuo, da mu je Sulpicije progovorio, nego je on morao nekoliko puta ponoviti svoje pitanje.

— Prijatelju, rekli su mi, da si ti Galilejac. Molim te kaži mi, gdje mogu naći proroka iz Nazareta?

Galilejac se žestoko potrese te se stane zbunjeno ogledavati. Ali kad je napokon shvatio što od njega traže, tako se razbjesni, da se je s bijesom pomiješala i strava. — Što ti to govoriš? — poviče on. — Zašto me pitaš za tog čovjeka. Ja ne znam ništa o njemu. Ja nisam Galilejac.

Žena Izraelka umiješa se sada u razgovor — Ta ja sam te ipak s njim vidjela — reče ona. — Nemoj se bojati, nego reci ovoj otmenoj Rimljanki, koja je prijateljica careva, gdje ga brzo može naći.

Ali prestrašeni učenik postajao je sve ogorčeniji. Zar su danas svi ljudi poludjeli? — usklikne on. — Je li u njih ušao zao duh, da jedan za drugim dolazi, te me pita za tog čovjeka. Zašto mi ne će nitko vjerovati, kad kažem da proroka ne poznajem? Ja nisam došao iz njegove zemlje. Ja ga nisam nikada vidio.

Njegova žestina svratila je na nj pozornost, te je nekoliko prosjaka, što su pokraj njega sjedili na zidu, počelo također poricati njegove riječi.

— Dakako da si pripadao k njegovima učenicima — govorili su oni. — Mi svi znamo da si s njime došao iz Galileje.

Ali čovjek uzdigne obje ruke k nebu i usklikne: — Nijesam danas mogao uzdržati u Jerusalimu poradi toga čovjeka, a sad me ne ostavljaju ni ovdje napolju među prosjacima na miru. Zašto mi ne ćete vjerovati kad vam kažem, da ga nikad nisam vidio?

Faustina slegne s ramenima, te se okrene. — Ajdemo dalje — reče ona. — Ta taj je čovjek lud. Od njega ne možemo ništa saznati.

Oni pođu dalje uz obronak brda. Faustina ne bijaše više nego dva koraka udaljena od gradskih vrata kad li joj ona žena Izraelska koja joj je htjela pomoći da nađe proroka, dovikne neka pripazi. Ona pritegne uzde i opazi, da tik ispred nogu konja leži na zemlji jedan čovjek. Budući da je tako ležao ispružen u prašini upravo ondje gdje je bila najveća navala, moralo se držati čudom, da ga već životinje i ljudi nisu zgazili.

Taj je čovjek ležao na leđima i zurio u zrak ugašenim tmurnim pogledima. Nije se micao, premda su deve gazile svojim teškim nogama upravo pokraj njega. Bijaše siromaški obučen, a osim toga uprljan prašinom i zemljom. Dă, on je nasuo na sebe toliko pijeska, te se činilo kao da se želi sakriti da lakše bude zgažen i uništen.

— Što je to? Zašto leži taj čovjek ovdje na putu? — upita Faustina.

U isti čas započne onaj što je ležao zazivati prolaznike. — Tako vam vašeg milosrđa, braćo i sestre, vodite svoje konje i ostale teretne životinje preko mene; nemojte me obilaziti, zgazite me u prah; ja sam izdao nevinu krv, zgazite me u prah.

Sulpicije pograbi Faustinina konja za uzdu te ga povede na stranu. — To je neki grješnik koji želi činiti pokoru — reče on. — Ne daj se time zadržati. Ti su ljudi čudnovati, pa ih se mora pustiti da idu svojim vlastitim putem.

Čovjek na putu nastavio je dozivati. — Položite svoje pete na moje srce, dajte da deve zgaze moja prsa, i da magarac zarine svoje kopito u moje oči.

Ali Faustina nije mogla projahati pokraj ovog jadnika, a da ne pokuša, ne bi li mogla da ga sklone da ustane. Ona se još neprestano zadržavala pokraj njega.

Žena Izraelka, koja joj je već jednom kušala poslužiti, dogura se opet do nje: — I taj je čovjek pripadao učenicima prorokovim — reče ona. — Želiš li da ga zapitam za njegova učitelja?

Faustina pristane, a žena se sagne nad čovjeka što je ležao.

— Što ste vi Galilejci u ovoj dan učinili s vašim učiteljem? — upita ona. — Nalazim vas razasute po putovima i stazama, ali njega ne vidim nigdje.

Ali dok je ona tako pitala, uspravi se čovjek, što je ležao u prahu na cesti, na svoja koljena.

— Kakav ti je zao duh prišapnuo, da me za nj pitaš? — reče glasom, koji bijaše pun očajanja. — Ta vidiš, da sam se bacio u prah na cesti, da budem zgažen. Nije li ti to dosta. Moraš li još dolaziti da me pitaš, što sam s njime započeo?

— Ja ne razumijem, što mi spočitavaš. Ja sam htjela samo znati, gdje je tvoj učitelj.

Kad je ponovila to pitanje, skoči čovjek na noge i zabode oba kažiprsta u uši.

— Jao tebi, što me ne možeš pustiti da umrem na miru — usklikne on. Zatim si prokrči kroz narod, što se gurao prema vratima i odjuri urlajući od strave odavde, dok su njegove razderane haljine lepršale oko njega poput crnih krila.

— Sve mi se čini, da smo dospjeli među narod luđaka — reče Faustina, kad je vidjela kako taj čovjek bježi. Nju je pogled na učenike prorokove sasvim potištio.

— Može li čovjek, koji takove luđake broji među svoje sljedbenike, biti sposoban da učini nešto za cara.

I žena Izraelka gledala je zamišljeno te je veoma ozbiljno progovorila Faustini: — Vladarice, ne oklijevaj da potražiš onoga koga želiš naći. Bojim se da ga je snašlo neko zlo, budući da su njegovi učenici tako izvan sebe i ne mogu podnijeti, da čuju o njemu govoriti.

Faustina i njezina pratnja projašu napokon ispod

svoda gradskih vrata i dođu u uske tamne ulice, što su vrvjele ljudima. Činilo se, da je gotovo nemoguće proći kroz grad. Nekoliko puta morali su se konjanici ustaviti. Uzalud su robovi i ratnici kušali, da si prokrče put. Ljudi nijesu prestajali da se u gustoj neprekidnoj struji pokreću napred.

— Doista — reče stara žena Sulpiciju, — rimske su ceste mirni vrtovi prema ovim ulicama.

Sulpicije je odmah uvidio da ih očekuju gotovo nesavladive poteškoće.

— U tim prepunim ulicama gotovo je lakše hodati, nego li jahati — reče on. — Ako nisi previše umorna, ja bih ti svjetovao, da pješice pođeš do palače namjesnikove. Ona leži dakako vrlo daleko, ali ako budemo onamo jahali, ne ćemo stignuti prije ponoći na cilj.

Faustina prihvati odmah predlog. Sjaše s konja te ga dade na čuvanje jednomu od robova. Tada započnu rimski putnici prolaziti kroz grad pješice.

To im je mnogo bolje uspijevalo; oni su prodrli prilično brzo do središta grada, i Sulpicije pokaže upravo Faustini jednu napola široku cestu, do koje su doskora morali doprijeti.

— Pogledaj, Faustino — reče on, — tek kad budemo na onoj cesti, bićemo naskoro na cilju; ona nas vodi upravo k našem skloništu.

Ali upravo kad su htjeli zaokrenuti na tu cestu, naišli su na najveću zapreku.

Dogodilo se, da je u isti čas, kad je Faustina stigla do ceste koja se je od palače namjesnikove pružala do vrata pravednosti i prema Golgoti, vodili jednog sužnja koji je trebao biti razapet na krst.

Ispred njega jurila je četa divljih mladih ljudi, koji su kanili gledati izvršenje osude. Oni su u divljem bijegu jurili cestom, pružali su ruke divljački u zrak i nerazumljivo su urlikali, radujući se da će vidjeti nešto, što ne mogu svakog dana vidjeti.

Iza njih dolazile su rpe ljudi u dugačkim odjećama. Činilo se da ti pripadaju među najveće odličnike

grada. Iza njih hodale su žene od kojih su mnogima bila lica zalivena suzama. Velik broj siromaha i bogalja prolazio je onuda i vikao, da je sve šumjelo u ušima.

— Ah Bože, — vikali su oni, — spasi ga, pošalji svoga anđela pa ga spasi, pošalji mu pomoćnika u njegovoj najvećoj nevolji.

Napokon dođe nekoliko rimskih ratnika na velikim konjima. Oni su pazili, da ne bi nitko iz naroda došao do zarobljenika ili ga pokušao izbaviti.

Tik iza njih koracali su krvnici, koji su trebali da vode čovjeka, što je morao biti razapet. Oni su mu položili na rame velik težak krst od drveta, ali on bijaše preslab na njegov teret. On ga je tištio, da mu je tijelo bilo sasvim pognuto do zemlje. Držao je glavu pognutu tako duboko, da mu nitko nije mogao vidjeti lica.

Faustina stajala je na početku jedne male pokrajne ulicice i gledala tegotan put ovog čovjeka, osuđena na smrt. U čudu je razabrala, da on ima na sebi grimizni plašt i da mu je na glavu utisnut trnov vijenac.

— Tko je taj čovjek? — upita ona.

Jedan od gledalaca odvrati: — To je jedan koji se htio učiniti carem.

— Tada mora da pretrpi smrt poradi stvari, za koju se nije vrijedno natjecati — reče starica žalosno.

Osuđenik zatetura pod križem. Sve polaganije stupao je naprijed. Krvnici su mu ovili oko pasa uže, te su ga počeli navlačiti, da ga natjeraju da se požuri. Ali kad su potegnuli za uže, padne čovjek i ostane ležati pod krstom.

Tada nastane velika uzbuna. Rimski konjanici s velikom su mukom jedva zadržavali narod. Trgnuli su mačeve protiv nekoliko žena koje su pritrčale te su bile zabavljene time da podignu paloga. Krvnici su kušali da ga udarcima prisile da ustane, ali on

nije mogao poradi krsta. Napokon pograbi nekoliko njih krst da ga uzdignu.

Tada on uzdigne glavu, a stara je Faustina mogla vidjeti njegovo lice. Na licu bijahu mu ožiljci od udaraca, a s njegova čela koje bijaše ranila trnova kruna, klizilo je nekoliko kapljica krvi. Kosa visjela je u čupavim uvojcima, slijepljena od znoja i krvi. Usta mu bijahu čvrsto stisnuta, ali su mu usnice drhtale kao da se bore da ne istisnu krik. Oči su mu bile ukočene i pune suza i gotovo ugasnule od muke i smalaksalosti.

Ali iza lica ovoga napola mrtva čovjeka vidjela je starica u isti mah kao u nekoj viziji lijepo i blijedo lice s divnim, veličajnim očima i blagim crtama, i nju je iznenada spopala žalost i sažaljenje nad nesrećom i poniženjem ovoga stranog čovjeka.

— O ti jadni čovječe, što su ti učinili? — usklikne ona i stupi mu korak bliže dok su joj se oči zalile suzama. Ona zaboravi na svoje vlastite brige i nemir poradi patnja ovoga mučenog čovjeka. Bijaše joj kao da joj se srce mora raspuknuti od sažaljenja. Ona je htjela poput ostalih žena pohitjeti k njemu, da ga otrgne od razbojnika.

Sužanj je vidio kako prilazi k njemu i on dogmiže bliže prema njoj. Bijaše kao da misli kod nje naći zaštite protiv sviju koji su ga progonili i mučili. On obuhvati njezina koljena. On se privine uza nju kao dijete koje se utječe k svojoj materi.

Starica se sagne nad njim i dok su joj tekle suze, ispunjala ju je najblaženija radost nad tim što je došao i potražio zaštite kod nje. Ona ovije jednu svoju ruku oko njegova vrata i tako kaošto majka najprije osuši suze iz očiju djeteta, tako ona položi svoju maramicu iz hladnoga, finog platna na njegovo lice, da s njega otre suze i krv.

Ali u taj čas bijahu krvnici svršili dizanje krsta. Oni priđu i potegnu sužnja za sobom. Nestrpljivi poradi toga što su se zadržali stanu ga naglo i divlje vući za sobom.

Osuđenik zastenje kad su ga stali vući s ovoga mjesta slobode, koje bijaše našao; ali on se nije nimalo opirao.

Ali Faustina ga obuhvati da ga zadrži, a kad njezine slabe stare ruke nisu ništa mogle, i ona je vidjela kako ga odvode, bijaše joj kao da joj je netko otrgnuo od nje njezino vlastito dijete i ona usklikne:

— Ne, ne, nemojte mi ga uzeti, on ne smije umrijeti! On ne smije.

Osjećala je najstrašniju bol i srdžbu za to, jer su ga odveli. Htjela je da se bori sa krvnicima, te da im ga otme.

Ali kod prvog koraka što ga je učinila spopadne je vrtoglavica i nesvjestica. Sulpicije se požuri da je obuhvati svojom rukom i da je spriječi u padu.

Na jednoj strani ulice opazi maleni tamni dućančić, te je onamo i unese. Tu nije bilo ni stolca, ni klupe, ali trgovac bijaše milosrdan čovjek. On dovuče jednu hasuru, te priredi starici ležaj na kamenom podu.

Ona ne bijaše bez svijesti, ali ju je popala tako jaka vrtoglavica, da se nije mogla uspravno držati, nego je morala legnuti.

— Ona je danas prevalila dugačak put, a buka i gužva u gradu su je previše umorile — reče Sulpicije trgovcu. — Ona je vrlo stara, a nitko nije tako jak, da ga starost napokon ne bi svladala.

— To je i za onoga, koji nije star vrlo težan dan — reče trgovac. — Zrak gotovo tišti kod disanja. Ne bih se ništa čudio da dobijemo jaku oluju.

Sulpicije se sagne nad staricu. Ona bijaše zadrijemala i spavala je dišući mirno i pravilno iza napora i uzrujanja.

On pođe i postavi se na vrata dućana, da promatra mnoštvo naroda, dok je čekao da se ona probudi.

VII.

Rimski upravitelj Jerusalima imao je mladu ženu, a u noći prije onog dana, na koji je Faustina ušla u grad, ležala je ona i sanjala.

Sanjala je da stoji na krovu svoje kuće i da gleda dolje na veliko lijepo dvorište, koje je prema običajima Istoka bilo opločeno mramorom i zasađeno plemenitim biljkama.

Ali na dvorištu vidjela je sakupljene sve bolesnike i slijepce i kljaste, štogod ih je bilo na svijetu. Vidjela je pred sobom okužene, s tjelesima nabreklim od rana, gubavce s izjedenim licima, kljaste koji se nijesu mogli micati, nego su bespomoćno ležali na zemlji, i sve nevoljnike, što su se grčili u mukama i bolovima.

I oni su se svi gurali prema ulažu, da uđu u kuću, a nekoji od onih što su stajali naprijed udarali su jakim udarcima o vrata palače.

Napokon ugleda kako je jedan rob otvorio vrata i stupio na prag i ona začuje kako ih pita, što žele.

Tada mu oni odgovore i reku: — Mi tražimo velikog proroka, kojega je Bog poslao na zemlju. Gdje je prorok iz Nazareta, on koji je gospodar sviju muka. Gdje je on, koji nas može izbaviti od svih naših boli?

Tada odgovori rob oholim ravnodušnim glasom, kao što to običavaju dvorski sluge kad odbijaju siromašne strance.

— Ništa vam ne pomaže što tražite velikog proroka. Pilat ga je smaknuo.

Tada se porodi među svim tim bolesnicima žalost i jauk i škripa zubi tako da nije mogla podnijeti da to sluša. Srce joj obuzme sažaljenje, a iz očiju stanu joj teći suze. Ali kako je počela plakati, tako se probudi.

I opet bijaše usnula, i opet je sanjala da stoji na krovu svoje kuće te gleda dolje na veliko dvorište što bijaše tako prostrano kao kakav trg.

I evo, dvorište bijaše puno sviju ljudi koji bijahu ludi i bijesni i opsjednuti od zlih duhova. I vidjela je takove, koji su bili goli i takove što su se ogrtali u svoju dugačku kosu i takove, što su si spleli krune iz slame i plašteve iz slame, te se držali kraljevima i takove što su puzali po zemlji i mislili, da su životinje i takove što su neprestano plakali radi neke nesreće, koju nisu mogli spomenuti, i takove što su dovlačili teško kamenje koje su držali zlatom, i takove koji su mislili, da zli demoni govore iz njihovih usta.

Vidjela je kako se svi ovi ljudi guraju prema vratima palače, a oni što su stajali sprijeda udarali su i kucali, da smiju ući.

Napokon se otvore vrata, a jedan rob stupi na prag i upita ih: — Koje su vaše želje?

Tada su počeli svi vikati i govoriti: — Gdje je veliki prorok iz Nazareta? Onaj, koji je od Boga poslan i koji treba da nam vrati našu dušu i naš razum?

Čula je kako im rob ravnodušnim glasom odgovara:

— Ne vrijedi ništa što tražite velikog proroka. Pilat ga je ubio.

Kad je ta riječ bila izrečena, zaviču svi ti luđaci rikom, koja bijaše slična urlanju divljih zvijeri, i u svome očajanju počeli su kidati sa sebe meso tako da je krv tekla na kamenje. A budući da je ona koja je sanjala vidjela svu njihovu nevolju stala je lamati rukama, i jadikovati, i njezin ju je vlastiti jauk probudio.

Ali i opet bijaše zaspala, i opet se u snu našla na krovu svoje kuće, a oko nje sjedile su ropkinje, koje su joj udarale o cimbale i o lutnje, a bademovo drveće sipalo je svoje bijele latice po njoj, a cvijeće ruža penjalica mirisalo je.

Dok je tako sjedila, progovori joj neki glas: — Pođi do ograde, koja okružuje tvoj krov i pogledaj dolje u dvorište.

Ali i u snu nećkala se i reče: — Ja neću vidjeti još više od onih, što se noćas guraju na moje dvorište.

U isti čas začuje odande škripu lanaca, i kuckanje teških čekića, i udaranje drveta o drvo. Njezine ropkinje prestale su pjevati i svirati, pohitale su k ogradi krova i stale gledati dolje. A ni ona nije mogla ostati mirno sjediti, nego pođe tamo i pogleda dolje u dvorište.

Tada je vidjela da je dvorište njezine kuće ispunjeno svima siromašnim sužnjevima koji uopće postoje na tom svijetu. Vidjela je ljude, koji su inače ležali u mračnim zatvorima okovani teškim željeznim okovima. Vidjela je ljude, što su radili u tamnim rovovima, gdje dolaze vukući svoje čekiće, a oni koji su bili veslači na ratnim lađama došli su sa svojim teškim, željezom okovanim veslima. A oni koji su bili osuđeni da budu razapeti na krst, dolazili su i vukli svoje krstove, a oni kojima je morala biti odrubljena glava dolazili su sa svojim sjekirama. Vidjela je one koji su kao robovi bili otpremljeni u strane zemlje i kojima su oči gorjele od čežnje za domom. Vidjela je sve jadne robove, što su radili poput tegleće marve i kojima su leđa bila krvava od udaranja bičem.

Svi ti nesrećnici vikali su kao iz jednoga jedinog grla i govori su: — Otvori, otvori!

Tada stupi rob, koji je stražio na ulazu, na vrata te ih upita: — Koje su vaše želje?

A oni su odgovorili kao i ostali: — Mi tražimo velikog proroka iz Nazareta, koji je došao na zemlju da vrati sužnjevima njihovu slobodu, a robovima njihovu sreću.

Rob im odgovori umornim, ravnodušnim glasom: — Ovdje ga ne možete naći. Pilat ga je ubio.

Kad je ta riječ izrečena, pričinilo se onoj koja je sanjala da se među svima ovim nesrećnicima porodila takova uzbuna pogrda i kletvi, da joj se činilo kako se trese i zemlja i nebo. Ona sama ukočila se

od straha, a tijelom prošao joj je takav drhtaj da se je probudila.

Kad se sasvim razbudila, sjedne u krevetu i reče sama sebi: — Ja neću više sanjati. Sad ću ostati čitavu noć budna, da ne moram gledati više ništa od tih strahota.

Ali gotovo u isti čas, kad je to pomislila, svladao ju je ponovo san te je položila glavu na jastuke i zaspala.

I opet je usnila da sjedi na krovu svoje kuće, a njezin maleni sinčić trči ondje gore amo tamo i igra se lopte.

Tada začuje kako joj neki glas progovara: — Pođi k ogradi što okružuje krov i pogledaj tko su oni što na dvorištu stoje i čekaju.

Ali ona, koja je sanjala, reče sama sebi: — Ja sam ove noći vidjela dosta bijede. Više ne mogu podnijeti. Ostaću ondje gdje jesam.

U isti čas baci njezin sinčić loptu tako da je pala preko ograde ,a dijete pojuri prema ogradi te se popne na rešetke. Tada se ona prestraši te potrči i zgrabi dijete.

Ali kod toga padne joj pogled dolje te vidi još jedamput kako je dvorište puno ljudi.

Ali tamo na dvorištu bijahu svi ljudi s cijele zemlje koji su bili ranjeni u ratu. Došli su osakaćenih tjelesa, odbijenih udova, s velikim otvorenim ranama iz kojih je tekla krv tako da je njome bilo natopljeno cijelo dvorište.

A pokraj njih gurali su se tamo svi ljudi sa cijele zemlje, koji su svoje mile izgubili na bojnom polju. Bijahu to sirote koje su oplakivale svoga hranitelja, i mlade žene koje su dozivale svoje ljubljene muževe, i starice i starci koji su uzdisali za svojim sinovima.

Oni od njih, koji su bili sasvim naprijed, gurali su se prema vratima, a čuvar vrata došao je kao i prije i otvorio.

On upita sve ove ljude koji su bili izranjeni u pravdama i bojevima: — Što tražite u ovoj kući?

A oni su odgovorili: — Tražimo velikog proroka iz Nazareta, koji će zabraniti rat i parbe, te donijeti na zemlju mir. Tražimo onoga koji će načiniti od kopalja kose, a mačeve će pretvoriti u noževe za obrezivanje loze.

Tada odgovori rob malo nestrpljivo: — Ta ne dolazite više da me mučite! Ja sam već dosta puta rekao. Veliki prorok iz Nazareta nije ovdje. Pilat ga je ubio.

Uz te riječi zatvori vrata. Ali ona koja je sanjala stane misliti na sve ono jadikovanje koje će sada nastati. — Ja to neću slušati — reče ona i pohrli od ograde. U isti se čas probudi. I tada opazi da je u svom strahu skočila s kreveta, dolje na hladni kameni pod.

I opet je mislila, kako ove noći ne želi više sanjati, i opet ju je svladao san tako da je zatvorila oči i počela sanjati.

Još je jednom sjedila na krovu svoje kuće, a pokraj nje sjedio je njezin muž. I ona mu je pripovijedala o svojim snima, a on joj se rugao. Tada začuje opet kako joj neki glas govori: — Pođi i pogledaj ljude što čekaju na tvojem dvorištu.

Ali ona pomisli: Ja ih neću gledati. Ja sam noćas vidjela dosta nesrećnika.

U isti čas začuje tri jaka udarca o vrata, a njezin muž pođe k ogradi, da vidi tko to želi da ga puste u njegovu kuću.

Ali čim se nagnuo na ogradu, odmah domahne svojoj ženi neka dođe k njemu.

— Poznaješ li ovog čovjeka? — reče on i pokaže dolje.

Kad je ona pogledala dolje u dvorište, vidi da je puno jahača i konja. Robovi bijahu zabavljeni skidanjem tereta s magaraca i deva. Činilo se kao da je stignuo nekakav otmeni putnik.

Na ulaznim vratima stajao je stranac. Bijaše to visok, star čovjek širokih ramena i tmurna, mrka pogleda.

Žena prepozna odmah stranca te prišapne svojemu mužu: — To je Cezar Tiberije došao u Jerusalim. To ne može biti nitko drugi.

— I ja mislim da ga prepoznajem — reče njezin muž, te u isti čas položi prst na usta, u znak neka šuti i sluša što se dolje u dvorištu govori.

Oni su vidjeli da je stražar izašao i upitao stranca:

— Tko je onaj koga tražiš?

A putnik odgovori: — Tražim velikog proroka iz Nazareta, koji je nadaren čudesnom Božjom snagom. Car Tiberije ga doziva, da ga oslobodi od jedne grozne bolesti koju ne može izliječiti nijedan drugi liječnik. — Kad je to izrekao, rob se ponizno pokloni i reče: — Gospodaru, ne ljuti se, ali tvoja želja ne može biti ispunjena.

Tada se obrati car svojim robovima, što su čekali dolje u dvorištu, te im izda zapovijed.

Robovi mu pritrče. Jedni su imali ruke pune nakita, drugi su držali posude s biserjem, a neki su opet dovlačili vreće pune zlata.

Car se obrati robu koji je stražio na vratima te reče: — To sve neka mu pripadne, ako pomogne Tiberiju. Time može svim siromasima zemlje pokloniti bogatstvo.

Ali stražar pokloni se još dublje nego prije i reče: — Gospodaru, ne ljuti se na svoga roba, ali tvoja želja ne može biti ispunjena.

Tada domahnu car još jednom svojim robovima, a neki od njih dotrče k njemu sa bogato izvezenim odijelom, na kojemu se je sjala kopča od dragulja. I car progovori robu: — Pogledaj, to što mu nudim, to je vlast nad zemljom židovskom. Neka upravlja svojim narodom kao najviši sudac. Ali neka samo najprije pođe sa mnom i izliječi Tiberija.

Ali rob sagne se još dublje k zemlji i reče: — Gospodaru, ne stoji u mojoj vlasti da ti pomognem.

Tada domahne car još jedamput, a njegovi robovi dohrle s jednim zlatnim obručem za čelo i grimiznim plaštem.

— Gledaj — reče on — to je volja careva. — On mu obećaje, da će ga imenovati svojim nasljednikom i dati mu vlast nad čitavim svijetom. On neka ima moć da čitavu zemlju upravlja po volji svoga Boga. Neka samo najprije ispruži svoju ruku i izliječi Tiberija.

Tada se baci rob pred noge careve na pod i reče tužnim glasom: — Gospodaru, ne stoji u mojoj vlasti, da te poslušam. Onaj kojega ti tražiš ne živi više. Pilat ga je ubio.

VIII.

Kad se je mlada žena probudila, bijaše već pun, vedar dan, i njezine su ropkinje stajale kraj nje pa su čekale da joj pomognu kod odijevanja.

Ona bijaše vrlo tiha dok se dala oblačiti, ali napokon upita ropkinju koja joj je češljala kosu je li njezin muž već ustao. Tada sazna da je pozvan da sudi nekom razbojniku.

— Ja bih rado s njime govorila — reče mlada žena.

— Gospodarice — reče ropkinja, — to će se usred istrage moći teško izvršiti. Mi ćemo te obavijestiti čim svrši.

Ona je sjedila šuteći dok nije bila sasvim obučena. Tada upita: — Je li tko od vas čuo govoriti o proroku iz Nazareta?

— Prorok iz Nazareta je neki židovski čudotvorac — odgovori odmah jedna od ropkinja.

— Čudnovato je, gospodarice, da upravo danas pitaš za nj — reče druga ropkinja. — Upravo je on taj koga su Židovi doveli ovamo u palaču, da ga carev namjesnik presluša.

Ona umoli da odmah pođe, te upita zašto je optužen, a jedna od ropkinja se udalji.

Kad se je vratila, reče: — Optužuju ga da se je htio učiniti kraljem ove zemlje, i prizivaju namjesnika, da ga dade razapeti na križ.

Ali kad je žena namjesnikova to čula, onda se

tek prestrašila i rekla: — Ja moram govoriti sa svojim mužem, jer će se inače dogoditi danas ovdje strašna nesreća.

Kad su joj ropkinje rekle da je to nemoguće, počela je drhtati i plakati. I jedna se od njih gane te reče: — Ako želiš namjesniku poslati napisanu vijest, pokušaću da mu se preda.

Tada uzme ona odmah pisaljku te napiše na jednu voštanu pločicu nekoliko riječi, i to bude predano Pilatu.

Ali s njim samim nije se čitav dan sastala nasamu, jer kad je otpremio Židove, te su oni poveli osuđenika na stratište, bilo je vrijeme za jelo, a Pilat je na ručak pozvao nekoliko Rimljana koji su u ono doba boravil u Jerusalimu. Bijahu to zapovjednik četa, jedan mladi učitelj govorništva i još neki drugi.

Ta gozba nije bila baš vesela, jer je žena namjesnikova sjedila za cijelo to vrijeme nijema i potištena te nije sudjelovala kod razgovora.

Kad su gosti zapitali je li bolesna ili žalosna, pripovijedao je namjesnik smijući se o onoj vijesti koju mu je ujutro poslala, i on ju je dražio, jer je držala da će se jedan rimski namjesnik dati snima žene odvratiti od svojih presuda.

Ona odgovori tiho i žalosno: — Doista, to nije bio san, nego opomena koju su nam poslali bogovi. Ti si trebao ostaviti tog čovjeka bar još ovaj jedan dan na životu.

Oni su vidjeli, da je ona doista žalosna; nije se dala utješiti, kolikogod su se gosti trudili da joj zabavnim razgovorom istjeraju iz glave te puste utvare.

Ali iza kratkog vremena digne jedan od njih glavu i reče: — Što je to, jesmo li tako dugo sjedili za stolom, da je dan već počeo da svršava?

Sada svi pogledaju i opaze da se nad prirodu sliježe slab sumrak. Bijaše čudnovato gledati, kako se sve one šarene boje, koje se prostiru iznad sviju stvari i bića, malo pomalo gase, tako da se sve čini jednolično živo.

Poput svega drugoga izgubila su i njihova vlastita lica boju. — Mi doista izgledamo kao mrtvaci, reče mladi govornik s nekom stravom. — Ta naši su obrazi sivi, a naše usnice crne.

Dok je ta tmina postajala sve dubljom, rasla je i strava mlade žene. — Ah, prijatelju — reče ona napokon, — ne spoznaješ li ni sada, da te besmrtnici žele opomenuti. Oni se ljute što si jednoga svetog i nevinog čovjeka osudio na smrt. Ako je već sada i pribit na križ, mislim zacijelo da još ne može biti mrtav. Daj ga skinuti s križa. Ja ću svojim vlastitim rukama njegovati njegove rane. Dopusti da bude dozvan natrag u život.

Ali Pilat odgovori smijući se:

— Zacijelo imaš pravo kad govoriš da je to znak bogova; ali oni ni na koji način ne daju da sunce gubi svoj sjaj za to, što je jedan židovski učitelj krivih nauka osuđen na smrt na križu. Mi pače možemo očekivati da će se zbiti važni događaji, koji će se ticati cijeloga carstva. Tko zna kako će dugo stari Tiberije ... —

On nije dovršio rečenicu, jer je tmina postala tako duboka da nije mogao vidjeti ni čaše što je pred njim stajala. On zato prekine svoj govor, da naloži robovima neka brzo donesu nekoliko svjetiljaka.

Kad je postalo tako svijetlo da je mogao opet vidjeti lica svojih gosti, morao je opaziti nerazpoloženje koje je njima ovladalo.

— Gledaj — reče on malo neraspoložen svojoj ženi, — čini se da ti je napokon ipak uspjelo, da svojim snima razbiješ raspoloženje kod stola; ali ako doista već mora biti, da danas ne možeš ni na što drugo misliti, onda daj radije da čujemo što si sanjala. Pripovijedaj nam i mi ćemo pokušati da protumačimo značenje tvojih sanja.

Mlada žena bijaše na to odmah spremna; dok je pripovijedala o jednom svom priviđenju za drugim, postajali su gosti sve ozbiljniji; prestali su prazniti svoje čaše, a na čelu su im se skupljale bore. Jedini, koji se je još uvijek smijao i sve nazivao utvarama, bijaše sam namjesnik. Doista, to je više nego san, jer sam ja danas vidio kako ulazi u grad, doduše ne car sâm, ali njegova stara prijateljica Faustina. Čudim se samo što se već nije pokazala u palači namjesnikovoj.

— Doista se pronosi vijest, da je cara spopala neka grozna bolest, reče zapovjednik četa, i meni se čini mogućim, da je san tvoje žene neka opomena bogova.

— Ništa čudnovato nema u tom, da je Tiberije poslao jednog glasnika po proroka, da ga dozove k svome bolesničkom ležaju — doda mladi retor.

Zapovjednik obrati se vrlo ozbiljno k Pilatu. — Ako je caru doista palo na pamet da dade pozvati k sebi toga čudotvorca, onda bi bilo bolje za tebe i za sve nas, da ga zatekne na životu.

Pilat odgovori napola u srdžbi: — Je li vas to mrak učinio djecom: moglo bi se gotovo vjerovati, da ste se svi pretvorili u proroke i tumače sanja.

Ali četnik nije popuštao da ga nagovara. — Možda ne bi bilo tako nemoguće spasiti život tom čovjeku da pošalješ jednoga brzog glasnika.

— Vi želite jamačno da me izvrgnete ruglu ljudi — odgovori namjesnik. — Recite sami kakav bi red i kakova pravica vladala u toj zemlji, kad bi se saznalo, da je namjesnik pomilovao jednog razbojnika za to, što je njegova žena usnila zao san?

— Ali ipak je istina, a ne san da sam vidio u Jerusalimu Faustinu — reče mladi govornik.

— Ja preuzimam na sebe odgovornost, da opravdam pred carem svoj prestupak — reče Pilat. — On će shvatiti da taj sanjar, koji se je bez opiranja dao zlostavljati od mojih slugu, ne bi bio imao moć da mu pomogne.

U isti čas kad su bile izrečene riječi, uzdrma se kuća od neke tutnjave, što se je orila poput jake grmljavine, a potres strese tlo. Palača namjesnikova

ostane neoštećena stajati, ali neposredno iza potresa začuje se sa svih strana strahovita lomljava kuća što su se rušile i stupova koji su padali.

Čim se mogao razabrati ljudski glas, dozove namjesnik k sebi jednog roba.

— Potrči na stratište i zapovjedi u moje ime, da skinu s križa proroka iz Nazareta.

Rob smjesta pohiti odande.

Društvo pođe iz blagovaonice u trijem, da se nađe pod otvorenim nebom, ako bi se potres ponovio. Nitko se nije usuđivao progovoriti ni riječi, dok su očekivali povratak roba. On se vrlo brzo vrati; zaustavi se pred namjesnikom.

— Jesi li ga našao na životu? — upita ga ovaj.

— Gospodaru, on bijaše umro, a u isti čas kad je izdahnuo dušu, potresla se zemlja.

Čim je to rekao, kad li na ulaznim vratima zamnije nekoliko teških udaraca. Kad su začuli te udarce, svi se trgnu i skoče kao da je opet nastao potres.

Odmah zatim pojavi se jedan rob.

— Došla je plemenita Faustina i Sulpicije, carev rođak. Došli su da te zamole neka im pomogneš naći proroka iz Nazareta.

Tiho mrmljanje prođe trijemom, i začuju se lagani koraci. Kad se namjesnik ogledao, opazi da su njegovi prijatelji pred njim uzmaknuli kao pred nekim, koga je snašla nesreća.

IX.

Stara Faustina iskrcala se u Kapreji na kopno i potražila cara. Ona mu je ispripovjedila svoju povijest, a dok je pripovijedala, jedva se usuđivala da ga pogleda. Dok nje nije bilo, bolest je strašno uznapredovala, te je ona sama u sebi mislila: ‚Da su besmrtnici milosrdni, bili bi dali da umrem prije nego što tom jadnom izmučenom čovjeku moram reći da je nestalo svake nade.

Ali na njezino veliko čudo Tiberije je sve to slu-

šao veoma ravnodušno. Kad mu je pripovijedala da je veliki čudotvorac razapet na krst onoga istog dana kad je stigla u Jerusalim, te joj nije mnogo manjkalo da ga spasi, započne plakati, jer ju je mučilo njezino razočaranje. Ali joj Tiberije tek reče:

— Ti se dakle doista radi toga žalostiš. Ali Faustina, zar ti čitav život u Rimu nije uništio vjerovanje u čudotvorce i čarobnjake, što si usisala za svoga djetinjstva u Sabinskim brdima?

Tada je starica uvidjela, da Tiberije nije nikad očekivao pomoć od proroka iz Nazareta.

— Zašto si me onda pustio da putujem u tu daleku zemlju, kad si taj put držao cijelo vrijeme beskorisnim?

— Ti si moj jedini prijatelj — reče car — Zašto da ti odbijem molbu, dok je još u mojoj moći da ti je uslišam?

Ali starica nije se htjela složiti s time da ju je car držao za ludu.

— Vidiš li, to je tvoja stara podlost — reče ona ljutito. — To je ono što kod tebe ne mogu nikako podnijeti.

— Ti se nisi trebala vratiti natrag k meni — reče Tiberije, — nego si morala ostati u svojim brdima.

Jedan se čas činilo da će njih dvoje, koji su se tako često sukobili, opet zapasti u prepirku, ali se ljutnja staričina odmah razplinula. Bijahu prošla vremena kad se je s carem mogla ozbiljno prepirati. Ona odmah spusti glas, ali ipak nije mogla da sasvim odustane od pokušaja da zadrži pravo.

— Ali taj čovjek bijaše doista prorok — reče ona. — Ja sam ga vidjela. Kad su se moje oči susrele s njegovima, pomislila sam da je on bog. Bila sam sasvim izvan sebe, što sam ga pustila da umre.

— A ja sam sretan, što si ga pustila da umre — reče Tiberije — On je vrijeđao cara i bio je buntovnik.

Faustini nije mnogo manjkalo, da opet zapadne u srdžbu.

— Ja sam s mnogima od njegovih prijatelja u Jerusalimu razgovarala o njemu — reče ona. On nije počinio ona zločinstva zbog kojih je bio optuživan.

— Ako i nije počinio ta zločinstva, zacijelo ipak nije bio bolji nego tko drugi — reče car umorno. — Gdje je onaj čovjek koji u svom životu nije tsiuću puta zaslužio smrt.

Ali te riječi careve nagnaju Faustinu da učini nešto, zašto se dosad još ne bijaše sasvim odlučila.

— Ja ću ti ipak dati jedan dokaz njegove moći — reče ona. — Kazala sam ti prije da sam svoju maramu položila na njegovo lice; to je ova ista marama koju sad držim u svojoj ruci. Hoćeš li je jedan čas pogledati?

Ona razprostre maramu pred carem, i on ugleda na njoj otisnut sjenoviti lik ljudskog lica.

Glas staričin drhtao je od uzbuđenja dok je nastavljala: — Taj je čovjek vidio, da ga ljubim. Ne znam kakova mu je moć dala sposobnost, da mi ostavi svoju sliku. Ali moje se oči pune suzama, kad to gledam.

Car se je nagnuo i promatrao ovu sliku koja se je, činilo se, sastojala iz krvi i suza i crnih sjena boli.

Tako je malo pomalo izlazilo pred njega čitavo lice, kako je bilo utisnuto u maramu. On je vidio kapljice krvi na čelu, bodljikavi trnov vijenac, kosu što je bila slijepljena od krvi i usta koja su se činila da podrhtavaju od boli.

On se je sagibao sve dublje k slici.

Sve jasnije bivalo je lice. Iza sjenovitih crta ugledao je najedamput oči kako sjaju nekim životom, i dok su mu one govorile o najstrašnijoj patnji, pokazivale su mu u isti mah čistoću i dostojanstvo kakovo nikad prije nije ugledao. Ležao je na svojoj počivaljci i upijao očima u se ovu sliku. — Je li to čovjek? — pitao je blago i tiho. — Je li to čovjek?

I opet je ležao mirno i promatrao sliku. Preko njegova lica počele su teći suze. — Žalim tvoju smrt, ti nepoznati — šaptao je on.

— Faustino! — usklikne on — zašto si dopustila da taj čovjek umre. On bi me bio izliječio?

I opet utone u razmatranje slike.

— Ti čovječe, — reče iza nekog vremena, — ako ne mogu od tebe da dobijem svoje zdravlje, mogu te bar još osvetiti. Moja će se ruka teško spustiti na one koji su mi ukrali tebe.

I opet je ležao dugo vrijeme šuteći, ali se onda spusti na tle i padne pred slikom na koljena.

— Ti si čovjek — reče on. — Ti si ono, što se nisam nikad nadao da ću ugledati. — I on pokaže na sebe sama, na svoje iznakaženo lice i svoje izjedene ruke. — Ja i svi ostali, mi smo divlje zvijeri i nemani, ali ti si čovjek.

On sagne glavu tako duboko pred slikom, da se je dotaknuo zemlje. — Smiluj mi se, ti nepoznati — reče on, a njegove suze nakvase kamen.

— Da si ostao na životu, bio bi me izliječio sam pogled na tebe — reče on.

Jadna starica prestrašila se je poradi toga, što je učinila.

— Bilo bi bolje da nijesam caru pokazala sliku — reče ona.

Ona se je od početka bojala, da će njegova bol biti prevelika kad je ugleda.

I u svome očajanju poradi žalosti careve trgne sliku k sebi zato da je makne njegovim pogledima.

U to car digne glavu, i evo njegovo lice bilo je promijenjeno i bijaše takovo kakovo je bilo prije bolesti. Bijaše kao da je bolest imala korijen i hranu u mržnji i preziranju ljudi, što se je nastanilo u njegovu srcu, i ona je morala da izmakne u istom onom času, čim je on osjetio ljubav i sažaljenje.

*

Ali slijedećeg dana otposlao je Tiberije tri glasnika. Prvi je pošao u Rim i naložio, da senat odredi istragu o tom kako namjesnik u Palestini obavlja svoju službu i da ga kazni, ako se dokaže da tlači narod i nevine osuđuje na smrt.

Drugi glasnik bude poslan vinogradaru i njegovoj ženi, da im zahvali i nagradi ih za savjet koji su dali caru, i da im ujedno kaže kako je sve prošlo.

Kad su oni saslušali sve do kraja, zaplaču tiho, a čovjek reče: — Ja znam, da ću do kraja svoga života razmišljati o tom, što bi se bilo dogodilo, da su se ta dvojica sastala. — Ali žena odvrati:

— Nije moglo biti drugačije. Bijaše to prevelika misao, da bi se njih dvojica imala susresti. Gospodin Bog je znao, da svijet taj susret ne bi mogao podnijeti.

Treći glasnik pođe u Palestinu, te odande dovede nekoliko Kristovih učenika u Kapreju, i oni su počeli ovdje objavljivati nauku koju je propovijedao Raspeti.

Kad su ti učitelji stigli u Kapreju, ležala je stara Faustina na samrti. Ali oni su dospjeli da je još prije njezine smrti učine učenicom velikog proroka, i da je pokrste, a na krstu bude nazvana Veronika, jer joj je bilo suđeno, da ljudima donese pravu sliku njihova Otkupitelja.

CRVENDAĆ

Bijaše to u vrijeme kad je gospod Bog stvarao svijet, i kad nije stvorio samo nebo i zemlju nego i sve životinje i biljke, te im ujedno nadao i imena.

Ima iz onoga doba mnogo priča; a kad bismo ih sve poznavali, znali bismo također i razjašnjenje za sve na svijetu, što sada ne možemo razumjeti.

Bijaše se to dogodilo onda. Jednoga dana kad je naš Stvoritelj sjedio u raju i bojadisao ptice, nestalo je boje iz lončićâ našega Gospoda, te bi češljugarka ostala bez boje, da Gospod Bog nije sve kičice otro na njezinu perju.

Onda se dogodilo da je magarac dobio svoje duge uši, jer nije upamtio kakvo ime mu je dano. On je to zaboravio čim je učinio par koračaja izvan dohvata raja, i triput se je vraćao i pitao kako se zove, dok Gospod Bog nije postao malo nestrpljiv, te ga zgrabio za obje uši i rekao: — Tvoje je ime magarac, magarac, magarac!

I dok je tako govorio navukao mu je uši, da dobije bolji sluh te da upamti što mu se govori.

Toga se istog dana dogodilo da je bila kažnjena i pčela. Kad je naime pčela bila stvorena, počela je odmah sabirati med, a životinje i ljudi koji su osjetili kako slatko med miriše došli su i htjeli ga kušati. Ali je pčela htjela sve zadržati za se te je svojim otrovnim ubodima odgonila od sebe sve koji bi se približili saćama. To je Gospod Bog vidio i odmah je pozvao pčelu preda se te je kaznio. — Ja sam ti dao dar da sabireš med koji je najslađi od svega stvorenoga — reče Gospod, — ali ti time nisam dao pravo da budeš okrutna prema svome bližnjemu. Upamti to, svakiput kad ubodeš koga tko želi okusiti tvoj med, moraš umrijeti!

Ah da, tada se je dogodilo da je cvrčak postao slijep, a mrav izgubio svoja krila; tako se mnogo čudesnoga zbilo toga dana.

Naš je Gospod sjedio čitav dan blag i velik, te je stvarao i budio na život, a predvečer padne mu napamet da stvori jednu malu sivu ptičicu.

— Upamti da ti je ime crvendać! — reče Gospod ptici kad je bila gotova. I on je položi na svoj dlan te je pusti da odleti.

Ali kad je ptičica neko vrijeme letjela unaokolo te razgledala lijepi svijet na kome treba da živi, dobije volju da i sebe samu pogleda. Tada opazi da je sasvim siva, a grlo bijaše joj isto tako sivo kao i sve ostalo. Crvendać se je okretao, vrtio i ogledao u vodi, ali nije mogao na sebi otkriti nijednoga crvenog pera.

Tada poleti ptičica natrag Gospodu Bogu.

Gospod sjedio je na prijestolu, dobar i blag, a iz njegovih su ruku izlijetali leptiri što su lepršali oko njegove glave; golubice su gukale na njegovim ramenima, a iz tla unaokolo njega nicale su ruža, ljiljan i krasuljak.

Srce je maloj ptičici udaralo jako od straha, ali je ona ipak u lakom luku dolijetala sve bliže i bliže prema Gospodu Bogu te se napokon spusti na njegovu ruku.

Tada je upita Gospod Bog, kakve su joj želje.

— Ja bih te htjela tek nešto upitati — reče mala ptica.

— A što bi to htjela znati? — upita je Bog.

— Zašto da se zovem crvendać, kad sam sasvim siva od kljuna do repa? Zašto se zovem crvendać, kad ni jedno jedino crveno perce ne nazivam svojim?

I ptičica je gledala moleći našega Gospoda svojim malenim crnim očicama te je otkrenula glavicu. Naokolo vidjela je gnjetlove, sasvim crvene ispod lake zlatne prašine, papige sa bogatim crvenim ovratnicima, pijetlove s crvenim krestama, a da ni ne govorimo o leptirima, zlatnim ribicama i ružama. I sasvim je prirodno pomislila, kako bi malo trebalo, tek jedna jedina mala kapljica boje na njezinim prsima, te bi ona bila lijepa ptica, a i ime bi joj pristajalo.

— Zašto da se zovem crvendać, kad sam sasvim siva? — upita ptičica ponovno i stane čekati da će joj Gospod Bog reći:

— Ah, prijatelju, vidim da sam sasvim zaboravio da tvoje grudno perje obojim crveno, ali pričekaj samo jedan časak, pa ću to učiniti.

Ali Gospod Bog samo se tiho nasmiješi i reče:

— Nazvao sam te crvendaćem, i crvendać ćeš se zvati, ali moraš sama nastojati da zaslužiš svoje crveno perje.

I uz te riječi digne Gospod Bog ruku i pusti ptičicu ponovno da odleti u svijet.

Ptica je vrlo zamišljena odletjela dolje u raj. Što bi tako mala ptičica, kaošto je ona, mogla učiniti, da si pribavi crveno perje?

Jedino što joj je palo na pamet bijaše to da si sagradi gnijezdo u jednom trnovu grmu. Ugnijezdila se između bodljika i gusta trnja. Činilo se kao da očekuje da će jedna ružina latica zapeti o njenu grlu te mu dati svoju boju.

*

Neizmjeran niz godina bijaše protekao od tog dana, koji bijaše najradosniji dan na zemlji. Od tog su vremena bile životinje kao i ljudi napustile zemaljski raj te se razasuli po cijelom svijetu. I ljudi su tako daleko doprli da su naučili obrađivati tlo i ploviti po moru, pribavili su si odjeće i nakite, da, oni su već odavna bili naučili da grade velike hramove i moćne gradove kao Tebu, Rim i Jeruzalem.

Tada svane nov dan, koji se nije dugo imao zaboraviti u povijesti zemlje, a ujutro toga dana sjedio je crvendać na jednom malom golom humku pred zidinama jerusalimskim i pjevao svojim mladima što su ležali u jednom malenom gnijezdu u niskom trnovu grmu.

Crvendać pričao je svojim mladima o onom divnom danu stvaranja svijeta i o davanju imena, kako je to svaki crvendać pričao svojoj djeci, od prvoga koji je čuo riječ Božju i izašao iz Božje ruke.

I gledajte — završi on žalosno — tako je mnogo godina prošlo od dana otkad je stvoren svijet, tako je mnogo ruža cvalo, tako je mnogo malih ptičica izašlo iz svojih jaja, tako mnogo da ih nitko ne može izbrojiti, ali crvendać je još uvijek malena, siva ptičica, i još mu uvijek nije uspjelo da si pribavi crveno perje.

Sitna mladunčad otvorila je širom svoje kljunove i zapitala, nijesu li njihovi pređi pokušali da izvrše kakovo veliko djelo, da zadobiju neprocjenjivu crvenu boju.

— Mi smo svi učinili ono što smo mogli — reče mala ptica, ali nam nikome nije to pošlo za rukom. Već je prvi crvendać susreo jednom neku drugu pticu, koja mu je bila sasvim nalik, i on ju je počeo odmah takovom ljubavlju ljubiti da je osjetio kako mu grudi plamte. ‚Ah, pomisli on tada, sad razumijem: dragi Bog želi da ja tako jako ljubim da se moje perje od ljubavnog žara što se budi u mom srcu, oboji crveno.' Ali mu nije uspjelo, kao što to

nije uspjelo ni svima iza njega, i kaošto to neće uspjeti ni vama.

Sitna mladunčad zacvrkuta žalosno; već su počeli žaliti za tim, da crvena boja neće resiti njihova mala pahuljasta grla.

— Mi smo polagali nadu i u pijev — reče stara ptica govoreći otegnutim glasom. — Već je prvi crvendać pjevao tako, da su mu se grudi nadimale od oduševljenja, i on se opet usudio nadati. Ah, mislio je on, radost pjevanja što boravi u mojoj duši, obojiće crveno moje perje. No on se prevario kaošto su se prevarili svi iza njega, i kaošto ćete se prevariti i vi.

Opet se čulo žalobno pijukanje iz gološavih grla mladunčadi.

— Polagali smo nade i u našu hrabrost i smionost — govorila je ptica. — Već se je prvi crvendać hrabro borio s ostalim pticama, a grudi su mu gorjele od bojnog zanosa. Ah, mislio je on, moje će se perje obojiti crveno od želje za bojem, što plamti u mojem srcu. Ali i on je nastradao, kaošto ćete nastradati i vi.

Sitni mladi zapijukali su junački, da će ipak pokušati dobiti nagradu za kojom čeznu, ali im stara ptica odgovori žalosno, da je to nemoguće. Čemu se mogu oni nadati, kad toliki odlični pređi nijesu postignuli cilja? Što mogu oni više učiniti nego ljubiti, pjevati i boriti se? Što mogu . . .

Ptica zapne u pola riječi, jer je kroz jedna vrata jerusalimska dolazilo mnoštvo svijeta, a čitava je ta rpa jurila prema brežuljku, na kojem je ptica savila svoje gnijezdo.

Bijahu tu jahači na ponosnim konjima, ratnici s dugačkim kopljima, krvnici s čavlima i čekićima, bijahu tu svećenici koji su stupali dostojanstvenim koracima, i suci, zaplakane žene, a izpred sviju tih rulja podivljala naroda, grozna urlajuća rpa probisvijeta.

Malena siva ptičica sjedila je dršćući na rubu svojega gnijezda. Bojala se svaki čas, da će maleni trnov grm biti zgažen, a njezini sitni mladi ubijeni. — Pazite — dovikivala je ona malim nezaštićenim mladima — skupite se u gustu rpu i budite mirni! Evo dolazi konj i prolazi upravo preko nas. Evo, sad opet dolazi jedan ratnik sa sandalama obijenima željezom! A sada opet juri ovamo čitava divlja rulja.

Najedamput prestane ptica sa svojim opomenama, te postane tiha i mirna. Gotovo je zaboravila na pogibao u kojoj se nalazila.

Iznenada skokne dolje u gnijezdo i raširi svoja krila iznad svojih mladih.

— Ne, to je previše strašno — reče ona. — Ja neću da vi to vidite — tu su tri zločinca što treba da budu razapeti na križ.

I ona raširi prestrašeno krila tako da mladi nisu mogli ništa vidjeti. Oni su tek razabirali gromke udarce čekićem, jaukanje i divlju riku naroda.

Crvendać je pratio cijeli taj prizor očima koje su

se širile od strave. Nije mogao da odvrati pogled od onih triju nesrećnika.

— Kako su ljudi okrutni! — reče ptica iza nekog vremena. — Nije im dosta da te jadne stvorove pribijaju na križ, ne, nego su na glavu jednoga od njih nabili krunu iz oštra trnja.

— Vidim da je trnje izranilo njegovo čelo i da teče krv — nastavi ona. A taj je čovjek tako lijep i gleda tako blagim pogledima oko sebe, da bi ga svatko morao ljubiti. Meni je kao da mi oštrica koplja prolazi kroz srce, kad ga vidim kako trpi.

I mala ptica počela je osjećati sve veću samilost sa onim što bijaše okrunjen trnjem. — Da sam moj brat orao — pomisli ona, — istrgnula bi čavle iz njegovih ruku i svojim bi jakim pandžama razagnala sve ove ljude koji ga muče.

Ona je vidjela kako kaplje krv na čelo razapetoga i nije više mogla izdržati u svojem gnijezdu.

Ako i jesam tek malena i slaba, ipak moram učiniti nešto za ovoga jadnog patnika — mislila je ptica, te je ostavila svoje gnijezdo i poletjela opisujući iznad razapetoga široke krugove.

Ona je obletjela nekoliko puta oko njega, a da se nije usuđivala približiti, jer bijaše tek plaha malena ptičica koja se nije nikad usudila približiti čovjeku. No malo pomalo skupi hrabrosti, prileti sasvim blizu, te izvuče svojim kljunom jedan trn koji je bio prodro u čelo razapetoga.

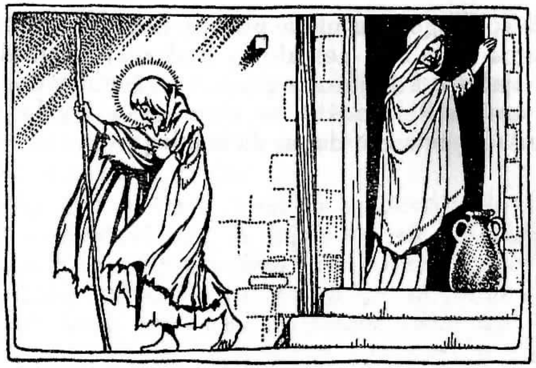
Ali dok je to činila, padne jedna kapljica krvi razapetog na grlo ptičice. Ta se brzo razlije i oboji joj sve ono maleno, nježno perje na prsima.

Kad se je ptica opet vratila u svoje gnijezdo, doviknu joj njezini mladi:

— Tvoje su grudi crvene, tvoje je perje crvenije od ruža!

— To je tek jedna kapljica krvi sa čela onoga jadnog čovjeka — reče ptica. — Nje će nestati čim se okupam u kojem potoku ili u kakom bistrom izvoru.

Ali kolikogod se mala ptičica kupala, crvene boje s njezina grla nije nestalo, a kad su joj mladi poodrasli, sjala je i s njihova perja na grudima boja crvena poput krvi, kaošto se sjaju prsa i grlo svakog crvendaća sve do dana današnjega.

SPASITELJ I SV. PETAR

Bijaše to u ono doba, kad su naš Gospodin i sveti Petar upravo došli u raj, pošto su kroz mnogo godina žalosti putovali po svijetu i mnogo toga prepatili.

Možemo misliti da je to bila velika radost za svetog Petra. Možemo misliti i to da je nešto sasvim drugačije sjediti na vrhu raja te gledati naokolo po svijetu, nego kao prosjak lutati od praga do praga. Bijaše druga stvar hodati po vrtovima raja, nego lutati po svijetu i ne znati, hoće li se za olujne noći naći zaklonište ili će se morati dalje putovati napolju po cesti, u zimi i mraku.

Mora se samo pomisliti na to kakovo je to moralo biti veselje iza takova puta napokon stignuti na pravo mjesto. On nije mogao biti uvijek tako siguran, da će se sve to dobro svršiti. On nije mogao drugo nego da katkada posumnja i bude nemiran, jer sveti Petar, taj jadnik, nije mogao gotovo shvatiti čemu to služi da oni provode tako težak život, kad je naš Gospod i Spasitelj gospodar svijeta.

A sad ne će više nikada da ga spopadne čežnja i da ga muči. Lako se može vjerovati, da je radi toga bio sretan.

Sad bi se bio mogao gotovo i smijati tome, koliko su žalosti on i naš Gospod morali pretrpjeti i sa kako malim su se morali zadovoljavati.

Jednom, kad im je bilo tako loše te je mislio da to ne će moći dulje podnositi, uzeo ga je naš Gospod sa sobom i počeo se s njime verati uz jedan visoki brijeg, a da mu nije rekao kakova posla imadu gore.

Prolaz'li su pokraj gradova što su ležali na podnožju brda, i pokraj dvoraca koji su se nalazili više gore. Bijahu prošli pokraj seljačkih imanja i planinskih kolibica te su ostavili iza sebe kamenu spilju posljednjeg drvodjelje. Bijahu napokon prispjeli onamo, gdje je brdo bilo golo, bez biljki i drveća, i gdje si je neki pustinjak bio sagradio kolibicu, da pritekne u pomoć putnicima koje stigne nevolja.

Tada su prolazili preko snijежnih poljana gdje su spavali svisci, te su stigli gore sve do divljih ledenih gromada, do kojih jedva može da dođe kozorog.

Tamo gore našao je naš Gospod jednu malu ptičicu s crvenim grudima, koja je smrznuta ležala na ledu, te je tu malenu češljugarku dignuo i spremio je. I sveti Petar se sjećao da je bio radoznao hoće li ta ptica biti njihov ručak.

Bijahu prevalili velik komad puta preko kliskih ledenjaka, te se svetom Petru gotovo činilo da nisu nikad bili tako blizu carstvu mrtvih, jer ih je obavijao smrtno ledeni vjetar i mrtvački tamna magla, a nadaleko i široko nije se nalazilo ništa živo. Pa ipak, nisu bili više dospjeli nego do sredine brda. Tada je on zamolio Spasitelja da se smije vratiti.

— Još ne — reče naš Gospod, — jer ti želim pokazati nešto, što će ti dati snagu da podnosiš sve brige.

I oni su kroz maglu i zimu putovali dalje, sve dok nisu stigli do jedne neizmjerno visoke stijene, koja im nije dala da idu dalje.

— Taj se zid prostire naokolo brda — reče naš Gospod, — i ne možeš ga ni na kojem mjestu prijeći. A ne može također nijedan čovjek vidjeti ništa od

onoga, što leži iza njega, jer ovdje počinje raj i tu gore uz čitavo brdo stanuju blaženi mrtvi.

Tada sveti Petar nije mogao a da ne učini nepovjerljivo lice. — Tamo unutra nije mrak i zima kao ovdje — reče naš Gospod, nego je tamo jasan sjaj sunca i zvijezda — Ali sveti Petar mu nije mogao povjerovati.

Tada uzme naš Gospod onu malu ptičicu, što ju je bio našao na snježnoj poljani, nagne se natrag te je baci preko zida tako da je pala u raj.

I odmah zatim začuje sveti Petar zanosno i veselo cvrkutanje, prepozna pijev češljugarke, te se veoma začudi. On se obrati našem Gospodu i reče: — Daj da pođemo opet na zemlju i da podnosimo sve što se mora podnositi, jer sad vidim da si govorio istinu, i da ima jedno mjesto na kojemu život nadvladava smrt.

I oni bijahu pošli nizbrdo i započeli svoje putovanje iznova.

Onda nije sveti Petar mnogo godina vidio više ništa od raja, nego je samo obilazio naokolo i čeznuo za zemljom iza zida. A sad je bio napokon tamo te nije trebao više čeznuti, nego je punim šakama mogao čitav dan grabiti radost iz izvora koji nikad ne presahne.

Ali sveti Petar bijaše jedva četrnaest dana u raju, kad se desilo da je jedan anđeo došao pred Boga, koji je sjedio na svom prijestolu, sedam se puta pred njim poklonio i rekao da se morala svetom Petru dogoditi neka teška nesreća. On ne će ni jesti ni piti, a oči su mu crvene kao da nekoliko noći nije spavao.

Čim je naš Gospod to čuo, digne se i pođe da potraži svetog Petra.

Nađe ga daleko, na krajnjoj granici raja. Ležao je na tlu, kao da je previše umoran a da bi mogao stajati, a svoje je odijelo razderao i glavu posuo pepelom.

Kad je naš Gospod vidio njega tako žalosna, sjedne pokraj njega na zemlju te mu stane govoriti, kao što

je radio onda dok su još prolazili kroz nevolje ovog svijeta.

— Što ti zadaje toliko žalosti, sveti Petre? — reče naš Gospod. Ali je bol tako ovladala svetim Petrom, da nije mogao ništa odgovoriti.

— Što ti zadaje toliko žalosti sveti Petre — upita ponovno Gospod. Kad je Spasitelj ponovio svoje pitanje, skine sveti Petar s glave svoju zlatnu krunu te je baci Bogu pred noge, kao da želi reći da odsad ne želi imati više nikakova udjela u njegovoj časti i veličanstvu.

Ali Gospod je dobro razumio da je sveti Petar tako očajan te ne zna što radi, te se zato nije na nj razljutio. — Ti mi napokon moraš reći što te muči — reče on isto tako blago kao prije, ali s još više ljubavi u svom glasu.

Ali sada skoči sveti Petar, te naš Gospod vidi da on nije samo žalostan nego i ljutit.

— Želim da mi daděš otpust iz tvoje službe. Ja ne mogu više nijednoga dana ostati u raju.

Ali naš Gospod kušao je da ga smiri, kao što je to morao raditi često prije, kad bi se sveti Petar razljutio.

— Ja te doista ne ću priječiti da odeš, ali najprije mi moraš reći, što ti se ovdje ne sviđa.

— Mogu ti kazati, da sam očekivao bolju nagradu, kad smo nas dvojica podnosili dolje na zemlji svakovrsne jade — reče sveti Petar.

Naš Gospodin spozna da je duša svetoga Petra ispunjena gorčinom, ali nije prema njemu osjećao nikakove srdžbe.

— Ja ti kažem da si slobodan, te možeš otići kud te volja — reče on, — ali mi moraš prije reći što te žalosti.

Tada napokon ispripovjedi sveti Petar zašto je nesretan.

— Imao sam staru majku, i ona je pred nekoliko dana umrla.

— Sad znam što te muči — reče naš Gospod. — Ti patiš što tvoja majka nije došla ovamo u raj.

— Tako je — reče sveti Petar, i u isti čas ga tako svlada bol da je počeo jaukati i plakati.

— Ja ipak mislim da sam zaslužio, da bi ona smjela doći ovamo.

Ali kad je naš Gospod saznao, zašto se sveti Petar žalosti, rastuži se također i on, jer majka svetog Petra nije bila takova, da bi mogla doći u raj. Ona nije nikad ni na što drugo mislila, nego da skuplja novce, a siromasima koji bi dolazili pred njena vrata nije nikada dala ni prebijene pare, ni zalogaja kruha. Ali je naš Gospod dobro razumio. Sveti Petar nije mogao nikako razumjeti, da je njegova majka bila tako škrta da ne bi mogla doći u raj.

— Sveti Petre — reče on, — kako ti znaš, da bi se tvoja majka kod nas osjećala srećnom?

— Evo, to govoriš samo za to da me ne moraš saslušati, — reče Petar. — Tko se ne bi u raju osjećao sretnim?

— Onaj koji ne osjeća radosti nad radošću drugih, taj ovdje ne može biti sretan — reče naš Gospod Bog.

— Tada ima ovdje još i drugih osim moje majke koji ne spadaju u raj — reče sveti Petar, a Bog osjeti, da time misli njega.

I on bijaše teško ražalošćen, što je svetog Petra snašla tako teška bol, da nije više znao što govori. Ostao je neko vrijeme stajati i čekao je, neće li sveti Petar požaliti i uvidjeti, da njegova majka ne spada u raj, ali on nije nikako htio doći k pameti.

Tada pozove naš Gospod preda se jednog anđela te mu zapovjedi da pođe dolje u pakao te da dovede sa sobom gore u raj majku svetog Petra.

— Daj da također i ja vidim, kako je dovodi gore — reče sv. Petar.

Naš Gospod uzme svetog Petra za ruku te ga povede napolje do jedne klisure, koja se je na jednoj strani spuštala uspravno i strmo. I on mu pokaže

kako se mora tek sasvim malo nagnuti preko ruba, da vidi upravo dolje u pakao.

Kad je sveti Petar pogledao dolje, nije mogao ispočetka razabrati ništa, kao da je pogledao u kakav bunar. Bijaše kao da se otvorilo jedno beskrajno, crno ždrijelo ispod njega. Prvo što je tek nejasno mogao razabrati bijaše anđeo koji se već bio spremio

na put u ponor. Vidio je kako taj bez svakog straha hiti dolje u mrak, te je samo slabo raskrilio krila, da ne padne previše naglo.

Ali kad je sveti Petar priviknuo svoje oči malo na to, počeo je vidjeti sve više i više; napokon je shvatio, da raj leži na jednom okruglom brdu, koje okružuje široka provajlija, a na dnu toga ponora imaju prokleti svoja sjedišta. Vidio je kako je anđeo neko vrijeme padao i padao, a da nije stignuo dolje u dubinu. Bilo ga je sasvim strah poradi toga, što je taj put tako dugačak.

— Samo da može opet s mojom majkom doći ovamo gore — reče on.

Spasitelj je samo velikim žalosnim očima pro-

matrao svetoga Petra. — Nema tereta, koji moj anđeo ne bi mogao dignuti.

A anđeo se spuštao tako duboko dolje u ponor, da tamo nije više mogla doprijeti nijedna sunčana zraka, nego su ondje vladale crne sjene.

Ali sad se pričinilo, kao da je anđeo svojim letom unio onamo malo vedrine i svjetlosti tako da je svetom Petru bilo moguće razabrati, kako tamo dolje izgleda.

Bijaše to beskrajna, crna, kamena pustinja. Oštre, šiljate hridine pokrivale su čitavo tlo, a između njih odrazivale su se mlake crne vode. Tu se nije nalazila nijedna zelena travčica, nijedno drvo, nikakav znak života.

Ali posvuda na oštre klisure bijahu se popeli prokletnici. Visjeli su na šiljcima klisura, na koje se bijahu popeli u nadi, da će se moći spasiti iz ponora, a kad su uvidjeli, da ne mogu nikamo stignuti, ostali su tamo gore okamenjeni od očaja.

Sveti Petar vidio je nekoje od njih, kako sjede ili leže, a ruke su im ispružene od vječite čežnje, a oči nepomično upravljene gore. Drugi su opet sakrili rukama lice, kao da ne moraju gledati beznadne strahote oko sebe. Bijahu svi nepomični, i nijedan se od njih nije kretao. Nekoji su ležali, a da se nijesu ni maknuli, u mlakama, te nisu ni pokušavali da izađu iz njih.

Najgroznije bijaše to, što ih je bilo tako mnogo. Činilo se kao da se dno ponora ne sastoji ni iz čega drugoga nego iz tjelesa i glava.

I svetog je Petra svladao nov nemir. — Vidjećeš, on je neće naći — reče on našem Gospodu. A Bog ga je gledao istim onim tmurnim pogledom kao i prije. On je dobro znao, da se sveti Petar ne mora uznemirivati poradi anđela.

Ali svetom se Petru još uvijek činilo, kao da anđeo ne može odmah naći njegovu majku između velikog mnoštva prokletnika. Raširio je krila i lebdio iznad ponora, dok ju je tražio.

Najednom opazi jedan od prokletnika anđela, i on skoči, ispruži k njemu ruke i klikne: — Uzmi me sa sobom, uzmi me sa sobom!

Tada najednom prodre život u čitavu onu rpu. Svi oni milijuni što su očajavali dolje u paklu, skoče u isti čas, uzdignu ruke i zazovu anđela, da ih odvede gore u blaženi raj.

Njihovi su povici dopirali sve gore do našeg Gospoda i svetoga Petra, a njima su srca uzdrhtala od bola kad su to čuli.

Anđeo je lebdio visoko iznad prokletnika, ali dok je plovio ovamo i onamo, da otkrije onu koju je tražio, jurili su svi za njim, da se činilo kao da ih mete vijavica.

Napokon je anđeo opazio onu, koju je morao dovesti sa sobom. On sklopi krila na leđima te se spusti dolje kao strelica. A sveti Petar klikne od radosnog čuda, kad je vidio kako rukom obuhvate njegovu majku te je uzdiže.

— Blagosloven Ti, koji mi dovodiš majku! — reče on.

Gospod Bog položi kao u nekoj opomeni svoju ruku na rame svetoga Petra, kao da ga želi spriječiti da se ne veseli prerano.

Ali svetomu Petru nije mnogo manjkalo, te bi se bio rasplakao od veselja, jer mu je majka spasena, i on nije mogao shvatiti da ih može još nešto rastavljati. A još veće veselje činilo mu je kad je vidio da su neki prokletnici kakogod je anđeo bio brz dok je dignuo njegovu majku, ipak bili još brži tako da su se na onu koja je morala biti izbavljena objesili, da zajedno s njom budu odvedeni u raj.

Bijaše ih se otprilike dvanaest objesilo na staru ženu, a sveti je Petar mislio da će za njegovu majku biti velika čast ako tolikim nevoljnicima pomogne da se riješe prokletstva.

Ni anđeo nije uradio ništa da ih u tom spriječi. Činilo se da ga teret nimalo ne tišti, jer se samo uspinjao i uspinjao, a krilima nije kretao teže nego da nosi u nebo kakovu mrtvu ptičicu.

Ali je uto sveti Petar vidio kako je njegova majka počela od sebe otkidati nevoljnike, koji su se objesili o nju. Ona je grabila njihove ruke te ih je otkidala od sebe, tako da se jedan za drugim rušio dolje u pakao.

Sveti je Petar mogao čuti kako su molili i zaklinjali je, ali se činilo da starica ne može podnijeti da itko osim nje postane blažen. Ona se oslobađala jednoga za drugim te ih je puštala da se ruše dolje u propast. I dok su se rušili, čitav se je prostor ispunjao jaukanjem i kletvama.

Tada povikne sveti Petar te zamoli svoju majku neka ipak pokaže smilovanje, ali ona nije htjela ništa čuti, nego je nastavljala kaošto bijaše započela.

I sveti je Petar vidio kako anđeo sve polaganije i polaganije leti, što mu teret postaje lakši. I svetog Petra pograbi sada takav strah da ga noge više nijesu mogle nositi, i on je morao pasti na koljena.

Napokon je preostala tek jedna jedina duša koja se čvrsto držala majke svetog Petra. Bijaše to jedna mlada žena, koja joj se ovjesila o vrat te je tik uz njezino uho molila i zaklinjala, da je pusti zajedno sa sobom u blaženi raj.

Uto je već anđeo sa svojim teretom došao tako daleko, da je sveti Petar ispružio ruke, da primi svoju majku. Činilo mu se, da anđeo mora još samo nekoliko puta udariti krilima da dopre gore do brijega. Ali tada anđeo najedamput smiri svoja krila, a lice mu postane tmurno kao noć.

Sada je naime stara žena ispružila ruke natrag, zgrabila onu drugu što joj je visjela na vratu za ruke, te je kidala i trgala, dok joj nije uspjelo da rastavi ovijene ruke, tako da se je oslobodila i od posljednje.

Kad je ta nesretnica pala, spustio se anđeo nekoliko hvati niže, te se činilo kao da više ne može podignuti krila.

Veoma žalosna pogleda gledao je dolje na staru ženu, njegov zahvat oko njezina tijela popusti, i on je pusti da padne, kao da je sada kad je ostala sama pretežak teret za njega.

Tada se jednim jedinim udarcem krila uzdigne gore u raj.

Ali sveti je Petar ostao dugo ležati na istome mjestu te je jecao, a naš Gospod stajao je tiho pokraj njega.

— Sveti Petre — reče napokon Bog, — nikad ne bih bio mislio da ćeš tako plakati, pošto si došao u raj.

Onda uzdigne stari sluga Božji svoju i glavu i odgovori: — Kakav je to raj u kojem slušam jauk svojih najmilijih i vidim muke drugih ljudi?

Ali lice našeg Gospoda zamrači se od velike boli. — Što bih ja radije, nego da vam svima priredim raj same puste sreće — reče on. — Ne shvaćaš li, da sam za to pošao dolje k ljudima i njih naučao, da ljube svoga bližnjega kao sami sebe. Dogod to ne budu činili, neće biti slobodna mjesta ni na nebu ni na zemlji, gdje ih ne bi dostigla bol i žalost.

SVETI PLAMEN

I.

Pred mnogo mnogo godina, onda kad je grad Firenca tek pred kratko vrijeme postao republikom, življaše tamo jedan čovjek koji se zvao Raniero di Ranieri. On bijaše sin jednog oružara, te je bio izučio zanat svoga oca, ali ga baš nije osobito rado vršio.

Taj Raniero bijaše vrlo jak čovjek. Govorilo se da on teški željezni oklop isto tako lako nosi kao što drugi nosi svilenu košulju. Bijaše on još mlad čovjek, ali je već bio pokazao mnogo dokaza svoje snage. Jednom se je nalazio u nekoj kući gdje su na tavan spremili žito. Ali tamo gore bijaše nakrcano previše žita, te se je, dok se Raniero nalazio u kući, prebila jedna od krovnih greda, i zamalo bi se bio srušio čitav krov. Tada bijahu pobjegli svi osim Raniera. On je uzdignuo ruke i upirao ih o strop sve dotle, dok nijesu ljudi donijeli grede i kolce, da ga podupru.

Govorilo se o Ranieru još i to, da je najhrabriji čovjek, što ga je ikad bilo u Firenci, te da mu nikad nije dosta boja. Čim začuje s ceste bilo kakovu buku, hrli iz svoje radionice nadajući se da je nastala tučnjava u kojoj će moći i sam sudjelovati. On se isto tako rado borio sa priprostim seljacima kao i sa željezom oklopljenim vitezovima, samo za to, da može mač povući iz korica. Srtao je u boj kao bjesomučan ne brojeći svoje protivnike.

Nu Firenca ne bijaše u to vrijeme osobito moćna. Stanovništvo sastojalo se većim dijelom od prelaca i tkalaca, a ti nisu željeli ništa drugo, nego da u miru obavljaju svoj posao. Bilo je tu dosta čvrstih momaka, ali oni nisu imali volje za boj, nego im se činilo da je veća čast ako u njihovu gradu vlada bolji red nego igdje drugdje. Raniero se često tužio na to što nije rođen u zemlji gdje vlada kralj koji sakuplja oko sebe hrabre ljude, te je govorio da bi se tada bio popeo do visokih časti i dostojanstava.

Raniero govorio je mnogo i glasno, bio je okrutan prema životinjama i grub sa svojom ženom. Nije bilo dobro s njime živjeti. Bio bi on lijep čovjek, da nije imao preko lica nekoliko dubokih brazgotina koje su ga iznakazile. Bio je brz u odlukama, a u načinu postupanja velik, premda često i nasilan.

Raniero imao je za ženu Frančesku, koja je bila kći Jakopa degli Uberti, mudra i moćna čovjeka. Jakopo nije rado pristao na to da dade svoju kćerku takvom kavgadžiji kao što je Raniero, nego se je toj ženidbi opirao kakogod dugo je mogao. Ali Frančeska ga je prisilila da popusti, jer je rekla da se neće nikad udati ni za koga drugoga. Kad je Jakopo napokon pristao, reče Ranieru: — Čini se da sam čuo, da ljudi kao što si ti ljubav žene lakše zadobiju nego zadrže. Zato želim da mi zadaš jedno obećanje: ako bi moja kći provodila kod tebe tako težak život, da bi se htjela vratiti natrag k meni, ne smiješ je nikada u tom priječiti. — Frančeska je govorila da nije potrebno zadavati takovo obećanje, jer ona

Raniera toliko voli da je ne može od njega ništa rastaviti. Ali Raniero zadao je obećanje odmah. — Možeš biti uvjeren, Jakopo — rekao je on, — da neću pokušati zadržavati ženu koja mi želi pobjeći.

Frančeska se sada preselila k Ranieru, i među njima bijaše sve dobro. Kad su bili oženjeni nekoliko dana, padne Ranieru na pamet da se vježba u gađanju u cilj. Nekoliko je dana gađao u jednu ploču što je visjela na nekom zidu; doskora postao je vrlo spretan, te bi svaki puta pogodio u sredinu. Napokon je ipak htio pokušati da gađa u jedan teži cilj. Stao se ogledavati za nečim prikladnim, ali nije otkrio ništa osim jedne jarebice što je sjedila u kavezu nad dvorišnim vratima. Ptica pripadala je Frančeski, i ona ju je vrlo voljela; ali je Raniero ipak poslao onamo jednog slugu, da otvori krletku, te je pucao u pticu kad se dignula u zrak.

Činilo mu se da je dobro pogodio, te se je time hvalio pred svakim tko je htio slušati.

Kad je Frančeska saznala, da je Raniero ubio njezinu pticu, problijedila je i čudno ga pogledala. Čudila se da je mogao učiniti nešto, što mora njoj zadati boli; ali ona mu je odmah oprostila i voljela ga isto kao prije.

I opet je neko vrijeme bilo sve dobro.

Ranierov tast Jakopo bijaše tkalac platna; imao je veliku radionicu u kojoj bijaše mnogo posla. Raniero je mislio da je otkrio, da se u Jakopovoj radionici među kudelju miješa konoplja, te nije to zadržao za se, nego je o tom govorio tu i tamo, po čitavom gradu. Napokon dopre to govorkanje i do ušiju Jakopovih, i on odluči da tome odmah učini kraj. Dao je od nekoliko drugih tkalaca ispitati svoj konac i tkanje, i oni su pronašli da je sve najfinija kudelja. Tek u jednom svežnju, koji je morao biti prodan izvan grada Firence, pronašli su neku malu primjesu. Tada reče Jakopo, da je tu prevaru bez njegova znanja i njegove volje morao izvršiti bilo koji od njegovih momaka. Međutim je on sam

uvidio da će mu biti teško tim ljudima tako dokazati, da to povjeruju. On je uvijek bio na glasu kao velik poštenjak, te ga je sada vrlo teško tištilo to, da mu je čast okaljana.

Ali se Raniero dičio time, što mu je uspjelo da raskrinka jednu prevaru, te se time hvalio i u prisutnosti Frančeskinoj.

Ona je osjećala veliku bol, a ujedno se veoma čudila kao i tada kad joj je ubio pticu. Dok je još na to mislila, pričini joj se najednom kao da gleda pred sobom svoju ljubav, a ta izgleda kao velik komad sjajne zlatne tkanine .Mogla je vidjeti, kako je ljubav velika i kako je sjajna. Ali iz jednoga ugla bijaše izrezan komadić tako da više nije bila tako velika i sjajna kao na početku.

Ali svejedno bila je tako malo oštećena, da je Frančeska mislila: — Ona će ipak još tako dugo izdržati, dok ja živim. Ona je tako velika, da je nikad ne može nestati.

I opet prođe neko vrijeme za kojega su ona i Raniero bili upravo tako sretni kao na početku.

Frančeska imala je brata koji se zvao Tadeo. On je bio na trgovačkom putovanju u Veneciji i tamo kupio haljine iz baršuna i svile. Kad se vratio kući odilazio je naokolo te se time hvalisao. Ali u Firenci ne bijaše običaj skupocjeno se odijevati, tako da je bilo mnogo ljudi koji su se tome izrugivali.

Jedne noći bijahu Tadeo i Raniero u jednoj krčmi. Tadeo je imao na sebi zelenu kabanicu, postavljenu krznom od samurovine i ljubičast kaput. Raniero ga je sada namamio da ispije toliko vina da je zaspao, a onda mu skine kabanicu te je objesi na jedno strašilo, što je stajalo na polju gdje je rastao kupus.

Kad je Frančeska to saznala, opet se ljutila na Raniera, i u isto vrijeme gledala je opet pred sobom onaj veliki komad zlatne tkanine, koji bijaše njezina ljubav, pa joj se pričinjalo da vidi kako postaje manji, jer mu Raniero reže komad po komad.

Zatim postane među njima opet na neko vrijeme sve dobro, ali Frančeska ne bijaše više tako sretna kao prije, jer je uvijek čekala, da će Raniero učiniti nešto, što bi moglo naškoditi njihovoj ljubavi.

I on nije dao da se dugo čeka na nj, jer nije mogao dugo biti miran. Htio je da ljudi neprestano o njemu govore i da hvale njegovu odvažnost i neustrašivost.

Na stolnoj crkvi koja je onda bila u Firenci te je bila mnogo manja nego sadašnja, visio je visoko gore na jednom tornju velik težak štit; njega je onamo objesio jedan od pređa Frančeskinih. To je navodno bio najteži štit, koga je ikad itko u Firenci mogao da nosi, a čitav rod Ubertija bijaše ponosan na to, što je jedan od njihovih pređa mogao da ga nosi, te da se s njime popne na toranj i tamo ga objesi.

Ali sada se popeo jednog dana Raniero gore do štita, objesio ga sebi na leđa te se s njime spustio dolje.

Kad je Frančeska to saznala, po prvi je put progovorila s Ranierom o onom što je muči, te ga je zamolila neka ne kuša na takav način ponizivati rod kojemu ona pripada. Raniero, koji je očekivao da će ga ona pohvaliti zbog njegova junaštva, veoma se razljuti. On reče da već dugo opaža da se ona ne raduje njegovim uspjesima nego da misli tek na svoj vlastiti rod. — Ja mislim na nešto drugo — reče Frančeska, — a to je moja ljubav. Ja ne znam kako će biti s njome, ako tako nastaviš.

Otad su se oni često rječkali, jer se pokazalo da Raniero gotovo uvijek čini upravo ono što je Frančeska najteže mogla podnositi.

U Ranierovoj radionici bijaše jedan kalfa koji je bio malen i hrom. Taj je momak ljubio Frančesku prije nego što se ona udala, te je također i iza njene udaje nastavio da je ljubi. Ranieru, koji je za to znao, svidjelo se da ga time draži, a osobito kad su sjedili za stolom. Napokon je došlo tako daleko da se taj čovjek, koji nije mogao podnijeti da mu se u prisutstvu Frančeskinu izrugiva, jedamput oborio na

Raniera te se s njime htio boriti. Ali se Raniero grohotom nasmije te ga gurne na stranu. Tada taj jadnik nije više htio živjeti, nego pođe te se objesi.

Kad se to dogodilo, bili su Raniero i Frančeska otprilike godinu dana vjenčani. Frančeski se još uvijek činilo da gleda svoju ljubav pred sobom kao sjajan komad tkanine, ali sa svih strana bijahu otkinuti veliki komadi tako da je bio jedva polovicu tako velik kao u početku.

Ona se veoma prestraši, kad je to vidjela, te pomisli: — Ako još godinu dana ostanem kod Raniera, on će razoriti moju ljubav. Biću upravo tako siromašna kaošto sam dosad bila bogata.

Tada odluči da će ostaviti Ranierovu kuću te poći k svojemu ocu i kod njega živjeti, zato da ne svane jedamput dan u koji će Raniera isto tako mrziti kao što ga sad ljubi.

Jakopo degli Uberti sjedio je za svojim stanom, a oko njega radili su svi njegovi pomoćnici, kad li je opazi kako dolazi. On reče da se sad zbilo ono što je već dugo očekivao, te joj nazva dobrodošlicu. Dao je da ljudi odmah prekinu posao, te im zapovjedi da se naoružaju i zatvore kuću.

Tada se Jakopo otputi k Ranieru. Zatekao ga je u njegovoj radionici. — Moja se kći danas vratila k meni te me zamolila da smije i opet živjeti pod mojim krovom — reče on svome zetu. — A sad očekujem da je nećeš siliti da se vrati natrag k tebi, prema obećanju koje si mi zadao.

Činilo se da Raniero to ne shvaća ozbiljno, nego je sasvim ravnodušno odgovorio: — I da nisam zadao obećanje, ne bih zahtijevao da dobijem natrag ženu koja neće da mi pripada.

On je znao kako ga Frančeska jako voli te reče sam sebi: — Prije nego nastupi večer, biće ona i opet kod mene.

Ali ona nije dolazila ni ovog, a ni slijedećeg dana.

Trećeg je dana Raniero izašao te je progonio nekoliko razbojnika, koji su već dugo vremena uznemirivali firentinske trgovce. Uspjelo mu je da ih svlada, te ih kao zarobljenike dopremi u Firencu.

Nekoliko je dana bio miran, sve dok je mogao biti siguran da je njegovo junaštvo poznato u cijelom gradu. Ali se nije dogodilo kako je on očekivao, te ni to nije dovelo Frančesku natrag k njemu.

Raniero bi sad bio najradije da je po zakonu i pravu prisili da se vrati k njemu, ali on je držao da to radi svoga obećanja ne može učiniti. Činilo mu se nemogućim da živi u istom gradu sa ženom koja je ostavila, i on otputuje iz Firence.

On postane najprije plaćenik, a doskora postane zapovjednikom jedne slobodne čete. Bijaše neprestano u ratu te je služio mnoge gospodare.

Zadobio je kao ratnik mnogo časti, kaošto je to uvijek očekivao. Car ga je učinio vitezom, te su ga stali brojiti među moćne ljude.

Prije nego što je ostavio Firencu položio je pred jednom svetom Bogorodičinom slikom u stolnoj crkvi zavjet, da će Presvetoj Djevici pokloniti ono najljepše i najotmenije što u svakom boju zaplijeni. Pred tom su se slikom viđali uvijek skupocjeni darovi koje je darovao Raniero.

Raniero je dakle znao da se za sva njegova junaštva zna u njegovu rodnom gradu. On se je veoma čudio što Frančeska degli Uberti ne dolazi natrag k njemu, iako zna za sve njegove uspjehe.

U to se doba propovijedalo za jednu krstašku vojnu za oslobođenje Svetoga groba, a Raniero uzme krst i pođe na Istok. Jer je jednom očekivao da će tamo zadobiti dvorove i zemlje da nad njima vlada te je mislio da će onda moći vršiti takova junaštva, da ga njegova žena i opet zavoli te se k njemu vrati.

II.

U noći iza onoga dana kad je bio osvojen Jerusalim, vladalo je u logoru križara pred gradom veliko veselje. Gotovo u svakom čadoru obdržavale su se gozbe, a smijeh i buka čula se daleko unaokolo.

Raniero di Ranieri sjedio je s nekoliko bojnih drugova kod vina, a kod njega je vladala veća raspuštenost nego igdje drugdje. Sluge bijahu jedva napunile čaše, kad li su one bile već opet prazne. Ali Raniero je i imao najviše uzroka da slavi veliku svečanost, jer je on toga dana zadobio veću čast nego ikad prije. Onoga jutra kad se jurišalo na grad, bio je uz Gotfrida Bouillonskog prvi koji se popeo na zidine, a navečer bio je za tu svoju hrabrost pred cijelom vojskom odlikovan.

Kad se svršilo pljačkanje i ubijanje te su križari u pokajničkim plaštevima s nezapaljenim svijećama u ruci ulazili u crkvu Svetoga groba, bilo mu je naime od Gotfrida javljeno da će on biti prvi koji će smjeti zapaliti svijeću na svetom plamenu koji gori pred Kristovim grobom. Ranieru se činilo da mu Gotfrid time želi pokazati da ga drži najhrabrijim u cijeloj vojsci. I on se vrlo radovao načinu kako biva nagrađen za svoja junaštva.

Kad se je spuštala noć, te su Raniero i njegovi gosti bili vrlo dobre volje, dođe jedan luđak i nekoliko glazbenika, koji su obilazili posvuda po taboru i sve razveseljivali svojim dosjetkama, u Ranierov tabor, a luđak zamoli za dopuštenje da smije ispripovjediti jednu zgodnu pustolovinu.

Raniero je znao da je taj luđak na glasu zbog velike veselosti te obeća da će slušati njegovu pripovijest.

— Dogodilo se jedamput — govorio je luđak, — da su Spasitelj i sveti Petar čitav jedan dan sjedili na najvišem tornju rajske kule te gledali dolje na zemlju. Oni su imali toliko toga gledati, da su jedva imali vremena da međusobno progovore riječ. Naš Gospod je cijelo vrijeme bio miran, ali sveti bi Petar sad od veselja zapljeskao u ruke, a sad opet odvratio glavu s gnušanjem. Sad bi se smješkao i klicao, a sad opet plakao i jaukao. Napokon, kad se dan svršavao, te se sumrak stao spuštati na raj, obrati se Spasitelj k svetome Petru i reče mu, da sad mora sigurno biti veseo i zadovoljan. — A čime bih imao biti zadovoljan? — upita sveti Petar uzrujanim glasom. — Da — reče naš Gospod dobroćudno, — držao sam da ćeš s onim što si danas vidio biti zadovoljan. — Ali sveti Petar nije se dao smiriti. — Istina je — reče on, — da sam se već mnogu godinicu tužio na to da se Jerusalim nalazi u vlasti nevjernika, ali iza svega što se danas dogodilo, mislim da bi bilo moglo ostati isto tako kaošto je bilo.'

Raniero je sad shvatio da je luđak govorio o onom što se tokom toga dana dogodilo. On i ostali vitezovi počeli su sada slušati s većim zanimanjem nego u početku.

— Kad je sveti Petar to rekao — nastavi luđak bacivši lukav pogled na vitezove, — nagne se nad krunište tornja te pokaže dolje na zemlju. On pokaže našem Gospodu Bogu jedan grad koji se je dizao na jednoj velikoj osamljenoj klisuri što se uzdizala iz jedne brdske doline. — Vidiš li ove rpe mrtvaca? — reče on — i vidiš li krv koja teče po ulicama, i vidiš li gole nevoljne sužnjeve koji jauču u noćnoj zimi, i vidiš li zadimljena garišta? Činilo se da mu Gospod neće ništa odgovoriti, a sveti Petar nastavi svoje jadikovke. On reče da se je doduše često ljutio na taj grad, ali takovo zlo mu ipak nije želio, da u njem jednom izgleda tako. Tada napokon odgovori Gospod i pokuša da mu se usprotivi: ‚Ti ne možeš poreći da su kršćanski vitezovi s najvećom neustrašivošću položili na kocku svoj život', reče on.

Tu prekinu luđaka poklici odobravanja, ali on se požuri te nastavi:

— Ne, nemojte me smetati — molio je on. — Sad više ne znam gdje sam stao. Da, doista, upravo sam htio reći, da si je sveti Petar obrisao nekoliko suza koje su mu bile navrle na oči te mu priječile da vidi. ‚Nikad ne bih vjerovao, da će oni biti takove divlje zvijeri', reče on. ‚Ta oni su čitav dan pljač-

kali i ubijali. Ja nikako ne razumijem da si se ti mogao dati pribiti na križ, da si stekneš takove sljedbenike.'

Vitezovi su dobro prihvatili šalu. Oni su se počeli glasno i veselo smijati. — Što, luđače, zar se sveti Petar doista ljuti na nas? — usklikne jedan od njih.

— Budi sad miran i daj da čujemo je li nas naš Gospod uzeo u zaštitu! — upadne mu u riječ drugi.

— Ne, Gospod je ispočetka šutio — reče luđak. — On je još od starine znao: kad se sveti Petar onako pravo razbjesni, onda je uzaludan posao opirati mu se. On se i dalje uzrujavao i govorio, neka se Gospod Bog ne zauzima za njih, da su se napokon ipak sjetili u kakav su grad došli, te su bosonogi u pokajničkim haljinama pošli u crkvu. Ta pobožnost nije ni tako dugo trajala da bi se isplatilo o tom govoriti. A onda se još jednom nagne preko ograde te pokaže dolje na Jerusalim. On pokaže na tabor kršćana pred gradom. ‚Vidiš li kako tvoji vitezovi slave svoju pobjedu?' upita on. I naš je Gospod vidio da se posvuda po taboru održaju pijanke. Vitezovi i sluge sjede i gledaju sirijske plesačice. Pune čaše kruže oko stola, kockaju se za ratni plijen, i...

— Slušaju luđake koji pripovijedaju glupe pripovijesti — upadne mu u riječ Raniero. — Nije li i to bio velik grijeh?

Luđak se nasmije i namigne Ranieru kao da želi reći: No, čekaj samo, ja ću ti to već naplatiti.

— Ne, ne prekidajte me — umoli ih on ponovno, — siromašni luđak tako lako zaboravlja što je htio reći. Da, evo, sveti Petar upita Gospoda Boga vrlo oštrim glasom, misli li možda da mu taj narod čini veliku čast. Nato je naš Gospod morao svakako odgovoriti, da to ne misli. ‚Oni bijahu razbojnici i ubojice prije nego što su otišli od svojih domova', reče sveti Petar, ‚a razbojnici i ubojice su još i danas. Bio bi mogao dati isto tako da se taj pothvat uopće ne dogodi. Kod toga se ne može zbiti ništa dobro.'

— No, no, luđače! — reče Raniero strogim glasom.

Ali se činilo da luđak polaže u to neku čast da kuša kako daleko može poći, a da nitko ne skoči te ga izbaci napolje, pa zato neustrašivo nastavi

— Gospod nagne samo glavu, kao netko koji priznaje da je pravedno kažnjen. Ali gotovo u isti čas nagne se naglo naprijed te stane s još većom pozornošću nego prije gledati dolje. Tada i sveti Petar pogleda također dolje. — Što ti to gledaš? — upita on.

Luđak je sve to pripovijedao s vrlo živahnom igrom lica. Svi vitezovi vidjeli su pred sobom Spasitelja i svetoga Petra, te su bili radoznali što je to Gospod mogao ugledati.

— Gospod odgovori, da nije ništa osobito — reče luđak, — ali nikako nije prestajao da gleda dolje. Sveti Petar pogleda u smjeru pogledâ Gospoda, ali nije mogao naći ništa drugo nego da Bog sjedi i gleda u jedan veliki čador pred kojim je bilo nataknuto nekoliko saracenskih glava na dugačka koplja, i gdje je mnoštvo prekrasnih sagova, zlatnoga posuđa i skupocjena oružja, koje je bilo zaplijenjeno u svetom gradu ležalo na rpi. U tom čadoru bilo je upravo tako kao i svagdje drugdje u taboru. Sjedila je tu četa vitezova i praznila čaše. Jedina razlika je bila možda ta, da se tu još više bučilo i pijančevalo nego na bilo kojem drugom mjestu. Sveti Petar nije mogao razumjeti zašto je Gospod, kad je tamo gledao, bio tako raspoložen, da mu je veselje sijevalo iz očiju. Jedva je mogao vjerovati, da je toliko strogih i strašnih lica, koliko ih je tamo vidio, ikada gledao sakupljeno kod prostrta stola. A gazda te svečanosti, koji je sjedio na čelu, bijaše najgrozniji od sviju. Bijaše to čovjek sa otprilike trideset i pet godina, strašno velik, surova izgleda, crvena lica, što je bilo išarano brazgotinama i ožiljcima, tvrdih šaka i jaka, gromorna glasa.

Tu luđak zastane jedan čas kao da se boji nastaviti, ali Raniero i ostali veselili su se što čuju govo-

riti o sebi samima, te su se samo smijali njegovoj drskosti.

— Ti si drzovit momak — reče Raniero. — Ajde da vidimo kako će sve to svršiti.

Napokon — nastavi luđak, — reče Gospod Bog nekoliko riječi, iz kojih sveti Petar razabere što je zapravo uzrok njegovoj radosti. On upita svetoga Petra, vidi li krivo ili ima doista jedan od vitezova pokraj sebe upaljeno svijetlo.

Raniero se kod tih riječi trgne. Tek sada razljuti se na luđaka te ispruži ruku za jednom teškom čašom, da mu je baci u glavu. Ali se ipak svlada, da čuje hoće li momak govoriti njemu na čast ili na sramotu.

— Sveti Petar vidio je sada — pripovijedao je luđak, — da je čador doduše rasvijetljen bakljama, ali da jedan od vitezova ima doista kraj sebe postavljenu zapaljenu svijeću. Bijaše to debela velika svijeća, jedna od onakovih, koje su bile određene da gore čitav jedan dan i čitavu noć. Vitez, koji nije imao svijećnjaka u koji bi je mogao utaknuti, nagomilao je oko nje veliku rpu kamenja, da svijeća može stajati.

Društvo oko stola prasne kod tih riječi u glasan smijeh. Svi su pokazivali na jednu svijeću koja je stajala na stolu pokraj Raniera te izgledala upravo onako, kako ju je luđak opisao. Ali Ranieru udari krv u glavu, jer je to bila svijeća, koju je prije nekoliko sati bio smio zapaliti na Svetom grobu. On nije mogao podnijeti da je ugasi.

— Kad je sveti Petar vidio svijeću — reče luđak — postane mu svakako jasno, za što se je Gospod Bog toliko poveselio, ali u isti čas nije mogao propustiti, a da ga malo ne požali. ‚Tako', reče on ‚to je onaj vitez, koji je jutros iza gospodina Gotfrida Bouillonskog skočio na zidove te je navečer smio prije sviju drugih upaliti svoje svijetlo na Svetom grobu.' — ‚Tako je', reče Gospod Bog, ‚i kako vidiš, on još uvijek ima svoju svijeću zapaljenu.'

Luđak stane sada govoriti vrlo brzo, te je od časa do časa bacao po koji prikriveni pogled na Raniera. — Sveti Petar nije još uvijek mogao popustiti u tom, da Gospoda Boga malo ne sažaljeva. ‚Ne shvaćaš li ti, zašto njemu to svijetlo gori?' reče on. ‚Ti zacijelo misliš, da on misli na tvoju muku i tvoju smrt, kad u nju gleda; ali on ne misli ni na što drugo nego na slavu, koju je stekao kad ga je vojska priznala najhrabrijim iza Gotfrida Bouillonskoga.'

Kod tih riječi nasmiju se svi gosti Ranierovi, a Raniero sam bio je ljutit, ali se i on svladao te se također nasmijao. On je znao, da bi svima bilo smiješno, kad ne bi bio mogao podnijeti malo šale.

— Ali Gospod nije se složio sa svetim Petrom, reče luđak. ‚Ne vidiš li kako se brižno stara oko svijetla', upita on. ‚On drži ruku pred plamenom čim netko odgrne ulaz na čadoru, bojeći se, da bi je propuh mogao utrnuti, a osim toga ima mnogo posla i time, da tjera noćne leptire, koji lete unaokolo te prijete, da će ugasiti.'

Svi su se sve više od srca smijali, jer je ono što je luđak govorio bila živa istina. Ranieru je postajalo sve teže, da se svladava. Bijaše mu kao da ne može podnijeti, da netko sa svetim plamenom tjera šalu.

— Ali sveti Petar ipak još nije imao povjerenja — nastavi luđak. — On upita našeg Gospoda, poznaje li toga viteza. ‚To nije jedan od onih, koji ide često k misi i mnogo troši klecalo' reče on, ali Gospod Bog nije se dao odvratiti od svoga mišljenja. — Sveti Petre, sveti Petre, reče on svečano, upamti da će ovaj vitez ovdje odsad postati pobožniji nego Gotfrid. Otkud struji blagost i pobožnost, ako ne iz mog groba; ti ćeš vidjeti, da će Raniero di Ranieri pritjecati u pomoć udovicama i nevoljnim sužnjima. Ti ćeš vidjeti, kako će bolesnike i žalosne uzeti pod svoju zaštitu tako, kako sada zaštićuje sveti plamen.'

Na to zaori strašan smijeh. To se svima koji su poznavali Ranierovu volju i život činilo vrlo ša-

ljivim. Ali njemu samomu bijahu šala i smijeh sasvim nepodnosivi. On skoči te je htio luđaka izbiti. Kod tog udari tako jako o stol, koji nije bio ništa drugo nego vrata postavljena na stalke, tako da se stol zanjihao i svijetlo palo. Sad se pokazalo, koliko je Ranieru stalo do toga, da svijetlo zadrži goruće. On utiša svoju srdžbu, te podigne svijetlo da uzdrži plamen prije nego što se oborio na luđaka. Ali kad je bio sa svijetlom gotov, bijaše luđaka nestalo iz čadora, a Raniero uvidi da ne bi bilo vrijedno progoniti ga u noćnom mraku. — Ja ću ga sigurno već jedamput naći — reče on te opet sjedne.

Gosti oko stola međutim su se do sita nasmijali, a jedan od njih htio je nastaviti šalu te se obrati Ranieru. — Ali jedno je sigurno, Raniero, a to je to, da ti ovaj puta ne možeš Madoni u Firenci poslati najvrednije što si osvojio u boju — reče on.

Raniero ga upita zašto drži, da ovaj puta neće ostati vjeran svome starom običaju.

— Ni iz kojega drugog uzroka — reče vitez, — nego za to, jer je najvrednije što si osvojio ovaj plamen, koji si pred licem čitave vojske smio zapaliti u crkvi nad svetim grobom; a zacijelo ti neće biti moguće da njega pošalješ u Firencu?

I opet su se drugi vitezovi nasmijali, ali Raniero bijaše sada takove volje, da bi se bio pothvatio i najnemogućijega, samo da učini kraj smijehu. On stvori brzo odluku, prizove k sebi jednoga starog štitonošu te mu reče: — Spremi se na dug put, Giovanni. Sutra treba da s ovim svetim plamenom otputuješ u Firencu.

Ali štitonoša odmah odbije, da izvrši taj nalog. — To je nešto, za što ne mogu preuzeti odgovornost, reče on. — Kako bi bilo moguće odjahati u Firencu s jednim plamenom; ta on bi ugasnuo još prije nego što ostavim tabor.

Raniero pitao je sada jednoga od svojih ljudi za drugim, ali je od svih dobivao isti odgovor. Činilo se da oni ne shvaćaju ozbiljno njegov nalog.

Dakako da su se strani vitezovi, koji su bili njegovi gosti, smijali sve glasnije i veselije, što se jasnije pokazivalo, da nijedan od momaka Ranierovih neće izvršiti nalog. Raniero je zapadao u sve veće uzbuđenje, a napokon izgubi ustrpljivost te klikne: — Ali taj će plamen ipak biti donesen u Firencu, i budući da nitko drugi neće s njime odjahati, učiniću to sam.

— Razmisli dobro prije nego što tako obećaš — reče jedan vitez. — Ti se time odmičeš od jedne kneževine.

— Ja vam prisižem, da ću taj plamen donijeti u Firencu — usklikne Raniero. — Ja ju učiniti ono, što nitko drugi nije htio prihvatiti.

Stari štitonoša se branio: — Ali gospodaru, za tebe je to sasvim druga stvar, ti možeš sa sobom povesti veliku pratnju, a mene si htio poslati samoga.

Ali Raniero bijaše sav izvan sebe, te nije promišljao, što govori. — I ja ću također putovati sam — reče on.

I time je Raniero postignuo svoj cilj. Svi u čadoru prestali su se smijati, sjedili su prestrašeno i buljili u njega.

— Zašto se više ne smijete? — upita Raniero. — Za hrabra čovjeka ne vrijedi taj pothvat više od djetinje igre.

III.

Slijedećeg jutra u osvit dana uzjahao je Raniero svoga konja. Imao je na sebi potpunu opremu, ali je preko nje prebacio grubi hodočasnički plašt, da mu se željezno odijelo ne ugrije previše od sunčanih zraka. Bio je oboružan mačem i buzdovanom, a jahao je na dobru konju. U ruci držao je upaljenu svijeću, a na sedlo je pričvrstio dva velika svežnja dugačkih voštanica, da mu plamen bez hrane ne pogine. Raniero jahao je polagano kroz prepunu ulicu, i dok je onuda jahao, bilo je sve dobro. Bijaše još rano,

da se magla, koja se podigla iz dubokih dolina oko Jerusalima, još nije bila razpršala, pa je Raniero jahao kroz bijelu noć. Čitav je tabor spavao, a Raniero je lako prošao pokraj straža. Nijedan od stražara nije ga zazvao, jer ga kroz gustu maglu nisu mogli vidjeti. Debela prašina nije dala da se čuju koraci konja.

Raniero izašao je doskora iz dohvata tabora, te je udario cestom, koja vodi u Jopu. Sad mu je put bio bolji, ali je poradi plamena jahao još uvijek polagano. U gustoj magli gorio je plamen slabo, crvenkastim drhtavim sjajem, i neprestano su dolazili veliki kukci, koji su lepetavim udaranjem krila srtali upravo u svijetlo. Raniero imao je time dosta posla, ali on bijaše dobre volje, te je još uvijek mislio, da zadatak koji si je postavio nije ni toliko težak, da ga ne bi moglo savladati dijete.

Ali se konj od polagana hoda umorio pa je nastavio trčati kasom. Tada je plamen počeo podrhtavati od zračne struje. Ništa nije koristilo da ga je Raniero kušao zaštititi rukom ili plaštem. Vidio je da ne manjka mnogo te bi se ugasio.

No on nije nikako imao volje da tako brzo odustane od svog pohvata. Ustavi konja te je neko vrijeme sjedio na njemu mirno i razmišljao. Napokon skoči s konja te pokuša da na nj naopačke uzjaše, tako te bi plamen svojim tijelom štitio od vjetra i promaje. Tako mu uspije da ga zadrži zapaljena, ali je sad opazio da će putovanje biti tegobnije nego što je on ispočetka mislio.

Kad je ostavio iza sebe brda što okružuju Jerusalim, nestane magle. Sad je jahao kroz najveću pustoš. Ne bijaše tu ni ljudi, ni kuća, ni zelena drveća, ni biljki, nego tek golih brda.

Tu napadnu Raniera razbojnici. Bijaše to raspuštena rulja što je slijedila bez dopuštenja vojsku, i živjela od krađe i grabeža. Oni su ležali u zasjedi iza jednoga brežuljka, a Raniero, koji je natraške

jahao, ugledao ih je tek onda kad su ga već bili opkolili i na nj trgnuli svoje mačeve.

Bilo je tu nekih dvanaest ljudi, izgledali su veoma bijedno i jahali su na jadnim konjima.

Raniero je odmah uvidio da mu neće biti teško da si prokrči put kroz tu rulju te odjaše odavde. Ali je shvaćao da se to ne može učiniti, a da ne odbaci od sebe svijeću. A on iza onih oholih riječi što ih je noćas bio izrekao nije htio tako lako odustati od svoje namjere.

On zato nije vidio nikakova drugog izlaza, nego da se sporazumije s razbojnicima. Reče da će njima zacijelo biti teško svladati njega koji je dobro oboružan i jaše na dobrom konju, samo ako se stane braniti. Ali budući da je zavjetom vezan, neće im se opirati nego da oni mogu bez borbe uzeti sve što žele, samo ako obećaju da mu neće ugasiti svijetlo.

Razbojnici računali su na oštru borbu. Ranierov ih je predlog veoma obradovao, te se oni odmah spreme da ga opljačkaju. Oduzmu mu opremu i konja, oružje i novce. Jedino što su mu ostavili bijaše velik plašt i ona dva svežnja svijeća. I oni su održali pošteno svoje obećanje da mu neće ugasiti planem.

Jedan od njih bijaše se uspeo na Ranierova konja. Kad je opazio kako je konj dobar, činilo se da mu se je vitez sažalio. On mu doviknu: — Gledaj, ni mi nećemo biti previše okrutni prema čovjeku kršćaninu. Evo tebi moj stari konj, da na njem jašeš.

Bijaše to bijedno kljuse koje se pomicalo ukočeno i tvrdo kao da je iz drveta.

Kad je razbojnika napokon nestalo, te je Raniero odlučio da se uspne na tu jadnu kljusinu, reče samom sebi: — Mene je jamačno ovaj sveti plamen začarao. Poradi njega jašem sada svojim putem kao kakav ludi prosjak.

On je uviđao da bi bilo najpametnije da se vrati, jer se pothvat doista nije dao izvesti. Ali je njega

spopala tako jaka želja da ga izvrši da nije mogao odoljeti čežnji, da ne ustraje.

On je dakle pošao dalje. Još je uvijek gledao oko sebe one iste gole, svijetložute visine. Iza nekog vremena projaše pokraj jednoga mladog pastira koji je pasao četiri ovce. Kad je Raniero vidio kako te životinje pasu po pustom tlu, upita sam sebe, jedu li one zemlju.

Taj je pastir zacijelo prije imao veliko stado koje su mu križari bili oteli. Kad je sad vidio gdje jaše prema njemu jedan osamljeni kršćanin, htio je da mu učini sve zlo što je samo mogao. On se obori na nj te udari štapom ravno po njegovu plamenu. Raniera je sveti plamen tako privlačio da se nije mogao obraniti ni od pastira. On samo privuče k sebi svijetlo, da ga zaštiti. Pastir još nekoliko puta udari po njemu, ali tada ostane zapanjen stajati te prestane udarati. On opazi kako se zapalio Ranierov plašt, ali Raniero nije činio ništa da uguši vatru, dogod je njegova svijeća bila u pogibli. Na pastiru se vidjelo da se stidi. On je dugo išao za Ranierom, a na jednom mjestu gdje je vodio vrlo uzak put između dva ponora, pristupi k njemu te mu povede konja.

Raniero se nasmiješi i pomisli da ga pastir zacijelo drže svetim čovjekom, koji vrši pokoru.

Predveče počeli su Ranieru dolaziti ususret ljudi. Vijest se naime o padu Jerusalima već kroz noć proširila uz obalu, pa se mnoštvo ljudi odmah spremilo da ode tamo. Bijahu to hodočasnici koji su već mnogo godina čekali da uđu u Jerusalim, bijahu tu i čete poslane iza vojske, a pred svim tim bijahu trgovci koji su hitjeli tamo s kolima punim živeža.

Kad su te skupine sastale Raniera koji je jahao natraške s upaljenom svijećom u ruci klicali su: — Luđak! Luđak!

Većina njih bili su Talijani, te je Raniero čuo kako na njegovom rođenom jeziku viču: pazzo, pazzo! što znači: luđak, luđak!

Raniero koji se je čitav dan znao tako dobro svladavati, razdraži se veoma na te povike koji su se neprestano ponavljali. Najednom skoči s konja te počne sa svoje obadvije šake tući one koji su vikali. Kad su ljudi opazili, kako su teški ti udarci koji padaju, započnu svi bježati te se on doskora našao sam na putu.

Sad se Raniero opet sabere. — Doista, imali su pravo kad su me nazvali luđakom — reče on ogledavajući se za svijetlom, jer nije znao što je s njime učinio. Napokon vidi da se s puta otkotrljalo u jedan jarak. Plamen bijaše se ugasio, ali on opazi kako tinja vatra na jednom suhom busenu trave tik uz svijeću, te shvati da ga sreća nije ostavila, jer je svijeća zacijelo upalila travu prije nego što se ugasila.

— To bi bio lako postao žalostan svršetak velikih muka — pomisli on dok je pripaljivao svijeću, te se opet uzdigne na sedlo. Osjećao se veoma potištenim. Sad mu se već nije činilo tako vjerojatnim, da će njegovo putovanje uspjeti.

Predvečer stigne Raniero u Ramle te odjaše tamo k jednoj kući gdje su se običavale svraćati preko noći karavane. Bijaše to veliko natkrito dvorište. Naokolo bijahu mali obori, kamo su putnici mogli sklanjati svoje konje. Nije tu bilo soba, nego su ljudi spavali pokraj životinja.

Bilo je tu već veliko mnoštvo ljudi, ali gazda ipak nađe mjesta za Raniera i njegova konja. On također dade konju i jahaču hrane.

Kad Raniero opazi kako dobro s njime postupaju, pomisli: Ja gotovo počinjem vjerovati da su mi razbojnici iskazali uslugu kad su mi oteli opremu i konja. Zacijelo ću sa svojim teretom proći lakše kroz zemlju, ako me budu držali luđakom.

Kad je Raniero odveo konja u obor, sjedne na rpu slame te zadrži svijeću u rukama. Njegova je namjera bila da ne spava nego da probdije cijelu noć.

Ali čim je Raniero sjeo, kad li je već i zadrijemao.

Bio je strašno umoran, te se u snu ispružio kolikogod je bio dug, pa je prospavao sve do jutra.

Kad se probudio, nije vidio ni plamena ni svijeće. Tražio je po slami, ali je nije nalazio nigdje.

Netko ju je sigurno uzeo i utrnuo — reče on. I on pokuša da misli kako se raduje što se je sve svršilo, te ne mora dalje izvršivati nemogući pothvat.

Ali dok je tako mislio, osjećao je ujedno i neku unutarnju prazninu i žalost. Bijaše mu kao da nikad nije jače želio da mu pothvat uspije nego upravo sada.

On izvede konja iz obora, očeše ga, te postavi na nj sedlo.

Kad je bio gotov, dođe gazda kojemu je to sklonište pripadalo, s upaljenom svijećom prema njemu. On mu reče franačkim jezikom: Morao sam ti jučer kad si zaspao uzeti tvoje svijetlo, ali evo ti ga opet natrag.

Raniero nije dao da on što opazi, nego reče sasvim mirno: — Bilo je vrlo razborito od tebe što si ga utrnuo.

— Ja ga nisam utrnuo — reče čovjek. — Vidio sam da je bilo upaljeno kad si došao, te sam mislio da je važno za te da ono i nadalje gori. Kad vidiš koliko se smanjilo, razumječeš da je gorjelo cijelu noć.

Raniero je sjao od veselja. On veoma pohvali gazdu te najbolje volje odjaše dalje.

IV.

Kad je Raniero otputovao iz Jerusalima, htio je poći morskim putem od Jope do Italije. Ali je on svoj naum promijenio kad su mu razbojnici oteli novce, te je odlučio putovati kopnom.

Bio je to dugačak put. On pođe od Jope na sjever uz sirijsku obalu. Tada je put kretao prema zapadu, uzduž Maloazijskog poluotoka, onda opet na sjever sve gore do Carigrada. A otud imao je još dobrani komad puta do Firence.

Za cijelo to vrijeme živio je Raniero od pobožne milostinje. Najčešće su hodočasnici koji su sada u velikim rpama polazili u Jerusalim dijelili s njime svoj hljeb.

Premda je Raniero gotovo uvijek jahao, nijesu mu dani bili ni dugočasni ni jednolični. On je cijelo vrijeme morao čuvati sveti plamen, te poradi njega nije mogao nikada biti miran. Trebao je samo da dođe kakav vjetar, tek jedna kap kiše, i njega bi bilo nestalo.

Dok je Raniero jahao samotnim putevima i mislio samo na to, da plamen uzdrži na životu, došlo mu je na pamet, da je već jednom prije nešto slično doživio. On je već jedanput prije vidio, kako jedan čovjek bdije nad nečim, što je upravo tako osjetljivo kao plamen.

To mu se ispočetka tek nejasno javljalo, tako da nije pravo znao, je li to bilo nešto o čem je tek sanjao.

Ali dok je osamljen putovao kroz zemlju, dođe mu na pamet misao, da je nešto takovo slično sam doživio.

— Čini mi se, da za čitavoga svog života nisam ni o čem drugom slušao — reče on.

Jedne večeri ujaše Raniero u neki grad. Mračilo se, a žene su stajale na vratima i izgledale svoje muževe. Tada je ugledao Raniero jednu, koja je bila visoka i vitka i imala ozbiljne oči. Ona ga je sjećala na Frančesku degli Uberti.

U isti čas Ranieru je bilo jasno o čemu je razmišljao. On je mislio, da je za Frančesku njezina ljubav bila zacijelo kao neki plamen, koji je htjela uzdržati zapaljen i za koji se neprestano bojala, da će ga Raniero ugasiti. On se je čudio tim mislima, ali sve više je dolazio do uvjerenja da je upravo tako. Po prvi je puta počeo shvaćati, zašto ga je Frančeska ostavila, i da je junačkim djelima ne može zadobiti natrag.

Ranierov put se je vrlo otegnuo. Nije bio najmanji uzrok tome taj, što ga nije mogao nastavljati, kad je vrijeme bilo nepovoljno. Tada bi sjedio u seraju za karavane i bdio nad svojim plamenom. Takovi su dani bili vrlo mučni.

Jednoga dana kad je Raniero jašio preko brda Libanona, vidio je kako se navlače olujni oblaci. On se nalazio visoko gore iznad strašnih gudura i ponora, daleko od svih stanova. Napokon opazi na vršku jedne klisure jedan saracenski svetački grob. Bijaše to mala četverouglasta građevina sa nasvođenim krovom. Činilo mu se najboljim, da se tamo zakloni.

Čim je Raniero ušao unutra, nastane snježna vijavica, koja je trajala dva dana. Ujedno nastane takova zima, da mu nije manjkalo mnogo, te bi se bio smrznuo.

Raniero je znao, da vani na brdu imade dosta granja i suvaraka, te bi lako za nj bilo, da skupi goriva za vatru. Ali on je držao plamen, koji je nosio tako svetim, te nije njime htio zapaliti ništa drugo nego svijetla na žrtveniku svete Djevice.

Nevrijeme postajalo je sve žešće. Napokon začuje on jaku grmljavinu i ugleda bljesak.

I strijela udari u brdo tik pokraj groba, te zapali jedno drvo. I tako je Raniero imao plamen, a da nije trebao dirnuti svetu vatru.

*

Kad je Raniero prolazio kroz jedan pusti dio gorovite Cilicije, svijetlo mu se naginjalo kraju. Svežnjevi svijeća, koje je bio donio sa sobom iz Jerusalima, bili su već davno potrošeni, ali si je on ipak znao pomoći, jer je na čitavom putu bilo kršćanskih općina, gdje si je mogao isprositi nove svijeće.

Ali sad se njegova zaliha približavala kraju, a on je mislio, da će to biti i kraj njegova puta.

Kad je svijeća tako daleko dogorjela, da mu je pla-

men opržio ruku, skoči on s konja, nakupi suvaraka i suhe trave i to zapali zadnjim ostatkom plamena. Ali na brdu nije se nalazilo mnogo, što bi moglo gorjeti, te je vatra morala doskora utrnuti.

Dok je Raniero tako sjedio, te se žalostio, da sveti plamen mora poginuti začuje s puta pjevanje, a procesija hodočasnika dolazila je putem sa svijećama u ruci. Oni bijahu na putu prema jednoj spilji u kojoj je živio neki sveti čovjek, a Raniero im se priključi. Među njima se nalazila također jedna žena, koja je bila stara i vrlo je teško hodala, a Raniero joj pomogne i odvuče gore na brdo.

Kad mu je zatim zahvalila, dade joj on znak, neka mu pokloni svoju svijeću i ona to učini, a i mnogi drugi poklone mu svijeće, koje su nosili.

On utrne svijeće, te pojuri niz brdo i zapali jednu od njih na posljednjem žaru vatre, koju je bio upalio svetim plamenom.

* * *

Jednom o podne bijaše vrlo vruće, i Raniero je legao u grmlje da spava. Spavao je duboko, a svijeća stajala je pokraj njega između nekoliko kamena. Ali kad je Raniero neko vrijeme spavao, počela je padati kiša, i ona je potrajala dosta dugo, a da se on nije probudio. Kad se napokon pregnuo iza sna, bilo je tlo oko njega mokro, i on se jedva usudio, da pogleda prema svijetlu od straha da se nije ugasilo.

Ali svijetlo gorjelo je tiho i mirno usred kiše, a Raniero je vidio, da to dolazi odatle što dvije male ptičice lete oko plamena i lepršaju. One su se držale kljunovima, te su raskrilile krila i tako su sveti plamen očuvale pred kišom.

Raniero skine odmah svoju kukuljicu i objesi je iznad svijetla. Tada ispruži ruku za malim ptičicama, jer ga je podišla želja da ih pomiluje. I evo nijedna od njih nije od njega odletjela, nego ih je mogao uhvatiti.

Raniero se vrlo čudio, da se ptičice njega ništa

ne boje, ali on je mislio, da je to zato, jer znadu, da ne ima nikakovih drugih misli, nego da zaštiti ono što treba zaštite, te se zato ne boje.

* * *

Raniero jahao je u blizini Nikeje. Tada susretne nekoliko istočnjačkih vitezova koji su vodili jednu zaštitnu četu u svetu zemlju. U toj se četi nalazio i Robert Taillefer, koji bijaše putujući vitez i trubadur.

Raniero im se približavao u svojoj olinjaloj kabanici sa svijećom u ruci, a ratnici počeli su kao obično vikati: — Luđak, luđak! — Ali im Robert naloži neka šute te progovori jahaču:

— Jesi li dugo tako putovao? — upita ga on.

— Dojahao sam ovako iz Jerusalima — odgovori Raniero.

— Nije li ti se svijetlo putem često ugasnulo?

— Na mojoj svijeći gori još isti plamen kao onda kad sam izao iz Jerusalima — reče Raniero.

Tada mu reče Robert Taillefer: — I ja sam jedan od onih što nose jedan plamen te bih htio da i on može vječno gorjeti. Ali možda možeš ti, koji svoje svijetlo nosiš upaljeno čak od Jerusalima, meni reći što da radim da ono ne ugasne.

Tada odvrati Raniero: — Gospodine, to je težak pothvat, iako se čini vrlo neznatnim. Ja vam doista ne bih svjetovao da se toga prihvatite. Jer taj mali plamen zahtijeva od vas da sasvim prestanete na nešto drugo misliti. On vam ne dopušta da imate ljubaznicu, ako ste takovim stvarima skloni, a za volju toga plamena ne smijete se usuditi ni da sjednete za veseo stol! Vi ne smijete na pameti imati ništa drugo nego upravo taj plamen, i nikakovo drugo veselje ne smije ovladati vama. Ali ono, zašto vas odgovaram od toga da se uputite na taj put, koji sam ja sad pokušao učiniti je to, što nijednog časa ne možete biti sigurni. Iz kolikogod ste pogibli spasli

svoj plamen, ipak ne smijete nijednog časa misliti da ste sigurni, nego morate biti spremni na to da će vam slijedećeg časa biti ugrabljen.

Ali Robert Taillefer zabaci oholo glavu i reče: — Ono što si ti učinio za svoj plamen, znaću učiniti i ja za svoj.

* * *

Raniero bijaše došao u Italiju. Jahao je jednoga dana samotnim putevima preko brda. Tada dohrli za njim jedna žena te ga zamoli za oganj s njegove svijeće. — Kod mene je vatra utrnula — reče ona. — Moja djeca gladuju. Posudi mi vatre da mogu ugrijati svoju peć i ispeći im hljeb.

Ona ispruži ruku za svijećom, ali joj je Raniero izmakne, jer nije htio dopustiti da se išto drugo na tom plamenu zapali osim svijeća pod slikom svete Djevice.

Tada mu reče žena: — Daj mi vatre, hodočasniče, jer je život moje djece plamen, za koji mi je naloženo da ga sačuvam upaljena. — I za volju tih riječi dopusti joj Raniero da stijenj svoje svjetiljke upali na njegovu plamenu.

Nekoliko sati iza toga ujaše Raniero u jedno selo. Ležalo je visoko gore na brdu, tako da je tamo vladala oštra studen. Na putu stajao je mlad seljak i gledao siromašnog čovjeka koji je dolazio jašući u olinjalu kaputu. Brzo skine kratku kabanicu koju je nosio i dobaci je jahaču. Ali kabanica padne upravo na svijetlo te ugasi plamen.

Uto se sjeti Raniero žene koja je od njega posudila vatru. Vrati se natrag k njoj te upali svoju svijeću i opet na svetoj vatri.

Kad je htio odjahati dalje, reče joj: — Ti veliš da je plamen koji ti moraš čuvati, život tvoje djece. Možeš li mi reći kakovo ime nosi ovaj plamen koji donosim iz tako daleka?

— Gdje je taj plamen upaljen? upita žena.

— Upaljen je na Kristovu grobu.

— Onda ne može da se zove nikako drugačije nego blagost i čovjekoljubivost — reče ona.

Raniero morao se nasmijati tom odgovoru. On se je pričinjao sebi čudnim apostolom za takove kreposti.

* * *

Raniero jahao je između plavih brda lijepa oblika. Vidio je da se nalazi u blizini Firence.

Mislio je na to kako će sada skoro biti oslobođen toga plamena. Sjećao se svoga čadora u Jerusalimu koji je ostavio pun ratnoga plijena, i na hrabre ratnike koje je još imao u Palestini i koji će se radovati, ako se on opet prihvati ratovanja te ih povede u pobjede i osvajanja.

Tada opazi Raniero da ne osjeća ni najmanje veselja kad misli na to, nego da njegove misli radije udaraju drugim putem.

Raniero je po prvi puta uvidio, da nije više onaj isti čovjek kao kad je ostavio Jerusalim. To putovanje sa plamenom prisililo ga je da se raduje svemu što je mironosno i, razumno i milosrdno, te da se kloni divljaka i kavkađija.

Svaki put bi postajao radostan kad bi mislio na ljude, koji rade mirno u svome domu, te mu je prolazilo kroz pamet da bi rado opet ušao u svoju staru radionicu u Firenci i gotovio tamo lijepa i umjetna djela.

— Doista, taj me je plamen preokrenuo — mislio je on. — Mislim da je od mene učinio drugog čovjeka.

V.

Bijaše Uskrs kad je Raniero ujahao u Firencu.

Čim je projahao kroz gradska vrata, jašući naopačke, sa kukuljicom prevučenom preko lica i zapaljenom svijećom u ruci, kad li već skoči jedan prosjak te poviče ono obično: »pazzo, pazzo!«

Na taj se poklik pojavi iz jedne uske uličice neki uličnjak, a jedan danguba, kojemu odavna već nije bio drugi posao, nego da leži i gleda u nebo, skoči na noge. I obadvojica počela su vikati: »Pazzo, pazzo!«

Budući da su sad već bila trojica što su vikala, pravili su dosta buke da uzvitlaju sve momke iz čitave ulice. Oni su dolazili iz svih kutova i uglova, i čim su opazili Raniera u njegovoj olinjaloj kabanici, gdje jaše na svome jadnom kljusetu, vikali su: »pazzo, pazzo!«

Ali na to je Raniero bio već dugo naučan. Jahao je mirno ulicom, ne mareći za vikače.

Ali se oni nisu zadovoljavali time da viču, nego je jedan od njih skočio u zrak te pokušao utrnuti svijetlo.

Raniero uzdigne svijeću u zrak, te u isti čas pokuša pognati konja, da izmakne dječurliji.

Ali oni su držali s njime korak, te su činili sve što su mogli da utrnu svijetlo.

Što se je više Raniero naprezao, da sačuva plamen, to su oni postajali žešći. Skakali su jedan drugomu na leđa, naduvali obraze i puhali. Bacali su svoje kape za svijećom. Samo za to što ih je bilo tako mnogo, te su jedan drugoga gurali natrag, nije im uspjelo da utrnu plamen.

Na cesti bilo je sve veselo. Na prozorima stajali su ljudi i smijali su se. Nitko nije osjećao samilost sa luđakom, koji je htio da obrani svoju svijeću. Bijaše vrijeme za crkvu, i mnogi od polaznika bijahu na putu k misi. I oni su se ustavljali i smijali su se toj šali.

Ali sad se Raniero uspravi u sedlu, da zaštiti svoje svijetlo. Izgledao je divlje. Kukuljica bijaše mu spala, te se vidjelo njegovo lice, koje je bilo blijedo i iznureno, kao lice kakovog mučenika. Svijetlo držao je uzdignuto kolikogod je visoko mogao.

Čitava ulica bila je u jednom metežu. I stariji počeli su da se zabavljaju tom igrom, žene mahale su svojim maramama, a muškarci domahivali su kapama. Svi su radili oko toga, da ugase svijeću.

Raniero jahao je sada pokraj jedne kuće, koja je imala balkon. Na njem stajala je jedna žena. Ona se nagnula preko ograde, potegnula svijetlo k sebi te s njime pojurila unutra.

Čitav narod prasne u smijeh i udari u klicanje; ali Raniero zanjiše se u sedlu i sruši se na cestu.

Dok je tako ležao bez svijesti i satrt, odmah se ulica sasvim ispraznila. Nitko nije htio pomoći palomu. Jedino njegov konj ostao je stajati pokraj njega.

Čim se je narod maknuo s ulice, izađe Frančeska degli Uberti s upaljenom svijećom u ruci iz svoje kuće. Ona bijaše još lijepa, njezine crte bijahu blage, a oči ozbiljne i duboke.

Ona priđe k Ranieru i nagne se nad njim. Raniero ležao je bez svijesti, ali u onom času, kad je sjaj svijetla pao na njegovo lice, pokrene se i trgne. Činilo se kao da plamen ima svu moć nad njim. Kad je Frančeska vidjela da je došao k svijesti reče: — Evo ti tvog svijetla. Istrgnula sam ti ga, jer sam vidjela, kako ti je mnogo stalo do toga, da zadržiš plamen. Nisam znala nikakovog drugog puta da ti pomognem.

Raniero se je kod pada jako ozlijedio, ali sad ga nitko nije mogao uzdržati. Htio je ići, ali se zanjihao i gotovo se opet srušio. Tada se pokušao popeti na svog konja. Frančeska mu pomogne. — Kamo želiš poći? — upita ona kad je opet sjedio na konju. — Idem u stolnu crkvu — reče on. — Onda ću te pratiti — reče ona, jer i ja idem k misi. — I ona prihvati uzde i povede njegova konja.

Frančeska je Raniera u prvi čas prepoznala. Ali Raniero nije vidio tko je ona, jer si nije priuštio ni toliko vremena, da je pogleda. Držao je svoj pogled upravljen samo na svoj sveti plamen.

Na putu nijesu progovorili ni riječi. Raniero mislio je tek na svoj plamen i na to, da ga u tim posljednjim časovima sačuva. Frančeska nije mogla govoriti, jer joj se činilo da ne želi imati jasan sud o

onome, čega se je bojala. Ona nije mogla drugačije misliti, nego da se Raniero vratio kući lud. Ali iako je o tom bila gotovo uvjerena, ipak nije radije htjela s njim govoriti, da se samo o tom sasvim ne uvjeri.

Za čas začuje Raniero kako netko pokraj njega plače. On se ogleda i opazi, da je to Frančeska degli Uberti što hoda kraj njega, i kako ide, tako i plače. Ali Raniero gledao ju je tek časak, te joj nije ništa kazao. On je želio misliti samo na sveti plamen.

Raniero se dade odvesti u sakristiju. Tu sjaše s konja. Zahvali Frančeski za njezinu pomoć, ali još uvijek nije gledao u nju nego u plamen.

Frančeska uđe u crkvu. Bijaše to na Veliku Subotu, a sva su svijetla na žrtvenicima stajala nezapaljena u znak velike žalosti. Frančeski se činilo da se i u njoj ugasio svaki plamen nade, koji je negda gorio.

U crkvi bijaše veoma svečano. Pred oltarom stajali su mnogi svećenici. Mnogi kanonici sjedili su na stolicama pokraj oltara, a na čelu njih sviju sjedio je biskup.

Za čas opazi Frančeska da je među svećenicima nastalo komešanje. Gotovo svi, koji nisu morali da budu kod mise, dignu se i pođu u sakristiju. Napokon pođe onamo i sâm biskup.

Kad se je misa svršila, popne se jedan svećenik na propovjedaonicu te počne govoriti narodu. On je pripovijedao, da je Raniero di Ranieri sa svetim plamenom došao iz Jerusalima u Firencu. On je pripovijedao, što je taj vitez prepatio i pretrpio na putu te ga je uvelike hvalio.

Ljudi su sjedili u čudu i to slušali. Frančeska nije nikad doživjela tako blaženog časa. Ah, Bože — uzdisala je ona — to je više sreće nego što je mogu podnijeti. — Dok je slušala, tekle su joj suze.

Svećenik govorio je dugo i vješto. Napokon reče jakim glasom: — Moglo bi se doista činiti neznatnom stvarcom, da je ovamo u Firencu donesen tek jedan plamen. Ali ja vam kažem: Molite Boga da Firenci poklone mnoge nosioce vječnog plamena, tada će ona postati moćna i blagoslovljena među gradovima!

Kad je svećenik svršio svoj govor, otvore se širom glavna vrata stolne crkve, a u nju uđe ophod kakav se je u toj žurbi dao sastaviti. Išli su tu kanonici i redovnici i svećenici te su kroz srednju lađu crkvenu pošli prema oltaru. Naposljetku išao je biskup, a pokraj njega Raniero u onom istom plaštu, koji je cijelim putem nosio.

Ali kad je Raniero stupio preko crkvenog praga, ustane jedan starac te se uputi prema njemu. Bijaše to Odo, otac jednog od momaka, koji su radili u Ranierovoj radionici i koji se je poradi njega objesio.

Kad je taj čovjek prišao k Ranieru i k biskupu, pokloni se pred njima. Zatim reče tako glasnim glasom, da su ga svi u crkvi čuli. — Velika je stvar za Firencu, što je Raniero sa svetom vatrom došao iz Jerusalima. Takovo šta nije se nikad prije čulo. Možda će zato i mnogi reći da je to nemoguće. Zato molim da se javi cijelom narodu, kakove je dokaze i svjedoke doveo Raniero, da dokaže kako je to doista vatra koja je upaljena u Jerusalimu.

Kad je Raniero čuo te riječi, reče: — Sad neka mi Bog pomogne. Kako bih mogao imati svjedoke? Ja sam sâm prošao taj put. Pustoši i pustinje mogle bi doći da za me svjedoče.

— Raniero je pošten vitez — reče biskup, — i mi vjerujemo njegovim riječima.

— Raniero je mogao sam znati, da je o tom nastati sumnja — reče Odo. — On jamačno nije sasvim sâm jahao. Njegovi štitonoše će moći posvjedočiti za nj.

Tada istupi između mnoštva naroda Frančeska degli Uberti te pohiti prema Ranieru: — Što treba svjedoka? — usklikne ona. — Sve će žene iz Firence položiti zakletvu da Raniero govori istinu.

Tada se Raniero nasmiješi, i lice mu se na čas zasja. Ali onda okrene svoj pogled i svoje misli opet prema svetom plamenu.

U crkvi nastane veliko komešanje. Jedni su govorili, da Raniero ne smije zapaliti svijeće na oltaru prije nego što se njegova stvar dokaže. Uz te pristali su mnogi od njegovih nekadanjih neprijatelja.

Uto se digne Jakopo degli Uberti, te se i on zauzme za Raniera. — Ja mislim da svi ovdje znadu da između mene i mojega zeta nije baš vladalo najveće prijateljstvo — reče on, — ali sad ću ja kao i moji sinovi jamčiti za nj. Mi vjerujemo da je on izvršio to djelo i mi znamo da je onaj, koji je mogao izvršiti takav pothvat, mudar, oprezan i plemenit muž te se radujemo da ćemo ga primiti u svoju sredinu.

Ali Odo i mnogi drugi nijesu bili skloni priuštiti Ranieru onu sreću za kojom je težio. Oni se zbiju u gustu rpu, te se je jasno moglo vidjeti, da neće odustati od svojih zahtjeva.

Raniero shvati da bi oni kad di došlo do boja odmah pokušali oteti njegov plamen. Držeći pogled oštro uperen u svoje protivnike, uzdigne svijeću tako visoko, kako je samo mogao.

Izgledao je na smrt umorno i očajno. Vidjelo se na njemu da on, iako je kanio izdržati kakogod dugo je mogao, ipak očekuje poraz. Što mu sad koristi iako bude smio upaliti svijeću! Odove riječi zadale su mu smrtni udarac. Kad se jednom porodila sumnja, onda se ona mora i širiti i rasti. Činilo mu se, da je Odo već sveti plamen ugasio za sva vremena.

Jedna mala ptičica uleti kroz velika otvorena vrata u crkvu. Ona poleti ravno prema Ranierovu plamenu. On ga nije mogao tako brzo povući, ptica udari o nj i ugasi ga.

Ranieru klone ruka, a oči mu se napune suzama. Ali mu se u prvi čas to učinilo nekim olakšanjem. Bilo je bolje nego da su mu ga uništili ljudi.

Mala ptičica letjela je dalje u crkvu, lepršajući

smeteno amo tamo, kaošto to običavaju ptice kad uđu u kakav zatvoreni prostor.

Tada zabruji najedamput cijelom crkvom glasan povik: — Ptica gori! Sveti je plamen upalio njezina krila!

Mala ptica pijukala je očajno. Nekoliko je časaka letjela kao lepršavi plamen ispod svodova kora. Tada se naglo spusti i padne mrtva pred oltarom Madone.

Ali u isti onaj čas, kad je ptičica pala na oltar Madone, stajao je Raniero već ovdje. On si je bio prokrčio put kroz crkvu; ništa ga nije moglo suzdržati. I na plamenu, koji je izjedao krila ptice, upalio je svijeće pred oltarom svete Djevice.

Tada podigne biskup svoju palicu te usklikne: — Bog je tako htio! Bog je posvjedočio za nj!

I sav narod u crkvi, njegovi prijatelji kao i njegovi protivnici, prestali su sumnjati i čuditi se. Oni su svi uzbuđeni božjim sudom klicali: — Bog je tako htio! Bog je posvjedočio za nj! —

*

O Ranieru mora se još to reći, da je odsad za cijeloga svog života uživao veliku sreću i bio razuman, obazriv i milosrdan. Ali narod u Firenci nazivao ga je uvijek Pazzo di Raniero za spomen na to, kako su ga držali ludim. A to bijaše za nj ponosno ime. On je osnovao plemenit rod, i taj je primio ime Pazzi, te se još i danas tako zove.

Dalje se može reći, da je u Firenci postao običaj, da se svake godine na Veliku Subotu slavi svečanost u spomen na Ranierov povratak kući i da se kod toga uvijek pušta jedna umjetna ptica s vatrom da leti kroz stolnu crkvu. A tako će se ta svečanost zacijelo slaviti još i ove godine, ako nije pred vrlo kratko vrijeme učinjena kakova promjena.

Ali je li istina, kaošto mnogi misle, da su nosioci

svete vatre, koji su u Firenci živjeli i taj grad učinili jednim od najdivnijih gradova na zemlji, imali kao uzor Raniera te su time bili potaknuti da žrtvuju, da pate i da ustraju, to neka ovdje ostane neizrečeno.

Jer što je uzrokovalo svijetlo, koje je za tamnih vremena izašlo iz Jerusalima, ne da se ni izmjeriti ni izbrojati.

Prevela: **Branka Horvat.**

SADRŽAJ: